

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ
ΣΧΟΛΗ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ, ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΩΝ ΑΓΑΘΩΝ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΝΕΟΤΕΡΗ ΚΑΙ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΙΣΤΟΡΙΑ:
ΝΕΕΣ ΘΕΩΡΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ»

ΔΙΑΤΡΙΒΗ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗΣ ΕΙΔΙΚΕΥΣΗΣ
ΤΗΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΑΣ ΔΑΥΙΛΟΥΛΑΣ Ν. ΠΕΡΗΦΑΝΟΥ
(Α.Μ.: 1012202003043)

Θέμα: «Κώστας Γυφτόδημος “Καραγιώργης” (1905-1954): Η θυελλώδης πορεία ενός ιδεαλιστή αριστερού»

Επιβλέπων Καθηγητής: Θανάσης Χρήστου
Συνεπιβλέπων Καθηγητής: Σωτήριος Ριζάς
Συνεπιβλέπων Καθηγητής: Ιάκωβος Μιχαλίδης

ΚΑΛΑΜΑΤΑ 2022

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Πρόλογος	3
Εισαγωγή	5

Α΄ Κεφάλαιο

Η γέννηση στη Λίμνη Ευβοίας και τα νεανικά ιδεολογικά σκιρτήματα.....	7
1.1. Ο γιός του συμβολαιογράφου, τα μαθητικά χρόνια και ο προσκοπισμός.....	7
1.2. Η φοιτητική δράση και η μύηση στον Μαρξισμό	14
1.3. Ένας «κοσμοπολίτης» διανοούμενος ιατρός.....	21

Β΄ Κεφάλαιο

Η αγωνιστική δράση και οι διώξεις	24
2.1. Εξόριστος της μεταξικής δικτατορίας.....	24
2.2. Βασικός στέλεχος της Εθνικής Αντίστασης στη Θεσσαλία, μέλος της ΚΕ του ΚΚΕ	27
2.3. Το σχέδιο του Κώστα Καραγιώργη για την ανάπτυξη του θεσσαλικού ΕΛΑΣ	32
2.4. Στη Διεύθυνση του <i>Ριζοσπάστη</i>	36
2.4.1. Λαϊκός Στρατηγός του ΔΣ και Αρχηγός του ΚΓΑΝΕ.....	39
2.4.2. Η συνάντηση Καραγιώργη - Ελυάρ	40
2.5. Η σύντροφος ζωής Μαρία Καραγιώργη	42

Γ΄ Κεφάλαιο

Ο αναθεωρητής κομμουνιστής λίγο πριν από το τέλος.....	46
3.1. Οι τρεις μήνες του Κώστα Καραγιώργη στην Αμερική.....	46
3.2. Καραγιώργης και Ζαχαριάδης: Η άγνωστη φίλια και η μοιραία κομματική συμπόρευση	51
3.3. Η αντιπαράθεση, τα «ολισθήματα» και η κόντρα με τον Ζαχαριάδη.....	54
3.3.1. Η «πλατφόρμα Καραγιώργη» και η σύγκρουση με τον Ζαχαριαδισμό	60

Δ' Κεφάλαιο

Τα βασανιστήρια και οι τελευταίες ώρες του Κώστα Καραγιώργη	63
4.1. Η δυσμένεια και σύλληψη από το ΚΚΕ. Οι ανακρίσεις και η ομόφωνη καταδίκη περί «προδοσίας»	63
4.2. Στα κρατητήρια της φοβερής «Σεκιουριτάτε» Ρουμανίας. Το άδοξο τέλος «ούτε τάφος για ένα τριαντάφυλλο».....	69
4.3. Η αποκατάσταση.....	71
4.4. Προσωπικές μαρτυρίες - Συνεντεύξεις	75
Επίλογος	83
Πηγές και Βιβλιογραφία.....	85
Παράρτημα	98
Περίληψη	111

Πρόλογος

Η παρούσα διατριβή πραγματοποιήθηκε στα πλαίσια Μεταπτυχιακών Σπουδών του Προγράμματος «Νεότερης και Σύγχρονης Ιστορίας: Νέες Θεωρήσεις και Προοπτικές» του τμήματος Ιστορίας, Αρχαιολογίας και Διαχείρισης Πολιτισμικών Αγαθών της Σχολής Ανθρωπιστικών Επιστημών και Πολιτισμικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου, υπό την επίβλεψη του Καθηγητή Νεότερης και Σύγχρονης Ιστορίας Θανάση Χρήστου. Αντικείμενο της είναι η παρουσίαση της ζωής και αγωνιστικής δράσης του ιδεαλιστή κομμουνιστή Κώστα Γυφτόδημου Καραγιώργη (1905-1954), ενός πολιτικού προσώπου γοητευτικά μοιραίου που αντιμετώπισε με αφοπλιστικό θάρρος την ωμή και βίαιη πραγματικότητα πολυτάραχων ιστορικών περιόδων.

Καθ' όλη τη διάρκεια αυτής της συγγραφικής απόπειρας αντιμετώπισα πολλές δυσκολίες μα σχεδόν όλες αποτέλεσαν μοχλό έμπνευσης και δημιουργίας. Ωστόσο, αξίζει να σημειωθεί ότι η μελέτη και η αναζήτηση των πηγών ήταν ιδιαίτερα επίπονη, καθώς οι πληροφορίες υπήρξαν συγκεχυμένες ειδικότερα για το ζήτημα της διαμάχης μεταξύ του Κώστα Καραγιώργη και του Νίκου Ζαχαριάδη με αποτέλεσμα στην παρούσα φάση να παραμένουν ακόμη αναπάντητα ερωτήματα σχετικά με την έριδα αυτή. Στη διαδρομή της έρευνας απέκτησα σπουδαίους συνοδοιπόρους, όπως τον επιβλέποντα πάντα ευγενικό και υποστηρικτικό καθηγητή μου Θανάση Χρήστου και τον εμπνευστή μέντορα μου ιστοριοδίφη, τέως επιμελητή του Ιστορικού & Λαογραφικού Μουσείου Λίμνης Ευβοίας Δημήτρη Αποστόλου «Ελύμνιο», ο οποίος συνέβαλε τα μέγιστα σε αρχειακό επίπεδο. Αγκαλιές ευχαριστιών επιθυμώ να μεταφέρω στον Αλέξη Γυφτοδήμο που μοιράστηκε μαζί μου εικόνες ζωής από τους λατρεμένους γονείς του. Ξεχωριστή θέση στην καρδιά μου έχει και η Κατερίνα Ζωιτοπούλου Μαυροκεφαλίδου την οποία ένιωσα φίλη χρόνων απολαμβάνοντας τα όσα νοσταλγικά διηγήθηκε. Το ίδιο σημαντική ήταν η βοήθεια και στήριξη των φίλων, συνεργατών και συναδέλφων Αθανασίας Καπελαρή, Σοφίας Περδικάρη και Βασιλικής Βασιλοπούλου, όπως και η αρωγή της φωτογράφου Ανθής Αποστόλου και του σκηνοθέτη Γιώργου Γκόρτσου στις ανάγκες του παραρτήματος. Οφείλω ακόμη να εκφράσω θερμές ευχαριστίες στη συμβολαιογράφο της Λίμνης Μαρία Ναλμπάντογλου και στην καθηγήτρια αγγλικής φιλολογίας Ιωάννα Μιχαλάκη. Τέλος, θέλω να ευχαριστήσω τον σύζυγο μου Γιώργο για την υπομονή, την ηθική και ψυχολογική του στήριξη τις στιγμές εκείνες που λύγιζα από κούραση και άγχος,

καθώς και τους γονείς μου Θεανώ και Νίκο που με βοήθησαν να κάνω πραγματικότητα και αυτό το όνειρο μου.

Εισαγωγή

Ο ιατρός φυματιολόγος Κώστας Γυφτόδημος Καραγιώργης (1905-1954), το δυναμικό ηγετικό στέλεχος του Κομμουνιστικού Κόμματος Ελλάδας (ΚΚΕ), υπήρξε ένα εμβληματικό πρόσωπο της σύγχρονης πολιτικής ιστορίας που άφησε ανεξίτηλο το αποτύπωμα της ιδεολογικής και ανανεωτικής κομματικής του πορείας. Στην παρούσα διατριβή επιχειρείται να φωτιστούν πτυχές και σταθμοί της μυθιστορηματικής ζωής και διαδρομής ενός ανθρωπιστή πολιτικού που οραματιζόταν μια ελπιδοφόρα Ελλάδα για τις νεότερες γενιές, υπηρετώντας με πάθος τον αριστερό χώρο. Στη σύντομη ζωή του βίωσε την ολότητα της ύπαρξης του με ιδεολογία ψυχής, ακόμη και τις ζοφερές, μαρτυρικές στιγμές του μέσα στην ερημιά της παγωμένης φυλακής του.

Ο Κώστας Καραγιώργης ήταν από τους σημαντικότερους δημοσιογράφους και αρθρογράφους της γενιάς του. Με δυναμική και μακροχρόνια θητεία στο τιμόνι της διεύθυνσης της ιστορικής αριστερής εφημερίδας ο *Ριζοσπάστης*, καθιέρωσε έναν ιδιαίτερο τρόπο σκέψης πολιτικό, κοινωνικό, επιστημονικό, μια ασύλληπτη τομή στα καθιερωμένα γνωστά, δημιουργώντας στον ευρύτερο χώρο την εικόνα του καινοτόμου «κοσμοπολίτη» αγωνιστή. Συνέδεσε ανιδιοτελώς το όνομα και την αποστολή του σε σχέση πάντα με τις ανάγκες και τις προδιαγραφές (αρχές) του κόμματός του. Απέκτησε αδελφικούς φίλους, συμπαραστάτες, ένθερμους υποστηρικτές, θαυμαστές και τη λαϊκή αποδοχή. Ίσως και για τον λόγο αυτό να επικρίθηκε τόσο σκληρά μέσα στον κομματικό του χώρο από υψηλόβαθμους ανταγωνιστές και πολέμιους. Διετέλεσε ενεργότατο μέλος της Κεντρικής Επιτροπής και της Κεντρικής Διαφώτισης του ΚΚΕ, αρχηγός του ΕΛΑΣ Θεσσαλίας στα κατοχικά χρόνια, Αντιστράτηγος του Δημοκρατικού Στρατού Ελλάδας (ΔΣΕ) και Διοικητής του Κλιμακίου Γενικού Αρχηγείου Νότιας Ελλάδας (ΚΓΑΝΕ) στην περίοδο του εμφυλίου πολέμου.

Το ανήσυχο πνεύμα του ξεπέρασε τα στενά ελληνικά σύνορα, κατακτώντας σπουδαίους κύκλους της διανοήσης του εξωτερικού. Μετά το πέρας του εμφυλίου και την ήττα του ΔΣΕ, υπερασπιζόμενος την αυτονομία και την ελευθερία της σκέψης δεν δίστασε να ασκήσει κριτική μέσα στους κόλπους του κόμματός του (αντικομματική «πλατφόρμα» Καραγιώργη) ακολουθώντας ιδεολογικά μια

αναθεωρητική, αυτόνομη στάση που τον οδήγησε σε ένα τραγικό και μαρτυρικό τέλος. Το καλοκαίρι του 1950 με διαταγή της Ζαχαριαδικής ηγεσίας, το άλλοτε ανώτατο πολιτικό και στρατιωτικό στέλεχος του ΚΚΕ συνελήφθη και οδηγήθηκε ως πολιτικός πρόσφυγας στις φυλακές της Ρουμανίας. Υπέμεινε ηρωικά τα μαρτύριά του εμμένοντας στα όσα ιδανικά είχε ολοζώης μεταλαμπαδεύσει στον χώρο του. Μέχρι και σήμερα παραμένει ένας ακόμη αδικοχαμένος ιδεολόγος κομμουνιστής χωρίς ταφή παυσίλυπη, χωρίς ούτε ένα κόκκινο τριαντάφυλλο, φόρο τιμής στη μνήμη του. Η θυσία του Κώστα Καραγιώργη ας αποτελέσει τον φάρο των μετανεωτερικών οραματιστών που αναζητούν ακόμη τη δικαίωση ζωής.

Η εργασία αποτελείται από τέσσερα κεφάλαια δομημένα σε χρονολογική αφήγηση παρουσιάζοντας το οδοιπορικό επανάστασης και θανάτου του Κώστα Γυφτόδημου Καραγιώργη. Οι πληροφορίες προήλθαν μέσα από πολύμηνη έρευνα, τόσο στον τόπο καταγωγής του στη Λίμνη Ευβοίας, όσο και στα όσα πολύτιμα το οικογενειακό και φιλικό του περιβάλλον κατέθεσε με ψυχή και μνήμη. Αποθησαυρίζοντας στοιχεία από αρχειακές πηγές, δημοσιεύσεις, βιογραφικά και λοιπά βιβλιογραφικά συγγράμματα, παρά τη δυσκολία της αξιολόγησης και σύνθεσης κυρίως, για την τελευταία περίοδο των εξαντλητικών ανακρίσεων και της τραγικής του κατάληξης, η έρευνα οδηγήθηκε στα όσα αποσπασματικά κατεγράφησαν στο παρελθόν και θλιβερά ξεθώριασαν ή χάθηκαν μέσα στην αδυσώπητη λήθη του χρόνου.

Συγκεκριμένα το Α΄ κεφάλαιο πραγματεύεται τα άγνωστα παιδικά χρόνια και τα νεανικά αρχειομαρξιστικά σκιρτήματα του Κώστα Γυφτόδημου Καραγιώργη. Στο Β΄ κεφάλαιο διερευνάται η αγωνιστική κομματική πορεία του και οι διώξεις πριν την κατοχική περίοδο. Στο Γ΄ κεφάλαιο αναλύεται τα όσα εκτυλίχθηκαν στη ζωή του αριστερού πολιτικού μέχρι λίγο πριν τη σύλληψη του στη Ρουμανία. Στο τελευταίο κεφάλαιο κορυφώνεται το δράμα με τις πολύωρες ανακρίσεις, τα βασανιστήρια και το άδοξο τέλος του Κώστα Καραγιώργη.

«Ο Καραγιώργης! Είδωλο για τους παλαιότερους, θρύλος απροσπέλαστος για τους τωρινούς νέους του εργατικού κινήματος της χώρας μας, υπήρξε μια έξοχη μορφή στο χώρο της πάλης, αλλά και στο χώρο των ιδεών»¹.

Αθήνα, Φεβρουάριος 1975

Τάσος Βουρνάς
 Ιστορικός & δημοσιογράφος (1913-1990)

Α' Κεφάλαιο

Η γέννηση στη Λίμνη Ευβοίας και τα νεανικά ιδεολογικά σκιρτήματα

1.1. Ο γιός του συμβολαιογράφου, τα μαθητικά χρόνια και ο προσκοπισμός

Ο Κωνσταντίνος Γ. Γυφτόδημος και μετέπειτα «Καραγιώργης» είδε για πρώτη φορά το φως της ζωής το 1905 στη θαλασσινή κωμόπολη Λίμνη Ευβοίας. Ήταν το πρώτο παιδί από τα συνολικά τέσσερα μιας ευκατάστατης αστικής οικογένειας της εποχής εκείνης, καθώς ο πατέρας του Γεώργιος υπήρξε γνωστός και έγκριτος συμβολαιογράφος, αργότερα και ειρηνοδίκης, με καταγωγή από τα Ψαχνά Ευβοίας². Η μητέρα του Μαρίκα το γένος Χατζή ή Γαλανοπούλου καταγόταν από το Λόμποβο της Βόρειας Ηπείρου, πατρίδας των εθνικών μας ευεργετών Ευάγγελου (1800-1865) και Κωνσταντίνου Ζάππα (1814-1892). Ο εντοπισμός της ακριβούς ημερομηνίας γέννησης του Κώστα Γυφτόδημου αποτέλεσε την αφετηρία της παρούσας μελέτης. Σταχυολογήθηκαν πολλά και αντικρουόμενα στοιχεία μέσα από βιβλιογραφικές αναφορές, αρχεία και προφορικές πληροφορίες που την προσδιόριζαν ανάμεσα στα έτη από το 1903-1906. Παρά τις ελάχιστες εναπομείναντες ιστορικής αξίας και σημασίας θολές μαρτυρίες, επιχειρήθηκε μια σχολαστική διαχείριση των συγκεχυμένων πηγών, προκειμένου να εντοπιστεί η πιθανότερη ιστορικά ημερομηνία

¹ Κ. Καραγιώργης, *Γύρω από το Δεκέμβρη*, Αθήνα 2000, σ. 7.

² Σημείωση: Ο Γεώργιος και η Μαρίκα Γυφτόδημου είχαν αποκτήσει ακόμη τέσσερα παιδιά την πρωτότοκη από τις κόρες τους Κατερίνα (Καίτη), τον Δημήτρη (Μίμη, γεννηθείς το 1908) συμμαθητή με τον ήρωα της εθνικής αντίστασης Κώστα Γαμβέτα (1908-1944), τον Βαγγέλη (Βάγγο) και τη μικρότερη της οικογένειας Χρυσούλα. Οι πληροφορίες αντλήθηκαν από ενδιαφέρουσες προφορικές μαρτυρίες της Κατερίνας Ζωιτοπούλου Μαυροκεφαλίδου (20.3.2022), στενής φίλης και συνεργάτιδας της συζύγου του Κώστα Γυφτόδημου Καραγιώργη, Μαρίας Αγριγιαννάκη Γυφτόδημου (1918-2012) και του γιού τους Αλέξανδρου (10.8.2022). Βλ. σχετικά και Μ. Καραγιώργη, *Από μια σπίθα ξεκίνησε*, Αθήνα 2001, σ. 40, 63 επ. και 247 επ. Ακόμα, βλ. συγκεκριμένα στοιχεία για τον Δημήτρη Γυφτόδημο στο Αρχείο (αντιγράφων) με τους μαθητικούς καταλόγους στο Ιστορικό & Λαογραφικό Μουσείο (Λίμνης) Δήμου Μαντουδίου - Λίμνης - Αγίας Άννας, *Παλαιόν Μαθητολόγιον του Δημοτικού Σχολείου των Αρρένων Λίμνης*, Λίμνη (σχολικό έτος) 1915-1916, χ. σ. Όπως, επίσης, διασαφηνιστεί πως το Μαθητολόγιο εναπόκειται στο Αρχείο του Δημοτικού Σχολείου Λίμνης.

γέννησης. Προσεγγίζοντας με διεπιστημονική και ανθρωποκεντρική οπτική ζωηρά αφηγήματα παλαιών Λιμνιωτών, συναγωνιστών, φίλων και συμμαθητών του Κώστα Γυφτόδημου η έρευνα οδηγήθηκε σε ένα σύνθετο σύνολο ανέκδοτου πρωτογενούς ιστορικού υλικού με διαφορετικές αναφορές και επισημάνσεις από συμμαθητές (σήμερα τεθνεώτων) του Κώστα Γυφτόδημου στα χρονολογικά έτη από το 1903 έως και το 1906³. Σε αντιπαραβολή, μελετώντας τα διασωθέντα βιογραφικά του Κώστα Καραγιώργη από την περίοδο των ανακρίσεων του, εντοπίστηκαν ως πιθανές ημερομηνίες γέννησης τα έτη 1904, 1905 ακόμη και το έτος 1906⁴.

Επιπλέον, οι πρώτες σχολαστικές καταγραφές (1955) του συγγραφέα ιστορικού Πολύβιου Αρκαδινού τοποθέτησαν τη γέννηση του Κώστα Γυφτόδημου στη Λίμνη Ευβοίας το έτος 1906⁵. Μέσα από το ερευνητικό πεδίο διαπιστώθηκε πως ο εν λόγω ερευνητής ακολούθησε τα ληξιαρχικά κατάστιχα της τότε Κοινότητας Λίμνης του παλαιού Δήμου Αιγαίων. Σε αυτά, ίσως εκ παραδρομής, να καταγράφηκε η γέννηση του Κωνσταντίνου Γ. Γυφτόδημου το 1906 με αύξοντα αριθ. 7 ή ο ερευνητής Αρκαδινός πιθανόν να ερμήνευσε το καλλιγραφικό «5» (1905) σαν «6» (1906)⁶. Επιπροσθέτως, η απόκτηση με μεταγενέστερη προσθήκη του δευτέρου επωνύμου «Καραγιώργης», στο οποίο γίνεται αναφορά παρακάτω, επικυρώθηκε σύμφωνα με την απόφαση Α.Ν. Δ307/46. Στις ίδιες αρχειακές πηγές εντοπίστηκε πως στερήθηκε της ελληνικής ιθαγένειας με απόφαση του Υπουργείου Στρατιωτικών 693164/50, η οποία επικυρώθηκε από τη Νομαρχία Ευβοίας με την αντίστοιχη 767/51 απόφαση⁷.

Είθισται γύρω από κάθε εμβληματική μορφή, τις περισσότερες φορές, να επικρατεί ένα ομιχλώδες τοπίο και αναπάντητα ερωτήματα ως προς τη γέννηση και τον θάνατο της. Το ίδιο ακριβώς συνέβη και με την περίπτωση του Κώστα Γυφτόδημου. Εξετάζοντας και το Παλαιόν Μαθητολόγιο του Δημοτικού Σχολείου

³ Ας επισημανθεί πως ο τοπικός ιστοριοδίφης, τέως επιμελητής του Ιστορικού & Λαογραφικού Μουσείου (Λίμνης) Δήμου Μαντουδίου - Λίμνης - Αγίας Άννας, Δημήτρης Αποστόλου «Ελύμνιος» συνέβαλε τα μέγιστα στην εύρεση και μεταφορά ιστορικών μαρτυριών, δημόσιων, ιδιωτικών και ειδησεογραφικών αρχειακών πηγών, φωτίζοντας άγνωστες πτυχές της παιδικής και εφηβικής ζωής του Κωνσταντίνου Γ. Γυφτόδημου στη Λίμνη Ευβοίας.

⁴ Σημείωση: «Ο Κώστας Καραγιώργης γεννήθηκε το 1906 (κατ' άλλη εκδοχή το 1904) στη Λίμνη Ευβοίας», βλ. συγκεκριμένα στο Ιστορικό Αρχείο ΚΕ - ΚΚΕ, *Δοκίμιο Ιστορίας του ΚΚΕ 1949-1968*, Αθήνα 2012, τ. 2, σ. 209-211, ειδικότερα την παραπομπή 447.

⁵ Π. Αρκαδινός, *Η εσωτερική κρίσις του Κ.Κ.Ε. (1946-1955). Γ' Κώστας Καραγιώργης ή «Λιάσκοβας» (Γυφτόδημος)*, τ. 3, Αθήνα 1955, σ. 25.

⁶ Αρχείο Ληξιαρχείου Δήμου Μαντουδίου - Λίμνης - Αγίας Άννας. Ακόμα, βλ. για ειδικότερες πληροφορίες στα ΓΑΚ - ΤΑΛ, *Δημοτολόγια, Μητρώα, Ληξιαρχικά, Απογραφικά, Πιστοποιητικά, Ιθαγένειες*, φάκ. 4, 12, 14, 18, κ.α, χ. σ. Σήμερα τα ληξιαρχικά τεκμήρια αυτής της περιόδου εναπόκεινται στο ανενεργό Παράρτημα των ΓΑΚ - ΤΑΛ της Αντιπεριφέρειας Ευβοίας στη Λίμνη.

⁷ Αρχείο Ληξιαρχείου Δήμου, ό. π. και ΓΑΚ - ΤΑΛ, ό. π., χ. σ.

Αρρένων της Λίμνης, τετρατάξιο εκείνη την εποχή, διαπιστώθηκε μετά από ενδελεχή μελέτη και παρά τις χρονολογικές συγχύσεις των καταγραφών δασκάλων, πως ο Κώστας Γυφτόδημος φοίτησε στην Α΄ Δημοτικού το 1910 και αποφοίτησε το 1913⁸. Με δεδομένο αυτό το στοιχείο διαπιστώθηκε πως αν γεννήθηκε το 1906 τότε προφανώς τεσσάρων χρονών είχε ξεκινήσει το δημοτικό σχολείο, ολοκληρώνοντας το μόλις στην ηλικία των επτά χρόνων, γεγονός που φαντάζει αδύνατον. Όλοι οι καταγεγραμμένοι καταλογικά και ηλικιακά συμμαθητές του στο παλαιό μαθητολόγιο ήταν γεννηθέντες κατά τα έτη 1903, 1904 έως και 1905. Λαμβάνοντας υπόψη και τους χαλαρούς όρους της τότε πρωτοβάθμιας φοίτησης και τα προνόμια κάποιων ισχυρών ή εγγράμματων κοινωνικών τάξεων να εγγράφουν τα παιδιά τους νωρίτερα στο σχολείο, ο νεαρός Κώστας Γυφτόδημος σίγουρα συγκαταλεγόταν μεταξύ των προνομιούχων που θα είχε τη δυνατότητα αν και μικρότερος (στα πέντε του χρόνια) να εγγραφεί απ' ευθείας στην «Α΄ μεγάλη» παραβλέποντας την «Α΄ μικρή» (προνήπιο και νηπιαγωγείο της εποχής που εξετάζεται).

Αποκλείοντας τη χρονολογία 1906, οδηγηθήκαμε στην ίδια διαπίστωση και για το 1903, καθώς «οι γάμοι του συμβολαιογράφου Γεωργίου Κ. Γυφτόδημου και της Μαρίκας Χατζή ευοίωνα ετελέσθησαν εν Θήβαις (...)⁹ την Κυριακή της 1^{ης} Μαΐου του 1904. Συνεπώς, ο πρωτότοκος Κωνσταντίνος θα πρέπει να γεννήθηκε τέλος του 1904 ή αρχές του 1905. Ήταν συνηθισμένη πρακτική εκείνα τα χρόνια αν κάποιο παιδί γεννιόταν στο τέλος ενός έτους να δηλώνεται στο ληξιαρχείο στις αρχές του επόμενου και αυτό μπορεί να συνέβη και με τον μικρό Κώστα¹⁰. Μετά από χρόνια στην ενήλικη πια ζωή του σε ιδίοχειρο πολυσέλιδο βιογραφικό του προς την Κεντρική Επιτροπή (ΚΕ) του Κομμουνιστικού Κόμματος Ελλάδος (ΚΚΕ) τον Φεβρουάριο του 1946, ο ίδιος ανέφερε χαρακτηριστικά: «είμαι 40 χρονών»¹¹.

⁸ Βλ. συγκεκριμένα το Αρχείο (αντιγράφων) με τους μαθητικούς καταλόγους στο Ιστορικό & Λαογραφικό Μουσείο (Λίμνης) Δήμου Μαντουδίου - Λίμνης - Αγίας Άννας, *Παλαιόν Μαθητολόγιον του Δημοτικού Σχολείου των Αρρένων Λίμνης*, Λίμνη (σχολικά έτη) 1909-1916, χ. σ.

⁹ Βλ. στο Ανυπόγραφο άρθρο, «Κοινωνική Ηχώ», στην: *Εύριπος*, αρ. φ. 1848, 8.5.1904, σ. 2.

¹⁰ Ας επισημανθεί πως χαρακτηριστική είναι και η περίπτωση του αμίμητου Λιμνιώτη συγγραφέα σεναριογράφου και σκηνοθέτη Νίκου Τσιφόρου (1909-1970), ο οποίος αν και γεννήθηκε το 1909 δηλώθηκε στο παλαιό Δημοτολόγιο του Δήμου Αιγαίων τον Οκτώβριο του 1911, γεγονός που αργότερα θα ενσωματώσει χιουμοριστικά ο ίδιος μέσα στα αυτοβιογραφικά του για την καθυστερημένη του «επίσημη» γέννηση, λέγοντας περιπακτικά «και τί περίεργο πράγμα ρε παιδιά. Όταν γεννήθηκα... δεν είχα γεννηθεί!». Βλ. σχετικά για το ειδικό αφιέρωμα στη ζωή και στο έργο του Νίκου Τσιφόρου στο Ε. Παπασπύρου Καραδημητρίου, *Νίκος Τσιφόρος: Ο Όμηρος του υπόκοσμου*, Αθήνα 1982, σ. 13, παραπομπή 1. Ακόμα, βλ. Ν. Τσιφόρος, *Ο Γκιούλιβερ στη Χώρα των Γιγάντων*, Αθήνα 1982, σ. 113.

¹¹ Λ. Μαυροειδής, *Φάκελος Καραγιώργη. Οι ανακρίσεις, το μαρτύριο, το τέλος*, Αθήνα 1990, Β΄ εκδ. σ. 163.

Προφανώς το είχε υποβάλει στις αρχές του 1946, οπότε και πάλι συγκλίνουμε προς το 1905 ως έτος της γέννησης του.

Επίσης, παρατηρείται στο πέρασμα του χρόνου η αλλαγή του επωνύμου του ως «Γυφτοδήμος», ωστόσο σε έγγραφα που έχουν δει το φως της δημοσιότητας φαίνεται ξεκάθαρα ότι ο Καραγιώργης υπέγραφε ως Γυφτόδημος¹². Ο «Κωστάκης», όπως συνήθιζαν να τον αποκαλούν στον οικογενειακό και φιλικό του κύκλο, πέρασε τα παιδικά του χρόνια παίζοντας ανέμελα στα στενά σοκάκια και στις ακρογιαλιές της γενέτειρας πόλης του Λίμνης μαζί με συμμαθητές του, παιδιά ναυτικών και κοσμογυρισμένων απόδημων Λιμνιωτών¹³. Οι παιδικοί και πατριωτικοί δεσμοί του με τον ναυτικό και απόδημο κόσμο της Λίμνης δεν διακόπηκαν ποτέ, καθώς επί Μεταξικής Δικτατορίας (1936-1940) και μετά επισκεπτόταν περιοδικά στο Λιμνιώτικο καφενείο «Πειραιεύς» τους ναυτεργάτες συμπατριώτες του, νουθετώντας τους¹⁴. Πολλές φορές οι φίλοι του ναυτικοί του έφερναν δώρα από τη Γαλλία, βιβλία απαγορευμένα στην Ελλάδα. Ο Κώστας Καραγιώργης τους απέτρεπε, προκειμένου να αποφύγουν τυχόν περιπέτειες με την ασφάλεια και το τελωνείο. Το 1945, όταν βρέθηκε στην Αμερική παρά το απαιτητικό πρόγραμμα του, επεδίωξε να συναντήσει

¹² Αρχείο Υποθηκοφυλακείου Λίμνης, *Συμβόλαιο 1917-1918, Μεταγραφαι Δήμου Αιγαίων*, τ. 6, χ. σ. Επιπλέον, βλ. προσκοπικά έγγραφα με ιδιόχειρες υπογραφές του Κώστα Γ. Γυφτόδημου το έτος 1921, Υπαρχηγού τότε της προσκοπικής ομάδος Χαλκίδος, στο Κ. Τσιροδημήτρης, *Το Προσκοπικό Κυνήγι Στη Λίμνη Ευβοίας 1920-2001*, Αθήνα 2012, σ. 13, 14 επ. και 15 επ. Βλ. τέλος και ΓΑΚ-ΤΑΛ, *Πρόσκοποι*, φάκ. 1 (1859-1958), χ. σ., στο εξής βλ. ΤΑΛ, *Πρόσκοποι*.

¹³ Σημείωση: Το 1998 η σύζυγος του Κώστα Καραγιώργη τ. βουλευτής της Ε.Δ.Α. Μαρία Αγριγιαννάκη Καραγιώργη (1918-2012) απέστειλε στον τότε επιμελητή του Μουσείου της Λίμνης Δημήτρη Αποστόλου «Ελύμνιο» μια ιστορική φωτογραφία (1914) του μαθητή Κώστα Γυφτόδημου ντυμένου με ναυτική ενδυμασία. Η ίδια στην επιστολή της προς τον επιμελητή σχολίασε: «*Σας στέλνω και τη φωτογραφία του εορτασμού της 25^{ης} Μαρτίου 1914. Το ότι ο μικρός Κώστας Γυφτοδήμος απήγγειλε το ποίημα για τον Αγγελή - Λιμνιώτης εθνικός ήρωας του 1821 και αρχηγός του Ευβοϊκού αγώνα Αγγελής Γωβγίνας (1780-1822) - το ξέρω από τις αφηγήσεις του ίδιου και των γονιών του. Αλλά το κύριο ενδιαφέρον της φωτογραφίας είναι ότι σε αυτήν δίνεται μια σχεδόν ολόκληρη και ζωντανή εικόνα από έναν πανηγυρικό εορτασμό, με τον πληθυσμό της πόλης συγκεντρωμένο γύρω από τη σημαία μας. Νοιώθω κάτι σαν ιστορικό προσκόνημα*». Η φωτογραφία βρίσκεται σήμερα στη συλλογή προσωπικοτήτων στο Ιστορικό & Λαογραφικό Μουσείο (Λίμνης) Δήμου Μαντουδίου - Λίμνης - Αγίας Άννας. Επίσης, σε ομαδική φωτογραφία μαθητών του Δημοτικού Σχολείου της Λίμνης (γεννηθέντων το 1905) ο μαθητής Κώστας Γυφτόδημος φορούσε ναυτική στολή. Το εν λόγω ιστορικό φωτογραφικό υλικό εναπόκειται στο Τοπικό Αρχείο Λίμνης (ΤΑΛ) το οποίο δυστυχώς σήμερα παραμένει ανενεργό. Βλ. για σχετικά τεκμήρια και στο *Προσωπικό Αρχείο του Κώστα Καραγιώργη (1905-1954)*, που έχει συγκροτήσει ο Δημήτρης Αποστόλου «Ελύμνιος».

¹⁴ Οι πληροφορίες αντλήθηκαν από την εξαιρετικά ενδιαφέρουσα προφορική μαρτυρία του τοπικού ιστοριοδίφη Δημήτρη Αποστόλου «Ελύμνιο» (20.3.2022), ο οποίος μεταφέροντας πληροφορίες του ναυτεργάτη πατέρα του Σταμούλη Αποστόλου (1903-1987) και συμμαθητή του Κώστα Γυφτόδημου επεσήμανε μεταξύ άλλων πως ο Κώστας Γυφτόδημος Καραγιώργης διατηρούσε μακροχρόνιους συναισθηματικούς και συντροφικούς δεσμούς με τους Λιμνιώτες συντοπίτες του. Κι' όταν τον ρώτησαν κάποτε, όντας σε οικονομική κρίση, «*(...) και τώρα Κωστάκη τί κάνουμε;*», αυτός τους απάντησε: «*Τώρα συμπατριώτες κρατήστε τα λεφτοδράκια σας και μην τα σπαταλάτε για να μην είστε έρμιαια των καπεταναίων και των εφοπλιστών. Η τσέπη σας είναι η δύναμή σας*».

Λιμνιώτες μετανάστες, ενημερώνοντάς τους ταυτόχρονα και για την κατάσταση που επικρατούσε στην πατρίδα.

Ο Κώστας Γυφτόδημος ήταν αγαπητό, έξυπνο και κοινωνικό παιδί που άφησε διαχρονικά ανεξίτηλο το σύντομο πέρασμά του στην καρδιά και στη μνήμη της Λιμνιώτικης κοινωνίας¹⁵. Είναι βέβαιο πως ο νεαρός Κώστας μεγάλωνε σ' ένα αστικό οικογενειακό περιβάλλον με πειθαρχία και αρχές, μέσα στο οποίο υπήρξαν φορές που ένωσε την ανάγκη να αντιδράσει, κάνοντας τη δική του εφηβική επανάσταση. Παρά τους αυστηρούς περιορισμούς, ο νεαρός Κώστας Γυφτόδημος συντροφιά με τον μικρότερο ηλικιακά γείτονα και αγαπημένο του φίλο Κώστα Γαμβέτα (1909-1944), από τις μεγάλες αργότερα μορφές της εθνικής μας αντίστασης, γόνος και αυτός ευκατάστατης οικογένειας¹⁶, «(...) επιφυλακτικά ξεπορτίζαν παπουτσωμένα απ' τη βαριά σιδερένια εξώπορτα του περιάυλου, έβγαζαν τα παπούτσια τους, τα δέναν ζευγάρια με τα κορδόνια, τα εκσφενδονίζαν πίσω στον άυλαιο χώρο... και ζυπολυταριά, γινόνταν καπνός!»¹⁷.

Το 1920, δεκαπεντάχρονος πια μαθητής Γυμνασίου διέμενε στη Χαλκίδα στο φιλόξενο σπίτι της γιαγιάς του (εκ μητρός), ενώ οι γονείς και τα αδέρφια του παρέμεναν ακόμη εγκατεστημένοι στη Λίμνη. Κατά τη διάρκεια της γυμνασιακής του εκπαίδευσης γοητεύτηκε από τα πρώτα κελεύσματα της επερχόμενης σοσιαλιστικής ιδεολογίας, μέσω του Ναξιώτη καθηγητή Παραρά, η επιρροή του οποίου έμελλε καθοριστική για τη μετέπειτα πολιτική ωρίμαση, κατεύθυνση και κομματική του εξέλιξη¹⁸. Τη δραστήρια αυτή περίοδο της μαθητικής του ζωής, αναζητώντας νέες δημιουργικές δράσεις, αποφάσισε να ενταχθεί στους κόλπους της μεγάλης προσκοπικής οικογένειας (έτος ίδρυσης 1910), στο αντίστοιχο παράρτημα της

¹⁵ Ανυπόγραφο άρθρο, «Κώστας Καραγιώργης, της Μ. Καραγιώργη (1988)», στην ιστοσελίδα: *21aristera*, 19.8.2019, διαθέσιμο στο: <https://21aristera.wordpress.com/2019/08/19/>, ημερομηνία προσπέλασης 25.3.2022, χ. σ. Τις ίδιες ακριβώς πληροφορίες και για μια ειδικότερη ενημέρωση βλ. και στους Π. Ροδάκης - Μπ. Γραμμένος, *Η τρίτη συνδιάσκεψη του ΚΚΕ 10-14 Οκτώβρη 1950. Πρακτικά*, Αθήνα 2010, χ. σ., όπου εμπεριέχεται σύντομο βιογραφικό σημείωμα της Μαρίας Καραγιώργη για τον σύζυγο και συναγωνιστή της Κώστα με σημαντικές αναφορές στη ζωή, στην πολιτική και στρατιωτική του δράση. Επιπροσθέτως, παραθέτονται οι απαντήσεις της για τις αποφάσεις της Ζαχαριαδικής ηγεσίας ως προς τη συκοφαντική καταδίκη του συζύγου της.

¹⁶ Ας υπογραμμισθεί πως το γραφείο του συμβολαιογράφου Γεώργιου Γυφτόδημου, ίσως και η οικία του στεγαζόταν στη «Γαμβετείκη» κατοικία του θείου του Κώστα Γαμβέτα, Γεωργίου στην οδό Ιάκωβου Χογγ στη Λίμνη. Βλ. για μια σχετική ενημέρωση τη προφορική μαρτυρία του Δημήτρη Αποστόλου «Ελύμνιου» (27.3.2022).

¹⁷ Γ. Τσούτσικας, «Ομιλία Γιώργου Τσούτσικα για τον Κώστα Γαμβέτα», στη: *Λιμνιώτικη Φωνή*, αρ. φ. 71, 3/4.1996, σ. 4.

¹⁸ Κ. Καραγιώργης - Θ. Καρτερός (Επιμ.), *Δημοκράτες χωρίς Δημοκρατία. Τα μοιραία χρόνια (1946-47)*, Αθήνα 2005, σ. 29-30 και γενικότερα βλ. σ. 31-33. Επίσης, βλ. πάλι στο Ανυπόγραφο άρθρο, «Κώστας Καραγιώργης, της Μ. Καραγιώργη (1988)», ό. π., χ. σ. και ομοίως στο Π. Ροδάκης - Μπ. Γραμμένος, ό. π., χ. σ.

προσκοπικής ομάδας στη Λίμνη (1920-1921)¹⁹. Η συνεργασία, η αδελφότητα, η ευγενής άμιλλα και η αλληλεγγύη του προσκοπικού νόμου ενέπνευσαν και φώτισαν τη τρυφερή ψυχή του έφηβου Κώστα. Παρότι στο ξεκίνημα της προσκοπικής ομάδας της Λίμνης ο ίδιος δεν βρισκόταν στη γενέτειρά του, εν τούτοις έλαβε μέρος στις ιδρυτικές διεργασίες ως βαθμοφόρος των προσκόπων Χαλκίδας και συνεχάρη εγκάρδια τους συμπατριώτες και φίλους του με τον βαθμό του υπαρχηγού²⁰. Στο σημείο αυτό αξίζει να προσεχθεί ο κατάλογος της πρώτης προσκοπικής ομάδας της Λίμνης (1920), στον οποίο μεταξύ των 25 πρώτων προσκόπων εντοπίστηκαν συμμαθητές, φίλοι και συγγενείς του Κώστα Γυφτόδημου²¹. Το φυτώριο αυτών των παιδιών ανέδειξε σημαντικές προσωπικότητες με έργο λειτουργικό και πατριδόφιλο, τιμώντας την προσκοπική υπόσχεση και τιμή τους. Νέοι εμφορούμενοι δημοκρατικών ιδεών κατέστρωσαν τα όνειρα τους σε ανθρωπιστικές βάσεις προσφοράς.

Ο Χαλκιδένος υπαρχηγός Κώστας Γυφτόδημος διατηρούσε στενές επαφές με πολλά από τα μέλη που συμμετείχαν στην 1^η προσκοπική λιμνιώτικη ομάδα του 1920 εκ των οποίων ο καλός του φίλος Κώστας Γαμβέτας (1908-1944), ο οποίος διετέλεσε μέλος της ΚΕ του ΚΚΕ, ο Χρήστος Λάμπρου (1906-1944) «Πέτρος», επίσης μέλος της ΚΕ του ΚΚΕ, ο αδελφός του και αριστερός αγωνιστής Μίμης Γυφτόδημος (γεννηθείς το 1908), ο Αριστείδης Βαρβούζος, αριστερός παράγοντας που εκτελέστηκε στο Χαϊδάρι, ο Αργύρης Βλαχούτσικος, αδελφός του μετέπειτα υπαρχηγού του Δημοκρατικού Στρατού (ΔΣ) Εύβοιας Γιώργη Βλαχούτσικου (1916-1949)²², ο Λεμονής Αργυρόπαιδος (1906-1987), μετέπειτα μαθηματικός, ερευνητής στη NASA και ο Νίκος Τσιφόρος (γεννηθείς το 1906) πρώτος ξάδελφος του συγγραφέα - σεναριογράφου Νίκου Τσιφόρου (1909-1970). Επίσης, λίγο μετά τη δεκαετία του 1930 στην ομάδα αυτή θα ενσωματωθούν και οι: Χαράλαμπος Δημουλάς, καθηγητής (αδελφός του ποιητή Άθω Δημουλά (1921-1985), συζύγου της ελλόγιμης Κικής Δημουλά (1930-2020), ο Αθανάσιος Σαββάκης, ανδραγαθήσας

¹⁹ Κ. Τσιροδημήτρης, *ό. π.*, σ. 9, 15 και 20 επ. και ΤΑΛ, *Πρόσκοποι*, χ. σ.

²⁰ Βλ. για μια ειδικότερη ενημέρωση σχετικό έγγραφο με την ιδιόχειρη υπογραφή του Κων. Γ. Γυφτόδημου πάλι στο Κ. Τσιροδημήτρης, *ό. π.*, σ. 15.

²¹ Βλ. πάλι στο Κ. Τσιροδημήτρης, *ό. π.*, σ. 20 και ΤΑΛ, *Πρόσκοποι*, χ. σ.

²² Σημείωση: Ο Γιώργης Βλαχούτσικος γεννήθηκε στη Λίμνη Ευβοίας το 1916, διετέλεσε Λοχαγός του ΕΛΑΣ στη Ρούμελη και εν συνεχεία Υπαρχηγός του ΔΣ Ευβοίας. Ήταν 11 χρόνια μικρότερος από τον Κώστα Καραγιώργη. Εκτελέστηκε από απόσπασμα του εθνικού στρατού το 1949 και διαπομπεύθηκε στη Λίμνη εσταυρωμένος. Βλ. για μια ευρύτερη ενημέρωση για τον Γιώργη Βλαχούτσικο στο Π. Φούντα, *Στην Εύβοια Σταυρώσανε τη Λευτεριά, Αναμνήσεις από τη δράση του Δ.Σ. Εύβοιας*, Αθήνα 1986, σ. 186-187. Επιπλέον, βλ. Αρχείο Ιστορικού & Λαογραφικού Μουσείου (Λίμνης) Δήμου Μαντουδίου - Λίμνης - Αγίας Άννας, *Γιώργης Βλαχούτσικος (1916-1949)*, φάκ. Εθνικής Αντίστασης, όπου εμπεριέχεται σχετική χειρόγραφη ανέκδοτη μονογραφία του Δημήτρη Αποστόλου «Ελύμιου», χ. σ.

ηρωικώς στον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο με το θρυλικό πολεμικό πλοίο «ΑΔΡΙΑΣ», ο Ευάγγελος Σκαρλής, γνωστός ως «Πρίαμος», αγωνιστής και συγγραφέας, ο Κωνσταντίνος Κεχριώτης, διαπρεπής καρδιολόγος στις ΗΠΑ και ευεργέτης της Λίμνης, ο Παρασκευάς Κυπραίος (1923-2013), μετέπειτα Δήμαρχος Λίμνης και πολλοί άλλοι που προσέφεραν σημαντικό έργο στην αυτοδιοικητική, στην κοινωνική και στην πολιτιστική ζωή του τόπου²³. Δεν είναι άλλωστε τυχαίο το γεγονός πως η Λίμνη μετά από σχετική απόφαση θέλησε να τιμήσει τους ήρωες της, έχοντας στήσει σε περίοπτη θέση στην κεντρική πλατεία τις μπρούτζινες προτομές των αγωνιστών, οραματιστών και πρώτων προσκόπων, Κωνσταντίνου Γυφτόδημου Καραγιώργη και Κωνσταντίνου Γαμβέτα.

Στην Ευβοϊκή πρωτεύουσα, άγουρος ακόμη μαθητής, ο Κώστας Γυφτόδημος εντάχθηκε στην Κομματική Νεολαία Χαλκίδας, επηρεασμένος από τις ιδέες του Ομίλου του Σοσιαλεργατικού Κόμματος²⁴. Ο ρόλος του σοσιαλιστή καθηγητή φυσικής Παραρά, που ενθάρρυνε την έφηβη νεολαία (δημοτικιστές κ.α.) να οργανωθούν, ήταν εμφανής σε κάθε επιλογή και βήμα του νεαρού Κώστα. Έτσι, συγκροτήθηκε άτυπα, αρχικά, χωρίς πυρήνα μια ομάδα 15 περίπου νεαρών μαθητών μιας πρωτολειακής «Οργάνωσης», καθοδηγούμενη σταδιακά, πέραν του καθηγητή και από καπνεργάτες σοσιαλιστές, τεχνίτες, επαγγελματίες και μικροβιοτέχνες²⁵. Εκείνα τα ρομαντικά ιδεολογικά πολιτικά χρόνια ιδιαίτερα για τη σπουδάζουσα μαθητική και φοιτητική νεολαία, το κίνημα του μαρξισμού σηματοδοτούσε ένα καινοτόμο ρεύμα που γαλούχησε τα νεανικά τους οράματα με ιδανικά ζωής και ελευθερίας. Κι όπως συνήθιζε να λέει συχνά σε συνεντεύξεις του στις μέρες μας το στέλεχος της αριστεράς Λεωνίδας Κύρκος (1924-2011), επρόκειτο για ένα σαρωτικό αμάλγαμα ιδεών το οποίο όπως η σκόνη ή ο καπνός, ακόμη και τις πόρτες να έκλεινες θα πέρναγε μέσα απ' τη στενή κλειδαρότρυπα, πόσο μάλλον στους κόλπους της κοινωνίας, όπου ο άνθρωπος πλάθεται και βεβαιώνεται καθολικά τιμώντας την απερίγραπτη ομορφιά του συλλογικού αγώνα²⁶.

²³ Για την αποσαφήνιση των ημερομηνιών γέννησης και θανάτου των αναφερόμενων προσωπικοτήτων όπως επισημάνουμε πως σε κάποιες περιπτώσεις δεν υπήρξε δυνατός ο εντοπισμός τους.

²⁴ Κ. Καραγιώργης - Θ. Καρτερός (Επιμ.), *ό. π.*, σ. 29-30 και γενικότερα βλ. σ. 31-33 επ. Επιπλέον, βλ. πάλι και στο Ανυπόγραφο άρθρο, «Κώστας Καραγιώργης, της Μ. Καραγιώργη (1988)», *ό. π.*, χ. σ. και Π. Ροδάκης - Μπ. Γραμμένος, *ό. π.*, χ. σ.

²⁵ Λ. Μαυροειδής, *ό. π.*, σ. 257.

²⁶ Γ. Δουατζής, «Λεωνίδας Κύρκος», στην ιστοσελίδα: *Fractal*, 20.07.2016, διαθέσιμο στο: <https://www.fractalart.gr/leonidas-kyrkos/>, ημερομηνία προσπέλασης 14.8.2022, χ. σ.

1.2. Η φοιτητική δράση και η μύηση στον Μαρξισμό

Η πολιτική αφύπνιση του νεαρού Κώστα Γυφτόδημου συνέπεσε με τα πρώτα χρόνια της Οκτωβριανής Επανάστασης (25 Οκτωβρίου 1917). Στον απόηχο της σοσιαλιστικής έκρηξης ο ευρωπαϊκός κόσμος χωρίστηκε στα δύο. Από τη μια πλευρά βρίσκονταν οι θιασώτες της νέας τάξης πραγμάτων και από την άλλη οι υπερασπιστές του παλαιού στάτους κβο. Οι συνθήκες εκμετάλλευσης που επικρατούσαν και καταπίεζαν τους κοινωνικά ασθενέστερους ενδυνάμωναν το επαναστατικό φρόνημα όλων όσοι έβλεπαν στο ρωσικό παράδειγμα την υπόσχεση μιας ισότιμης και δίκαιης κοινωνίας. Η προσπάθεια αποδόμησης του παλαιού καθεστώτος στη Ρωσία επέφερε κατασταλτικά μέτρα εναντίον των κομμουνιστών και τη στρατιωτική επέμβαση των μεγάλων δυνάμεων (Γαλλίας, Ιταλίας, Αγγλίας) στην Ουκρανία (Κριμαία, 1919). Η άνοδος του φασισμού οδήγησε σε έναν δεύτερο παγκόσμιο αιματηρό πόλεμο (1939-1945) χωρίς κανόνες και λογική που το τέλος του σηματοδότησε την αρχή μιας γεωπολιτικής, στρατιωτικής και οικονομικής ψυχρής σύρραξης (1947-1990)²⁷.

Το 1920, παράλληλα με τις σχολικές υποχρεώσεις του, ο Κώστας Γυφτόδημος εντάχθηκε στη Νεολαία του Σοσιαλιστικού Ομίλου Χαλκίδας. Μετά την αποφοίτηση του από το Γυμνάσιο Χαλκίδας (1921) πήρε τη μεγάλη απόφαση να ακολουθήσει τον δρόμο της επιστήμης και εγγράφηκε στην Ιατρική Σχολή των Αθηνών με άριστες συστάσεις, τόσο για τη μέχρι τώρα διαγωγή του, όσο και για τις εξαιρετικές επιδόσεις του καθ' όλη τη διάρκεια των μαθητικών του χρόνων. Όλη τη δεκαετία που ακολούθησε συμμετείχε σε δράσεις και αγώνες του Κομμουνιστικού Κόμματος (ΚΚΕ) και της νεολαίας του²⁸. Το 1922-1923 ανέλαβε Γραμματέας της Κομμουνιστικής Νεολαίας (Κ.Ν.) Χαλκίδας αλλά και της Λίμνης το 1923 ως Κομματικός Οργανωτής²⁹. Ομοίως απασχολήθηκε ενεργά και με άλλες κομματικές υποχρεώσεις ως Γραμματέας της Περιφερειακής Ευβοίας της Οργάνωσης Κομμουνιστικής Νεολαίας Ελλάδος (ΟΚΝΕ) μέχρι το 1924 όπου με απόφαση του ΚΚΕ ίδρυσε νεολαιίστικες οργανώσεις και όχι μόνο. Επιπλέον, στη γενέτειρά του Λίμνη συνέβαλε στη συγκρότηση ενός 16μελούς κομματικού πυρήνα σε συνεργασία

²⁷ Βλ. το Ανυπόγραφο άρθρο, «Κώστας Καραγιώργης, της Μ. Καραγιώργη (1988)», *ό. π., χ. σ.*, επίσης, Κ. Καραγιώργης - Θ. Καρτερός (Επιμ.), *ό. π.*, σ. 29-30. Επιπλέον, Κ. Ράπτης, *Γενική Ιστορία της Ευρώπης κατά τον 19^ο και τον 20^ο αιώνα*, Πάτρα 2000, τ. 2, σ. 233-234 και 246 επ.

²⁸ Βλ. για τα βιογραφικά στοιχεία του Κώστα Καραγιώργη στο Λ. Μαυροειδής, *ό. π.*, ειδικότερα τη σ. 164.

²⁹ Λ. Μαυροειδής, *ό. π.*, σ. 225.

με την Οργάνωση Παλαιών Πολεμιστών της Περιφέρειας και με ένα Εργατικό Κέντρο των Μεταλλωρύχων Λίμνης, των Λεμβούχων και των Φορτοεκφορτωτών³⁰. Τη θέση του τοπικού Γραμματέα κατείχε ο Αγγελής Δ. Φλώκος (1901-1992), μετέπειτα υψηλόβαθμο συνδικαλιστικό στέλεχος του ΚΚΕ στο Εργατικό Κέντρο (Ε.Κ.) Αθήνας³¹. Εκείνες οι πρώτες ομάδες των Ελυμνίων κομμουνιστών με αφετηρία τις εναργείς δραστηριότητες του Κώστα Γυφτόδημου ενισχύθηκαν περαιτέρω και με τη δυναμική συμβολή του νεότερου έτερου συντρόφου Κώστα Γαμβέτα του καλύτερου ίσως «μαθητή» του Κώστα Καραγιώργη. Επί δικτατορίας (1925-1926) Θεόδωρου Πάγκαλου (1878-1952), μετά τη διάλυση των τοπικών κομματικών τους γραφείων, τα οποία βρίσκονταν εγκατεστημένα στην οικία Βεδούρα στην είσοδο τότε της Λίμνης, οι συγκεντρώσεις της κομμουνιστικής «συντροφιάς» λάμβαναν χώρα υπό καθεστώς παρανομίας σε παράμερα εξοχικά σημεία της πόλης (Κοχύλι και Κούκο)³². Ο Κώστας Γυφτόδημος φαίνεται πως συνελήφθη για πρώτη φορά αμέσως μετά την καταστροφή των γραφείων της ΟΚΝΕ. Καθώς αποχωρούσε οδηγούμενος με χειροπέδες στο ατμόπλοιο της γραμμής για τις φυλακές της Χαλκίδας ψιθύρισε σε συμπατριώτες παρευρισκόμενους: *«Εγώ φεύγω, αλλά τους τάδε και τάδε... προδότες, να τους κρεμάσετε σ' αυτόν τον πλάτανο»*³³.

Οι πρώιμοι Λιμνιώτες κομματικοί σύντροφοι με τους οποίους συνεργάστηκε στενά διέπρεψαν σε θέσεις ενεργούς δράσης, τόσο στο πεδίο της εθνικής μας αντίστασης, όσο και σε άλλους χώρους πρώτης γραμμής. Μεταξύ αυτών ήταν ο Βαγγέλης Δ. Φλώκος (Γραμματέας Βάσης), ο Αριστείδης Βαρβούζος (εκτελεσθείς στο Χαϊδάρι), ο Χρήστος Λάμπρου (μέλος της ΚΕ του ΚΚΕ - αυτοκτονήσας εντός προδοτικού κλειού-μια από τις εκδοχές θανάτου), ο καταρτισμένος μαρξιστής - διαφωτιστής Θανάσης Παπαλιόλιος και ο πρώιμα αδικοχαμένος Γιώργος Βλαχάκης (αμφότεροι θερμοί ομιλητές από τον εξώστη του Δημαρχείου της Λίμνης στις 9

³⁰ Λ. Μαυροειδής, *ό. π.*, σ. 258, επίσης, βλ. Ν. Καλλίτση, *Από το θρίαμβο στον όλεθρο μιας γενιάς*, Λίμνη 2002, σ. 64.

³¹ Ας αναφερθεί πως ο Αγγελής Δ. Φλώκος (1901-1992) ήταν αδελφός της δωρήτριας του Ιστορικού & Λαογραφικού Μουσείου Λίμνης, αγωνίστριας Αικατερίνης Δ. Φλώκου (1910-1990). Αρχείο Ιστορικού & Λαογραφικού Μουσείου (Λίμνης) Μαντουδίου - Λίμνης - Αγίας Άννας, *Αγγελής Φλώκος*, φάκ. Εθνικής Αντίστασης, χ. σ. Ακόμα, βλ. και Γ. Τσούτσικας, *ό. π.*, σ. 4.

³² Βλ. σχετικά την προφορική μαρτυρία του Δημήτρη Αποστόλου «Ελύμνιου» (21.3.2022) από αριστερούς Λιμνιώτες αγωνιστές και ευρύτερα βλ. στο Γ. Τσούτσικας, *ό. π.*, σ. 4.

³³ Προφορική μαρτυρία του Δημήτρη Αποστόλου «Ελύμνιου» (22.3.2022) από αφηγήσεις του Λιμνιώτη αγωνιστή Νίκου Καλλίτση (1922-2006) «Ξιφία». Επίσης, βλ. τα σχετικά τεκμήρια στο *Προσωπικό Αρχείο του Νίκου Καλλίτση (1922-2006)*, που έχει συγκροτήσει ο Δημήτρης Αποστόλου «Ελύμνιος».

Σεπτεμβρίου του 1943 κατά τη συνθηκολόγηση των Ιταλών)³⁴, ο αγωνιστής Γιώργος Κρουστόπουλος «Γόβας», τα αδέρφια Μήτσος και Ιωάννης Παπαγγελής, ο Λεωνίδας Μακρής (χρόνια Μακρονησιώτης), ο Γεώργιος Φλώκος (Πρόεδρος Σωματείου Εργαζομένων), ο Γεώργιος Κομνηνός, ο Σταμούλης Μπατσιώτος, ο Μήτσος Παπανικολάου «Πετσή», ο Χριστόδουλος Αρβανίτης, ο Δούκας Εμμανουήλ και ο Κωνσταντίνος Χρ. Ρούσσοι. Εκτός από αυτούς υπήρξαν και άλλοι εξίσου σημαντικοί συνεργάτες στην ενεργή κομματική δράση, ορισμένοι από τους οποίους με την έλευση της μεταξικής δικτατορίας αναγκάστηκαν να αποκρύψουν την ιδεολογία τους. Άλλωστε, η ανθρώπινη αντοχή έχει και αυτή τα δικά της όρια στις καταδιώξεις και τα μαρτύρια³⁵. Το αρχικά 16μελές κίνημα στη Λίμνη μετά τις δραστηριότητες του νεαρού Γυφτόδημου ενίσχυσε τη δυναμική του απαρτιζόμενο συνολικά από 55 κομματικά μέλη και στελέχη της ΟΚΝΕ³⁶.

Ο Κώστας Γυφτόδημος από το 1921, παράλληλα με τις σπουδές του στην Ιατρική Σχολή, υπήρξε ενεργό και δραστήριο μέλος της Κομμουνιστικής Νεολαίας και της Φοιτητικής Ένωσης. Την ίδια χρονιά έγινε διευθυντής και της «Νεολαίας» οργάνου της Ομοσπονδίας Κομμουνιστικών Νεολαίων Ελλάδος (ΟΚΝΕ), η οποία αποτελούσε τμήμα της Κομμουνιστικής Διεθνούς Νέων (ΚΔΝ), το σχολείο του κόμματος³⁷. Το 1924 συναντήθηκε για πρώτη φορά με τον κατά δύο χρόνια μεγαλύτερό του Νίκο Ζαχαριάδη (1903-1973) γεγονός που καθόρισε σημαντικά τη μετέπειτα ζωή των δύο ανδρών, κυρίως όμως του Κώστα Γυφτόδημου Καραγιώργη³⁸. Το 1925 εργάστηκε ως βοηθός αρχισυντάκτη στην ιστορική κομμουνιστική εφημερίδα *Ριζοσπάστης*. Στη διάρκεια της δικτατορίας του Θεόδωρου Πάγκαλου (1878-1952) συνελήφθη και φυλακίσθηκε στις στρατιωτικές φυλακές για να ακολουθήσει η εξορία του στη Σαντορίνη και την Ανάφη. Τον Σεπτέμβριο του 1926, με την πτώση της δικτατορίας, επέστρεψε στην Αθήνα και μετά από δύο μήνες κλήθηκε να υπηρετήσει τη στρατιωτική του θητεία στο ναυτικό καθώς στελέχωνε την Αντιμυληταριστική Επιτροπή. Τον Μάρτιο του 1928 αποφοίτησε από την Ιατρική

³⁴ Βλ. για συγκεκριμένες και γενικότερες πληροφορίες τη 17σέλιδη χειρόγραφη επιστολή του Νίκου Καλλιτίση στο *Προσωπικό Αρχείο, Νίκος Καλλιτίσης (1922-2006)*, ό. π., σ. 1-17.

³⁵ Γ. Τσούτσικας, ό. π., σ. 4., Ν. Καλλιτίσης, ό. π., σ. 64.

³⁶ Ν. Καλλιτίσης, «Ιστορικές αναμνήσεις και πολιτική κουβέντα», στη: *Λιμνιώτικη Φωνή*, αρ. φ. 146, 9/10.2008, σ. 10.

³⁷ Σχετικά με την οργάνωση της κομμουνιστικής νεολαίας και τους φοιτητικούς αγώνες της βλ. στο Θ. Κοντοφάκας, «ΟΚΝΕ: Ομοσπονδία Κομμουνιστικών Νεολαίων Ελλάδας 1922-1943», στην ιστοσελίδα: *Prologos.gr*, 11.7.2020, διαθέσιμο στο: <https://www.e-prologos.gr/>, ημερομηνία προσπέλασης 19.4.2022, χ. σ.

³⁸ Λ. Μαυροειδής, ό. π., σ. 259.

Σχολή Αθηνών συνεχίζοντας την ολοκλήρωση της θητείας του στο Καλπάκι. Όταν αποδεσμεύτηκε από το ναυτικό με την άδεια του κόμματος έζησε στην Ιερισσό της Χαλκιδικής όπου εργαζόταν ο πατέρας του ως πταισματοδίκης. Στην περιοχή αυτή άσκησε για μικρό χρονικό διάστημα το επάγγελμα του γιατρού, παρέχοντας συνάμα τις υπηρεσίες του και στο κόμμα, αναλαμβάνοντας τη δημιουργία και την οργάνωση κομμουνιστικών πυρήνων. Για να ξεφύγει από τους ασφαλίτες που τον καταδίωκαν, αναγκάστηκε να δρομολογήσει τη διαφυγή του στο εξωτερικό με τη βοήθεια και τις διασυνδέσεις του ΚΚΕ³⁹.

Τελικά, κατέληξε στο Βερολίνο όπου ειδικεύτηκε στη φυματολογία και δραστηριοποιήθηκε στο γερμανικό επαναστατικό κίνημα. Η δημοσιογραφία παρέμεινε η μεγάλη του αγάπη και συνεργάστηκε με την *Imprekor*, τη *Balkan Korres-pondenz* και τη *Federetion*, όργανα της Κομμουνιστικής Διεθνούς που εκδίδονταν εκεί. Στην προσωπική του ζωή προχώρησε ένα βήμα παραπάνω καθώς ερωτεύτηκε και παντρεύτηκε τη Τσέλυ Γκρύνερ, στέλεχος του Γερμανικού Κομμουνιστικού Κόμματος (Κ.Κ.). Ήταν ένας σύντομος γάμος που δεν έτυχε ευτυχούς κατάληξης. Το 1931, το ΚΚΕ τον διέγραψε από μέλος του. Αιτία της απομάκρυνσης του ήταν μια επιστολή που απέστειλε ο ίδιος στον Νίκο Ζαχαριάδη προτρέποντας τον να φύγει από τη Μόσχα και να επιστρέψει στην Ελλάδα, ώστε να δοθεί ένα τέλος στη φραξιονιστική αντιπαράθεση (1929-1931) που είχε δημιουργηθεί στον πυρήνα του κόμματος. Επρόκειτο για τον σχηματισμό διαφορετικών εσωκομματικών ηγετικών ομάδων όπως του Ανδρόνικου Χαϊτά (1897-1938) και Κώστα Ευτυχιάδη (1902-1938), του Κώστα Θεού (1896-1958), Γιώργη Σιάντου (1890-1947) και Διονύση Πυλιώτη (1899-1938) κ.α. και μιας ακόμη ομάδας που πρέσβευε τις πεποιθήσεις των Κώστα Γυφτόδημου Καραγιώργη, Άγι. Βλάχου και Μήτσου Θεμελή, οι οποίοι επεδίωκαν την παρέμβαση της Κομμουνιστικής Διεθνούς (Κομιντέρν) για την έξοδο του κόμματος από την κρίση⁴⁰. Η επιστολή αυτή κατέληξε στην ομάδα του Κώστα Θεού, η οποία την απέστειλε για δημοσίευση στον *Ριζοσπάστη* με αποτέλεσμα την κομματική διαγραφή του Κώστα Γυφτόδημου.

³⁹ Βλ. πάλι το Ανυπόγραφο άρθρο, «Κώστας Καραγιώργης, της Μ. Καραγιώργη (1988)», ό. π., με ημερομηνία προσπέλασης 2.4.2022, χ. σ.

⁴⁰ Βλ. για μια ευρύτερη ενημέρωση Γ. Πετρόπουλος, «Το 5^ο Συνέδριο του ΚΚΕ», στην ιστοσελίδα: *Ριζοσπάστης*, 12.12.2004, διαθέσιμο στο: <https://www.rizospastis.gr/story.do?id=2623762>, ημερομηνία προσπέλασης 2.4.2022, σ. 11. Ακόμα, μπορεί κανείς να δει και στο Κομμουνιστικό Κόμμα Ελλάδας (ΚΚΕ), *Το ΚΚΕ - Επίσημα κείμενα*, Αθήνα 1995, τ. 3, σ. 297-298. Τέλος, βλ. και το Ανυπόγραφο άρθρο, «100 χρόνια ΚΚΕ μέσα από 16 γενικούς γραμματείς», στην ιστοσελίδα: *Reader*, 25.11.2018, διαθέσιμο στο: <https://www.reader.gr/epikairotita/274168/100-hronia-kke-mesa-apo-16-genikoys-grammateis>, ημερομηνία προσπέλασης 2.4.2022, χ. σ.

Λίγους μήνες αργότερα, ο 26χρονος φυματιολόγος μετά από επανεξέταση της περίπτωσης του αποκαταστάθηκε στο κόμμα⁴¹.

Το 1933 αμέσως μετά την εκλογή του Αδόλφου Χίτλερ (Adolf Hitler, 1889-1945) αναγκάστηκε να εγκαταλείψει τη Γερμανία με επόμενο σταθμό το Παρίσι (Σεντ Ετιέν, Μασσαλία και Λυών). Για δύο περίπου χρόνια (1933-1935) ο Κώστας Γυφτόδημος αφογκράστηκε την άνθιση και ανασυγκρότηση του Γαλλικού Κομμουνιστικού Κόμματος (ΚΚ), το οποίο αναζητούσε διακαώς τους τρόπους και τα μέσα να διευρύνει τους στόχους και τα οράματα του μέσα από την αναγέννηση μιας συγκροτημένης λαϊκής μάζας διεκδίκησης και αντίθεσης στα φασιστικά κατεστημένα. Οραματίστηκε μαζί με τους Γάλλους αριστερούς και σοσιαλιστές συντρόφους του την εγκαθίδρυση ενός δημοκρατικότερου μέλλοντος σε έναν διαρκή αγώνα ενδυνάμωσης και αφύπνισης της συλλογικής πάλης⁴².

Μετά από επαφή του Πολιτικού Γραφείου (ΠΓ) του Γερμανικού ΚΚ με τους αντίστοιχους γαλλικούς συνδέσμους ο Κώστας Γυφτόδημος έφθασε στο Παρίσι τον Απρίλιο του 1933 όπου και εργάστηκε ως γιατρός. Σε σύντομο χρονικό διάστημα ανέλαβε τις πρώτες κομματικές του αποστολές υπηρετώντας με ζήλο και θέρμη τις υπηρεσίες του Γαλλικού ΚΚ ως μέλος αρχικά στα εργατικά προάστια, «στον πυρήνα του Μπεβανουά στην Κομματική φράξια των γιατρών, κι ύστερα στον πυρήνα του Βιτρι (...)»⁴³. Ακολούθησε η αναβάθμιση του σε γραμματέα των ελληνικών ομάδων στο σύνολο της Γαλλίας, διαδραματίζοντας καταλυτικό ρόλο για τις γλωσσικές φράξιες. Με την καθοδήγηση του «συντρόφου Λεντούκ κατόπιν εντολής του Αλφρέδ Καντόροβις»⁴⁴ ανέλαβε περισσότερες ευθύνες για τα αριστερά γαλλικά πόστα, πρωτίστως μέσα από τον τομέα της ενημέρωσης. Διατηρώντας το ψευδώνυμο «Γρύπος» συνέχισε τις ένθερμες ανταποκρίσεις του για τον *Ριζοσπάστη* και τις έντυπες φυλλάδες της Κομμουνιστικής Διεθνούς, ενώ εξέδωσε και την εφημερίδα *Μέλλον*, για λογαριασμό των Ρωμιών, προκειμένου να αφυπνίσει τους Έλληνες ομογενείς. Κατά τη διάρκεια της παραμονής του στη γαλλική πρωτεύουσα, παρέμεινε σταθερός και αξιόπιστος συνεργάτης της Γερμανικής *Κορρεσποντέντς*, όπου και αμειβόταν καλύτερα, συγκριτικά με τα γαλλικά μέσα. Στο πλαίσιο των οργανωτικών και κομματικών του περιοδίων, παρουσίασε με επιτυχία πλήθος διαλέξεων για τους

⁴¹ Βλ. το Ανυπόγραφο άρθρο, «Κώστας Καραγιώργης, της Μ. Καραγιώργη (1988)», *ό. π.*, με ημερομηνία προσπέλασης 2.4.2022, *χ. σ.*

⁴² Λ. Μαυροειδής, *ό. π.*, σ. 32.

⁴³ Λ. Μαυροειδής, *ό. π.*, σ. 240.

⁴⁴ Λ. Μαυροειδής, *ό. π.*, σ. 166.

Έλληνες και ήρθε σε επαφή με εμβληματικές προσωπικότητες των γραμμάτων όπως τους Γκαμπριέλ Περρί, τον Μανιάν, τον Λουί Αραγκόν κ.α. και με ανθρώπους της ιατρικής επιστήμης, στελέχη και μέλη του Γαλλικού κόμματος⁴⁵.

Μετά από επικοινωνία με το ΠΓ του ΚΚΕ μετέβη με ειδική αποστολή στη Ρωσία και εγκαταστάθηκε στη Μόσχα προκειμένου να τροφοδοτεί με πληροφορίες την εφημερίδα του και τα λοιπά μέσα συνεργασίας. Από το 1934 έως και το 1936 περιόδευσε σε όλη τη Ρωσία ως ανταποκριτής του *Ριζοσπάστη*, υπογράφοντας πληθώρα κειμένων ποικίλης θεματολογίας με το ψευδώνυμο «Δ. Λιάσκοβας»⁴⁶. Στην Κομιντέρν ήταν γνωστός ως «Κώστας Γρίπος»⁴⁷. Στα μέσα περίπου του 1936 επέστρεψε στα πάτρια εδάφη, έχοντας στο ενεργητικό του πλούσιο βιογραφικό από πολύτιμες εμπειρίες που συνέλεξε τα χρόνια που παρέμεινε στο εξωτερικό. Η έντονη συμμετοχή και δράση του στις χώρες που πρωταγωνίστησαν και καθόρισαν τις ευρωπαϊκές πολιτικές και κοινωνικές εξελίξεις της δεκαετίας του '30, διαφώτισαν το πνεύμα, την προσωπικότητα και το προφίλ ενός διανοούμενου της αριστεράς. Ο Κώστας Γυφτόδημος γαλούχησε ψυχή και νου, βιώνοντας τους μεγαλύτερους ιστορικούς σταθμούς, όπως το τέλος της Συνθήκης των Βερσαλλιών (28 Ιουνίου 1919) και τα προεόρτια του επικείμενου δραματικού Β' Παγκοσμίου Πολέμου (ΠΠ). Πρωτίστως όμως αφουγκράστηκε τους ζωνηρούς τριγμούς της κομμουνιστικής κίνησης σε πανευρωπαϊκό επίπεδο⁴⁸.

Την περίοδο που βρισκόταν στη Γερμανία, κομμουνιστές και σοσιαλδημοκράτες έδιναν τη δική τους μάχη, αφήνοντας χώρο στο εθνικοσοσιαλιστικό κόμμα του Χίτλερ να συγκεντρώσει δυνάμεις για να διεκδικήσει την εξουσία. Η Κομμουνιστική Διεθνής αντιπαλευόταν τις σοσιαλιστικές και σοσιαλδημοκρατικές ευρωπαϊκές τάσεις, αλλά ο φασισμός που ερχόταν γιγάντωνε όλο και περισσότερο τη δράση του. Οι πολιτικές και κοινωνικές τάξεις της εποχής βρίσκονταν σε διαρκή κόντρα με το προλεταριάτο και με τα όσα πρέσβευε και υπηρετούσε το κομμουνιστικό ιδεώδες. Το Γαλλικό ΚΚ προσπάθησε να βρει δικούς του τρόπους για να αντισταθεί στον φασιστικό χείμαρρο. Για την επίτευξη αυτού του σκοπού επιστρατεύτηκαν δημοκρατικές και αντιφασιστικές δυνάμεις (κομμουνιστές, σοσιαλιστές και ριζοσπάστες) στη δημιουργία ενός κοινού λαϊκού μετώπου. Ο

⁴⁵ Μ. Καραγιώργη - Κ., Ζωιτοπούλου Μαυροκεφαλίδου, *Κώστας Καραγιώργης (1905-1955), ο άνθρωπος, ο κομμουνιστής, ο δημοσιογράφος, ο αγωνιστής, το εξιλαστήριο θύμα*, Αθήνα 2011, σ. 25. Ακόμα βλ. το κεφάλαιο 14, τρίτη ανάκριση Καραγιώργη στο Λ. Μαυροειδής, *ό. π.*, σ. 241.

⁴⁶ Π. Αρκαδινός, *ό. π.*, σ. 25.

⁴⁷ Βλ. πάλι στο Π. Αρκαδινός, *ό. π.*, σ. 241.

⁴⁸ Λ. Μαυροειδής, *ό. π.*, σ. 31. Επίσης, Κ. Ράπτης, *ό. π.*, σ. 190-191.

Κώστας Γυφτόδημος έδωσε προσωπικό αγώνα, υπηρετώντας με πάθος και ανιδιοτέλεια τις ανάγκες του κομμουνισμού στη Γαλλία για ένα ευρύ αντιφασιστικό ρεύμα. Με την ίδια άσβεστη φλόγα συμμετείχε στην προσπάθεια ενδυνάμωσης και διεύρυνσης αυτής της δυναμικής, γεγονός που επετεύχθη όταν έλαβε χώρα το «7^ο Συνέδριο της Κομμουνιστικής Διεθνούς» στη Σοβιετική Ένωση (Μόσχα, 25 Ιουλίου - 21 Αυγούστου 1935)⁴⁹.

Κατά τη διάρκεια της διετίας (1934-1936) που περιόδευε από άκρη σε άκρη τη ρωσική πρωτεύουσα και τα περίχωρά της, ο Γεωργιανός Σοβιετικός Τζόζεφ Στάλιν (Ιωσήφ Βησσαριόνοβιτς Τζουγκασβίλι, 1878-1953) εδραίωνε την απόλυτη εξουσία του εγκαινιάζοντας τη μακρά περίοδο της «σταλινοποίησης» του Σοβιετικού Κομμουνιστικού Κόμματος (ΚΚΣΕ) και τη σταδιακή διαμόρφωση ενός αυταρχικού κράτους. Ο Στάλιν έχοντας βαθιά χαραγμένη στην καθολικότητα της ύπαρξής του την αποστολή του «γόνου ενός περιούσιου έθνους»⁵⁰ παρουσίαζε τον εαυτό του ως την υπέρτατη ασφαλή πατρική φιγούρα. Αυτοανακηρύχθηκε «μεγαλοφυής αρχηγός και δάσκαλος, άξιος τιμονιέρης της Διεθνούς»⁵¹ μπροστά της των μπολσεβικικών δυνάμεων και προασπιστής των δικαιωμάτων των απανταχού προλετάρων. Ο Κώστας Γυφτόδημος γαλουχήθηκε μέσα σε ιδιαίτερες πραγματικότητες, δημιουργώντας το δικό του γνωσιολογικό πεδίο στο τότε χωροχρονικό περιβάλλον που έσφυζε από φανατισμένους θαυμαστές και οπαδούς της σταλινικής «αυθεντίας». Αφού απέρριψε τη δελεαστική πρόταση του κόμματός του να παραμείνει εγκατεστημένος σε μόνιμη βάση στη Μόσχα, προκειμένου να εργαστεί για τις συγγραφικές και εκδοτικές ανάγκες της Κομμουνιστικής Διεθνούς, αποφάσισε να ακολουθήσει το ταξίδι του πεπρωμένου του επιστρέφοντας στην Ελλάδα⁵².

⁴⁹ Λ. Μαυροειδής, *ό. π.*, σ. 32. Επιπλέον, βλ. ενδιαφέρουσες λεπτομέρειες για το 7^ο Συνέδριο της Κομμουνιστικής Διεθνούς στο Ανυπόγραφο άρθρο, «7^ο Συνέδριο της Κομμουνιστικής Διεθνούς», στην ιστοσελίδα: *Ριζοσπάστης*, 30.7.1997, διαθέσιμο στο: <https://www.rizospastis.gr/story.do?id=3618232>, ημερομηνία προσπέλασης 6.4.2022, σ. 8.

⁵⁰ D. Rayfield, *Οι δήμοι του Στάλιν. Τα εκτελεστικά όργανα του κόκκινου τσάρου*, Αθήνα 2011, σ. 567.

⁵¹ Λ. Μαυροειδής, *ό. π.*, σ. 32, ακόμα βλ. περισσότερα στοιχεία για τον Ιωσήφ Στάλιν στο ανυπόγραφο άρθρο, «Βιογραφία του Τζόζεφ Στάλιν, δικτάτορας της Σοβιετικής Ένωσης», στην ιστοσελίδα: *Greelane*, 22.8.2019, διαθέσιμο στο: <https://www.greelane.com>, ημερομηνία προσπέλασης 7.4.2022, χ. σ. Τέλος, βλ. για την εδραίωση του σοβιετικού πατριωτισμού που συγκροτήθηκε μέσα από τα θεμέλια του Σταλινικού συντάγματος στο Ν. Μπαλτίσκου, *Ο πατριωτισμός*, Αθήνα 1945, σ. 28 επ. και 29 επ.

⁵² Λ. Μαυροειδής, *ό. π.*, σ. 32 και γενικότερα βλ. σ. 33.

1.3. Ένας «κοσμοπολίτης» διανοούμενος ιατρός

Βαθιά μορφωμένος και πνευματώδης, ο Κώστας Γυφτόδημος ξεχώριζε για την επιβλητική παρουσία και την επαναστατική παρρησία του. Ο ευρύς κύκλος του τον χαρακτήριζε ως απλό και ευγενή άνδρα με γοητεία και αίσθηση του χιούμορ. Με την εμβληματική προσωπικότητά του καθήλωνε φίλους και αντιπάλους, ενώ ήταν ιδιαίτερα δημοφιλής και στο γυναικείο φύλο. Υπήρξε μάχιμος κομμουνιστής μέσα από τις σελίδες του *Ριζοσπάστη* και υποστήριξε με τη δύναμη της πέννας του την πολιτική του σκέψη. Πέρα από τον χώρο της δημοσιογραφίας και εκείνο της αγωνιστικής αντίστασης, τα γράμματα αποτέλεσαν για αυτόν πηγή έμπνευσης και αιτία του ρητορικού γραπτού του ταλέντου. Η λογοτεχνία ήταν το μεγάλο του πάθος. Στα νεανικά του χρόνια στο Βερολίνο μετέφρασε στα γερμανικά την ποίηση του Κώστα Βάρναλη (1884-1974) με τον οποίο μετέπειτα συνδέθηκε και με προσωπική φιλία. Ο Γυφτόδημος, αν δεν είχε επιλέξει το δρόμο της δημοσιογραφίας, κάλλιστα θα μπορούσε να είχε ασχοληθεί με τη συγγραφή, ακόμη ίσως και με τη λογοτεχνική κριτική. Το ίδιο επιτυχείς υπήρξαν και οι βαθυστόχαστες φιλολογικές μελέτες του, κυρίως αυτή για τον εκπαιδευτικό και φίλο του Δημήτρη Γληνό (1882-1943)⁵³.

Έχοντας περάσει σημαντικό μέρος των νεανικών του χρόνων σε μεγάλες πρωτεύουσες της Ευρώπης ο Κώστας Γυφτόδημος είχε ενστερνιστεί ένα διαφορετικό «ευρωπαϊκό» τρόπο ζωής και νοοτροπίας, τόσο στην προσεγμένη εμφάνισή του, όσο και στους διευρυμένους πνευματικούς του ορίζοντες. Στα δύσκολα χρόνια που πέρασε φυλακισμένος και εξόριστος στην Ελλάδα έμεινε γνωστός με το προσωνύμιο ο «κοσμοπολίτης», γεγονός που δημιούργησε εντάσεις, ζήλιες και γκρίνιες μέσα στον κομμουνιστικό περίγυρο. Υπήρξε, ίσως, το πιο προβεβλημένο στέλεχος του ΚΚΕ, μάχιμος, διανοούμενος με ευρύ κύκλο γνωριμιών, αποτελώντας έναν ολοζώντανο θρύλο της εποχής του. Σημαντικός αρθρογράφος στον *Ριζοσπάστη* και Διευθυντής αργότερα της ιστορικής εφημερίδας παραμένει μέχρι και σήμερα μια από τις δυνατότερες πένες που πέρασαν από τον χώρο της έντυπης δημοσιογραφίας. Το ίδιο

⁵³ Βλ. στα Αρχεία Σύγχρονης Κοινωνικής Ιστορίας (ΑΣΚΙ) αποσπάσματα για τον Δημήτρη Γληνό από το δακτυλογραφημένο αφιερωματικό άρθρο στο Κ. Καραγιώργης, χωρίς τίτλο, στο: *Κομμουνιστική επιθεώρηση*, χ. α. τχ. (1945), σ. 1-5, τα οποία μεταδόθηκαν, στα πλαίσια της επετείου των 23 χρόνων από τον θάνατο του στη Φωνή της Αλήθειας (1947-1968), «Εδώ Ρ.Σ η Φ. της Α. Συνεχίζουμε την εκπομπή μας», στην ιστοσελίδα: *Αρχεία Σύγχρονης Κοινωνικής Ιστορίας*, Ρουμανία - Βουκουρέστι 23.12.1966, διαθέσιμο στο: <https://askiarchives.eu/rec.aspx?id=48854>, ημερομηνία προσπέλασης 15.4.2022, ακόμα, βλ. Κ. Καραγιώργης, *ό. π.*, σ. 9-10. Επίσης, βλ. Κ. Καραγιώργης - Θ. Καρτερός (Επιμ.), *ό. π.*, σ. 29.

μαχητική ήταν και η δράση του ως στέλεχος του Δημοκρατικού Στρατού Ελλάδας (ΔΣΕ), Διοικητής του Κλιμακίου του Γενικού Αρχηγείου Νοτίου Ελλάδας (ΚΓΑΝΕ - Υποστ/γος και Αντ/γος) αλλά και ως Υπουργός Πολεμικού Εφοδιασμού της «Κυβέρνησης του Βουνού»⁵⁴.

Η αρχή του μαρτυρικού τέλους για τον Κώστα Γυφτόδημο Καραγιώργη ξεκίνησε μετεμφυλιακά μετά την ήττα του ΔΣΕ το 1949, κρίση που έπληξε ολοκληρωτικά τον εσωτερικό μηχανισμό του ΚΚΕ. Η κριτική και οι διαφωνίες του σχετικά με τον τρόπο οργάνωσης, διαχείρισης και έκβασης του αγώνα από πλευράς κόμματος και ειδικά από τον άλλοτε επιστήθιο φίλο του (τον ισχυρό «τιμονιέρη» του ΚΚΕ) Νίκο Ζαχαριάδη και της ηγετικής του ομάδας, τον οδήγησαν στο κομματικό «απόσπασμα». Βασικά στελέχη της παράταξης απέδωσαν σκληρές κατηγορίες και χαρακτηρισμούς, στιγματίζοντάς τον ως αντικομματικό διπρόσωπο φραξιονιστή με ανήθικη και προδοτική συμπεριφορά, φωτογραφίζοντάς τον ακόμη και ως πράκτορα του «ταξικού εχθρού». Ο Γυφτόδημος έκανε πάντα σκληρή αυτοκριτική σε ό,τι αφορούσε την κομματική στάση, τη δράση και την ιδεολογία του. Η αγάπη που είχε άλλωστε για το κόμμα του ήταν ανιδιοτελής και μεγάλη, ένα πάθος που δεν το έκρυβε⁵⁵.

Οι επαναστατικές ιδέες της Οκτωβριανής Επανάστασης καθόρισαν την προσωπική πορεία και την πολιτική θέση του Κώστα Γυφτόδημου, όπως και τη μοίρα εκατομμυρίων ανθρώπων που πίστεψαν σε αυτές και συντάχθηκαν με το αντιφασιστικό-κομμουνιστικό όραμα των δεκαετιών του μεσοπολέμου. Ο ρομαντικός ιδεαλισμός και η κοινή επιθυμία μιας κοινωνίας δίχως ταξικούς διαχωρισμούς, ενέπνευσαν ηρωισμούς και θυσίες που τελικά δεν οδήγησαν στην επίτευξη του ονείρου ενός οικουμενικού σοσιαλισμού. Οι εκάστοτε ιστορικές συγκυρίες απεδείχθησαν μοιραίες για την κομμουνιστική ωρίμαση⁵⁶. Η διεκδίκηση επέφερε αιματοχυσίες και σκληρές εσωκομματικές εκκαθαρίσεις. Η αλλαγή εξουσίας στη Σοβιετική Ένωση οδήγησε από τον ιδεαλισμό του πρώτου Σοβιετικού ηγέτη και εμπνευστή της Γ΄ Διεθνούς, Βλαντίμιρ Λένιν (Βλαντίμιρ Ιλίτς Ουλιάνοφ, 1870 -

⁵⁴ Λ. Μαυροειδής, *ό. π.*, σ. 33 και Θ. Δρίτσιος, *Γιατί με σκοτώνεις σύντροφε;*, Αθήνα 1983, σ. 132-133.

⁵⁵ Π. Αρκαδινός, *ό. π.*, σ. 23-24.

⁵⁶ Έ. Balibar, *Η φιλοσοφία του Μαρξ*, Αθήνα 1999, σ. 38 και ειδικότερα σ. 40. Για περισσότερα στοιχεία σχετικά με την επανάσταση στις ανθρώπινες κοινωνίες και την ταξική συνείδηση βλ. στο I. Craib, *Κλασική Κοινωνική Θεωρία. Μια εισαγωγή στη σκέψη των Μαρξ, Βέμπερ, Ντυρκέμ και Ζιμμέλ*, Αθήνα, 2009 (1^η έκδοση), σ. 393.

1924) στη δημιουργία ενός καθεστώτος καταπίεσης και φόβου μέσα στο οποίο επιβίωνε μόνο το όπλο του ισχυρού⁵⁷.

Αναφορικά με τα όσα εκτυλίχθηκαν στο ελληνικό έδαφος, το ΚΚΕ ιδρύθηκε (σε πρώτη μορφή ως ΣΕΚΕ - Σοσιαλιστικό Εργατικό Κόμμα Ελλάδας) τον Νοέμβριο του 1918 και το 1924 μετονομάστηκε σε Κομμουνιστικό Κόμμα Ελλάδας, διατηρώντας την αρχική, ενιαία βάση της συλλογικής διεκδίκησης και πάλης ως το μοναδικό ελληνικό κόμμα υπεράσπισης του προλεταριάτου με εξέλιξη, πρόοδο και ανάπτυξη στον πυρήνα και στα δίκτυά του. Από το πρώτο έτος της ίδρυσης του έως και το 1924 παρά τη νεανική του σύνθεση και δομή παρουσίασε έντονο εσωκομματικό έργο και σημαντικές αποστολές ανά τον ελλαδικό χώρο με επιμελή παρουσία και συμμετοχή στις διεθνείς του υποχρεώσεις⁵⁸.

Τα συλλογικά έργα η *Γερμανική ιδεολογία* (1845-1846) και το *Κομμουνιστικό Μανιφέστο* (1848) των Γερμανών φιλοσόφων και θεωρητικών της κοινωνικής και οικονομικής επιστήμης, Καρλ Μαρξ (Karl Heinrich Marx, 1818-1883) και Φρίντριχ Ένγκελς (Friedrich Engels, 1820-1895) αποτέλεσαν την πρώτη σπίθα της φλογερής αφύπνισης της νεοσύστατης κομμουνιστικής κίνησης, προσδοκώντας μια συνενωτική ταυτότητα για ένα αδελφοποιημένο εργατικό σώμα⁵⁹. Για την ενδυνάμωση του εγχώριου μαρξιστικού κινήματος υπήρξε καθοριστική η προσήλωση κομμουνιστών προερχομένων από ένα ετερόκλητο κοινωνικό μωσαϊκό αποτελούμενο, τόσο από εκπροσώπους του εργατικού και αγροτικού κόσμου, όσο και από τον χώρο του πνεύματος και της επιστήμης. Το ΚΚΕ αναδείχθηκε στην πρώτη πανίσχυρη πολιτική υπερδύναμη της χώρας εμπνέοντας πλατιές λαϊκές μάζες με συνθήματα αλληλεγγύης και ειρήνης μέσα στα ζοφερά χρόνια της ναζιστικής κτηνωδίας. Η δε εμφυλιακή ιστορική συνέχεια έμελλε να αποδειχθεί τραγικά μοιραία, πρωτίστως και κυρίως για μέλη και στελέχη του κόμματος⁶⁰.

⁵⁷ Βλ. βιογραφικό αφιέρωμα για τον Βλαντίμιρ Λένιν στο Ανυπόγραφο άρθρο, «Λένιν, ο ηγέτης της επανάστασης», στην ιστοσελίδα: *Tvx*, 21.1.2021, διαθέσιμο στο: <https://tvxs.gr/news>, ημερομηνία προσπέλασης 12.4.2022, χ. σ.

⁵⁸ Βλ. Γ. Βοντίτσος - Γούσιας, *Οι αιτίες για τις ήττες, τη διάσπαση του ΚΚΕ και της ελληνικής αριστεράς*, Αθήνα 1977, τ. 1., σ. 33-34.

⁵⁹ Για περισσότερα στοιχεία για τον ιστορικό υλισμό και την «ιστορική επιστήμη» του μαρξισμού βλ. στο Β. Ρωμανός, «Η μαρξική κριτική της νεωτερικότητας και το πρόβλημα της ορθολογικότητας της ιστορίας», στο: *Κοινωνική σκέψη και νεωτερικότητα (Επιμ. Σ. Κονιόρδος)*, Αθήνα 2010, σ. 60 και 61 επ.

⁶⁰ Γ. Βοντίτσος - Γούσιας, *ό. π.*, σ. 14.

«Ο Καραγιώργης όμως, θα μείνει για πάντα ίνδαλμα και θρόλος απροσπέλαστος δίπλα στους μεγάλους των λαϊκών αγώνων που έχυσαν το αίμα τους για την πατρίδα και τη Δημοκρατία (...)»⁶¹.

Αθήνα, Δεκέμβριος 2000

Γιώργος Α. Λεονταρίτης (1958-)
Δημοσιογράφος & Συγγραφέας

Β' Κεφάλαιο

Η αγωνιστική δράση και οι διώξεις

2.1. Εξόριστος της μεταξικής δικτατορίας

Πριν ακόμη από τη μοιραία επιστροφή στα πατρία εδάφη ο Κώστας Γυφτοδής ανέβαινε με ταχείς ρυθμούς τα σκαλιά της κομματικής ιεραρχίας. Ο «Καρλ Ράντεκ της Ελλάδας», όπως εύστοχα χαρακτηρίστηκε από τον ιστορικό Τάσο Βουρνά (1913-1990), κατέκτησε με την εμβληματική παρουσία και παρηρησία του στο εξωτερικό δυσπρόσιτους κύκλους πολιτικών, διανοούμενων και δημοσιογράφων⁶². Η άφιξή του, προκειμένου να αναλάβει την αρχισυνταξία του *Ριζοσπάστη*, συνέπεσε με την επιβολή δικτατορικού καθεστώτος από τον πραξικοπηματία Ιωάννη Μεταξά (1871-1941) και τον βασιλιά Γεώργιο Β' (1890-1947). Η μεταξική δικτατορία (1936-1941) ανέκοψε τη διάδοση του ισχυρού κομμουνιστικού κινήματος στην ελληνική επικράτεια. Κομματικά στελέχη, απλά μέλη και υποστηρικτές του ΚΚΕ κατέληξαν στις φυλακές ή και εξόριστοι στα ξερνήσια. Κάποιοι από αυτούς βρίσκονταν ήδη εκεί πολύ πριν οργανωθούν οι μαζικές συλλήψεις της 4^{ης} Αυγούστου⁶³.

Οι έφοδοι των ασφαλιτών ήταν συχνές και επώδυνες. Χαρακτηριστική υπήρξε η περίπτωση της σύλληψης του Νίκου Μπελογιάννη (1915-1952) στην

⁶¹ Κ. Καραγιώργης, *ό. π.*, σ. 2.

⁶² Βλ. πάλι στο Κ. Καραγιώργης, *ό. π.*, σ. 7.

⁶³ Κ. Γρίβας, «Η δολοφονία του Κώστα Καραγιώργη (Γυφτοδής)». Μια πτυχή των ανελέητων εσωτερικών συγκρούσεων στο ΚΚΕ», στην ιστοσελίδα: *Grivas.info*, 13.5.2011, διαθέσιμο στο: <https://www.grivas.info/politikes-dolofonies/156-2011-05-12-22-05-43>, ημερομηνία προσπέλασης 17.4.2022, χ. σ. Ακόμα, βλ. Γ. Πετρόπουλος, «Το όχι του λαού, η δικτατορία του Μεταξά και οι κομμουνιστές», στην ιστοσελίδα: *Εργατικός Αγώνας*, χ. χ., διαθέσιμο στο: <https://ergatikosagwnas.gr/arthra/history/2510-to-oxi-tou-laoy-i-diktatoria-tou-metaksa-kai-oi-kommounistes>, ημερομηνία προσπέλασης 17.4.2022, χ. σ., στο εξής βλ. Γ. Πετρόπουλος, «Το όχι του λαού». Τέλος, βλ. για τα προεόρτια της 4^{ης} Αυγούστου του 1936 κυρίως το δεύτερο μέρος στο Σ. Λιναρδάτος, *Πώς εφτάσαμε στην 4η Αυγούστου*, Αθήνα 1965, σ. 170-176 και 178 επ.

Πελοπόννησο και του Μάρκου Βαφειάδη (1906-1992) στη Θεσσαλονίκη. Λίγο αργότερα συνελήφθη και ο Νίκος Μπλουμπίδης (1902-1954) ο δεύτερος για πολλούς ισχυρότερος άνδρας του ΚΚΕ. Ο Νίκος Ζαχαριάδης (1903-1973), παρόλο που αντιμετωπίστηκε ως αρχηγός κόμματος και για κάποιους μήνες κατάφερε να κυκλοφορεί ελεύθερος, τον Σεπτέμβριο του 1936 κατέληξε «στην πιο φρικτή ακτίνα, τη «Θήτα» στις φυλακές της Κερκύρας⁶⁴. Στις ίδιες φυλακές βρέθηκε και ο Λιμνιώτης Κώστας Γαμβέτας. Ο Κώστας Γυφτόδημος, αφού αθώωθηκε για μια παλιά κατηγορία του 1930-1931 συνέχισε την παράνομη δράση με αποτέλεσμα τη δεύτερη σύλληψη του το 1937⁶⁵.

Ο κεντρικός πυρήνας της αριστεράς έμοιαζε πια σοβαρά αποδεκατισμένος. Στις 28 Οκτωβρίου του 1940, μεγαλοστελέχη και μέλη του κόμματος είχαν γεμίσει ασφυκτικά τα στρατόπεδα, τους τόπους εξορίας και 22 συνολικά φυλακές⁶⁶. Το υπουργείο Ασφαλείας με την ευθύνη και την καθοδήγηση του υπουργού Κωνσταντίνου Μανιαδάκη (1893-1972) ίδρυσε την «Προσωρινή Διοίκηση του ΚΚΕ», αναλαμβάνοντας την οργάνωση του κομματικού μηχανισμού και την πολιτειακή διακυβέρνηση με την ανοχή του αστικού πολιτικού κόσμου. Εκείνη την περίοδο η εφημερίδα *Ριζοσπάστης* συνέχισε να εκδίδεται εις διπλούν, τόσο από τα στελέχη της «παλιάς ΚΕ», όσο και από την «Προσωρινή Διοίκηση»⁶⁷.

Στους τόπους της εξορίας και στις φυλακές οι αντιφρονούντες κρατούμενοι αναγκάστηκαν να συμβιώνουν μαζί παρά τις πολιτικές και άλλες διαφορές τους. Η δημιουργία ομάδων με κοινά ιδεολογικά στοιχεία βοήθησε στην αποφυγή συγκρούσεων και διατηρούσε τις ισορροπίες για μια ειρηνική διαβίωση μεταξύ τους. Όμως δεν ήταν δυνατόν να αποφευχθεί η οργάνωση μιας κλειστής «κλίκας» κομματικών στελεχών που είχαν τον απόλυτο έλεγχο της ζωής των εξόριστων, ακόμη και την αυστηρή επίβλεψή τους σε ευαίσθητα προσωπικά ζητήματα και στις σχέσεις

⁶⁴ Φ. Γερμανός, *Το αντικείμενο (Νίκος Ζαχαριάδης)*, Αθήνα 2000, σ. 113.

⁶⁵ Γ. Τσούτσικας, *ό. π.*, σ. 4-5.

⁶⁶ Κ. Γρίβας, *ό. π.*, χ. σ. και Γ. Πετρόπουλος, «Το όχι του λαού», χ. σ. Τέλος βλ. και Φ. Γερμανός, *ό. π.*, σ. 114 επ.

⁶⁷ Βλ. Γ. Πετρόπουλος, «Το όχι του λαού», χ. σ., ακόμα, βλ. του ίδιου, «4 Αυγούστου 1936. Η μεταξική δικτατορία και ο πολιτικός κόσμος της εποχής», στην ιστοσελίδα: *Ριζοσπάστης*, 6.8.2020, διαθέσιμο στο: <https://www.rizospastis.gr/story.do?id=386612>, ημερομηνία προσπέλασης 17.4.2022, σ. 10. Τέλος, για το γενικότερο πολιτικό κλίμα της εποχής περισσότερα στοιχεία βλ. στο Φ. Γρηγοριάδης, *Ιστορία της σύγχρονης Ελλάδας, 1909-1940*, Αθήνα 1971, τ. 4, σ. 139-140 και ειδικότερα σ. 141.

μεταξύ των συγκρατουμένων⁶⁸. Η Κίμωλος αποτελούσε έναν από τους βασικούς τόπους εξορίας κυρίως για γυναίκες αντιφρονούσες που ανήκαν στους κόλπους του ΚΚΕ και σε λοιπές κομματικές κινήσεις λαϊκής και ευρύτερης δημοκρατικής έκφρασης. Το ξέσπασμα του πολέμου του '40 βρήκε τουλάχιστον 20 κομμουνίστριες εξόριστες σε αυτό το νησί⁶⁹.

Στο άκουσμα της πολεμικής σύρραξης με την Ιταλία (28 Οκτωβρίου 1940 - 31 Μαΐου 1941) οι κρατούμενοι ζήτησαν από το υπουργείο Ασφαλείας, οι μεν άνδρες να υπηρετήσουν στην πρώτη γραμμή του μετώπου και οι γυναίκες να προσφέρουν τις υπηρεσίες τους ως εθελόντριες νοσοκόμες. Ο Κωνσταντίνος Μανιαδάκης δεν έκανε αποδεκτό το αίτημα των εξορίστων, ζητώντας τους να αποκηρύξουν τις κομματικές του ιδέες προκειμένου να πολεμήσουν. Η κυβέρνηση Μεταξά προτιμούσε να παραδώσει τους πολιτικούς κρατουμένους στον ξένο εχθρό παρά να τους αφήσει να συνδράμουν στον αγώνα⁷⁰. Οι εξόριστοι φοβούμενοι τα άγρια ξεσπάσματα της κυβέρνησης αποφάσισαν να δραπέτευσουν από τον τόπο της εξορίας τους, είτε σχηματίζοντας ομάδες, είτε με ατομική ευθύνη απόδρασης. Κοντολογίς, 200 συνολικά πολιτικοί κρατούμενοι διέφυγαν, ενώ οι υπόλοιποι παρέμειναν στους τόπους εξορίας και στις φυλακές. Όσοι δραπέτευσαν ανέπτυξαν παράνομα δίκτυα και βοήθησαν το ΚΚΕ να στρατολογήσει νέο αίμα για να απαλλάξουν το κόμμα από τους μεταξικούς πράκτορες⁷¹.

Το υψηλόβαθμο στέλεχος του κόμματος Μιλτιάδης Πορφυρογένης (1903-1958) μαζί με τη σύζυγό του Φούλα Χατζηδάκη (1906-1984) ήταν οι πρώτοι που δραπέτευσαν στη Κρήτη. Ακολούθησαν ο Κώστας Γυφτόδημος μαζί με το στέλεχος της ΟΚΝΕ Μαρία Αγριγιαννάκη (1918-2012) με προορισμό τους τον Πειραιά⁷². Το ζευγάρι είχε γνωριστεί στην Κίμωλο στον τόπο της εξορίας τους που αποτέλεσε το ξεκίνημα της κοινής πολυτάραχης διαδρομής τους. Ο Γυφτόδημος λίγο αργότερα έχοντας ως πηγή έμπνευσης του τον δυναμικό Σέρβο επαναστάτη Τζόρτζε Πέτροβιτς

⁶⁸ Π. Αρώνης, «Εξόριστοι στην Κίμωλο», στην ιστοσελίδα: *Ριζοσπάστης*, 31.5.1996, διαθέσιμο στο: <https://www.rizospastis.gr/story.do?id=3661616>, ημερομηνία προσπέλασης 17.4.2022, σ. 23, Κ. Γρίβας, ό. π., χ. σ.

⁶⁹ Επίσης, βλ. και για άλλες περιπτώσεις αριστερών πολιτικών κρατουμένων στο Π. Αρώνης, ό. π., σ. 23.

⁷⁰ Βλ. πάλι στο Π. Αρώνης, ό. π., σ. 23-24 και Κ. Πορφυρογένη, «Ο κομμουνιστής ηγέτης για τις δύσκολες αποστολές», στην ιστοσελίδα: *Η εφημερίδα των συντακτών (efsyn)*, 10.5.2018, διαθέσιμο στο: <https://www.efsyn.gr/nisides>, ημερομηνία προσπέλασης 17.4.2022, χ. σ.

⁷¹ M. Mazower, *Στην Ελλάδα του Χίτλερ*, Αθήνα 1994, σ. 129.

⁷² Βλ. πληροφορίες για την απόδραση του Κώστα Καραγιώργη από την Κίμωλο στο Α. Στρογγύλης, *Τρεις μορφές της Αντίστασης, Σαράφης - Καρτάλης - Καραγιώργης*, Αθήνα 1997, σ. 151. Για περισσότερα στοιχεία για το πορτραίτο και την κομματική διαδρομή του Κώστα Καραγιώργη επίσης, βλ. στο τρίτο μέρος κυρίως τις σ. 119-137.

(1768-1817), γνωστότερο και ως «Καραγιώργης της Σερβίας», άλλαξε για συνωμοτικούς λόγους το επίθετό του. Το 1946 το υιοθέτησε επίσημα και καθιερώνεται ως ο θρυλικός αγωνιστής Κώστας Καραγιώργης⁷³. Το 1941 ανέλαβε τον στρατηγικό και οργανωτικό σχεδιασμό της Εθνικής Αντίστασης. Ο τομέας ευθύνης του αφορούσε την έκδοση παράνομων κομματικών εντύπων και ενημερωτικών δελτίων για την έκβαση του πολέμου. Παράλληλα ήταν υπεύθυνος για την επιλογή στελεχών από τον επιστημονικό χώρο ώστε να ενισχυθούν οι αντιστασιακές ομάδες. Το 1943 και ενώ ο προηγούμενος γάμος του με την Τσέλυ Γκρόνερ αποτελούσε πια παρελθόν, παντρεύτηκε τη συνεξόριστη του Μαρία Αγριγιαννάκη και μετά από έναν χρόνο απέκτησαν τον γιο τους Αλέξη (1944-)⁷⁴.

2.2. Βασικό στέλεχος της Εθνικής Αντίστασης στη Θεσσαλία, μέλος της ΚΕ του ΚΚΕ

Τον Μάρτιο του 1941 η φασιστική Γερμανία άπλωνε το εφιαλτικό της πέπλο πάνω από τα Βαλκάνια, ξεπηδώντας με ασυγκράτητη ορμή μέσα από τα χαλάσματα και τα καπνισμένα ερείπια της ελληνοϊταλικής σύγκρουσης. Το σχέδιο επίθεσης των ναζιστών με την κωδική ονομασία «Μαρίτα» έπληξε τη Γιουγκοσλαβία (την οποία κατέλαβαν) και την Ελλάδα. Οι ναζιστές ξεκίνησαν το ανελέητο σφυροκόπημα των Ελλήνων από τα γιουγκοσλαβικά και τα βουλγαρικά συμμαχικά τους εδάφη. Οι γερμανικές ένοπλες δυνάμεις καλύπτοντας με επεκτατικά και ύπουλα μέσα τα κενά και τα αδιέξοδα των Ιταλών βρέθηκαν προ των πυλών της ήδη πληγωμένης Ελλάδας⁷⁵. Η μακρά περίοδος της γερμανικής κατοχής είχε ξεκινήσει επίσημα επιφέροντας μια φρικτή πολεμική αναμέτρηση με χιλιάδες νεκρούς και τραγικά εξίσου βιώματα. Το σθένος και η αντίσταση των Ελλήνων δοκιμαστήκαν σκληρά, τη στιγμή που οι στρατιωτικές δυνάμεις τους στην Αλβανία έμοιαζαν πια αποδεκατισμένες. Οι Γερμανοί μετά και από τη συνθηκολόγηση του αντιστράτηγου

⁷³ Σημείωση: Ο Τζόρτζε Πέτροβιτς (1768-1817) πολέμησε για την ανεξαρτησία της Σερβίας από τους Οθωμανούς. Βλ. σχετικά τον Κατάλογο «Ιστορικά ονόματα της Επανάστασης του 1821», στην ιστοσελίδα: *Εταιρεία για τον ελληνισμό και τον φιλελληνισμό*, χ. χ., διαθέσιμο στο: <https://www.eefshp.org/archeio/istorika-onomata-epanastasis-tou-1821>, ημερομηνία προσπέλασης 18.8.2022, χ. σ. Επίσης, βλ. Αρχείο Ληξιαρχείου Δήμου, ό. π. και ΓΑΚ - ΤΑΛ, ό. π., χ. σ.

⁷⁴ Βλ. Λ. Μαυροειδής, ό. π., σ. 33. Ακόμα, για τη γνωριμία και τη σχέση ζωής του Κώστα Καραγιώργη με τη Μαρία Αγριγιαννάκη βλ. στο Ανυπόγραφο άρθρο, «Κώστας Καραγιώργης, της Μ. Καραγιώργη (1988)», ό. π., χ. σ.

⁷⁵ Γ. Γρυντάκης - Γ. Δάλκος, κ.ά., *Σαν Σήμερα, στη νεότερη και σύγχρονη ελληνική ιστορία*, Αθήνα 2018, σ. 98.

και διορισμένου πρωθυπουργού από τις δυνάμεις του Άξονα, Γεωργίου Τσολάκογλου, (1886-1948), προσέγγισαν τα αθηναϊκά περίχωρα. Στις 27 Απριλίου του 1941 τα άρματα μάχης τους στέκονταν ακροβολισμένα στους πρόποδες της ιερής Ακρόπολης⁷⁶.

Στον απόηχο της 7^{ης} Ολομέλειας της ΚΕ του ΚΚΕ το 1941 με πρωτοβουλία του κομμουνιστικού κόμματος και τη συμμετοχή όλων των αριστερών πολιτικών δυνάμεων αποφασίστηκε η δημιουργία του Εθνικού Απελευθερωτικού Μετώπου (ΕΑΜ), το οποίο ιδρύθηκε τον ίδιο χρόνο στις 27 Σεπτεμβρίου σε μια οικία των Εξαρχείων με διάρκεια δράσης έως το 1947. Σκοπός της οργάνωσης ήταν η απελευθέρωση της χώρας και κατόπιν η «*διεξαγωγή εκλογών για συντακτική εθνοσυνέλευση που θα καθόριζε το πολίτευμα*»⁷⁷. Επρόκειτο για μια διευρυμένη κοινωνική και πολιτική οργάνωση που εξέφραζε τη θέληση του λαού για αντίσταση στα κατοχικά στρατεύματα. Το ιδρυτικό καταστατικό (28 Σεπτεμβρίου 1941) συνυπέγραψαν κάτω από άκρα μυστικότητα εκπρόσωποι του ΚΚΕ, του Αγροτικού Κόμματος Ελλάδος (ΑΚΕ) και της Ένωσης Λαϊκής Δημοκρατίας (ΕΛΔ). Το στρατιωτικό σκέλος του ΕΑΜ ήταν ο Ελληνικός Λαϊκός Απελευθερωτικός Στρατός (ΕΛΑΣ) με έτος ίδρυσης το 1942, ενώ η Ενιαία Πανελλαδική Οργάνωση Νέων (ΕΠΟΝ) (1943) εκπροσωπούσε τη μαχόμενη νεολαία⁷⁸. Η οργάνωση της ένοπλης πάλης γιγάντωσε τη δυναμική της, τόσο σε τοπικό, όσο και σε περιφερειακό επίπεδο, θέτοντας τις κατευθυντήριες γραμμές και τη βάση για την εγκαθίδρυση της Λαοκρατίας ή της Λαϊκής Δημοκρατίας⁷⁹.

Στις αρχές του 1942, η 8η Ολομέλεια της ΚΕ του ΚΚΕ «*χάραζε νέα καθήκοντα πλατιάς εξόρμησης για την οργάνωση των ενόπλων δυνάμεων της Εθνικής*

⁷⁶ Βλ. H. Fleischer, *Στέμμα και Σβάστικα: Η Ελλάδα της Κατοχής και της Αντίστασης*, Αθήνα 1988, τ. 1, σ. 60 επ., 68 επ. και 83 επ. Ακόμα, Θ. Χρήστου, *Ο ρόλος των νέων στο μέτωπο, την κατοχή και την αντίσταση (1940-1944)*, Αθήνα 2016, τ. 1, σ. 30. Επιπλέον, για την κατάληψη της Αθήνας και την τυπική έναρξη της κατοχής βλ. το πρώτο κεφάλαιο στο Σ. Ν. Γρηγοριάδης, *Ιστορία της σύγχρονης Ελλάδας 1941-1974*, Αθήνα 2011, τ. 1, σ. 23-25, 29 επ. Τέλος, βλ. στο Γ. Γρυντάκης - Γ. Δάλκος, κ.α., *ό. π.*, ειδικότερα τη σ. 139.

⁷⁷ Βλ. πάλι στο Γ. Γρυντάκης - Γ. Δάλκος, κ.α., *ό. π.*, σ. 305.

⁷⁸ Βλ. Δ. Γληνός, *Τι είναι και τι θέλει το εθνικό απελευθερωτικό μέτωπο*, Αθήνα 1944, σ. 53-54.

⁷⁹ Μ. Mazower, *ό. π.*, σ. 130-131, ακόμα βλ. Γ. Βοντίτσος - Γούσιας, *ό. π.*, σ. 75-76 επίσης, Ν. Μαραντζίδης, «Το κράτος του Γράμμου. Όψεις της κομμουνιστικής εξουσίας στην Ελλάδα, 1943-1949», στο: *Ο Ελληνικός Εμφύλιος Πόλεμος. Μια αποτίμηση. Πολιτικές, ιδεολογικές, ιστοριογραφικές προεκτάσεις*, (Επιμ. Ι. Μουρέλος, Ι. Δ. Μιχαηλίδης), Αθήνα 2007, σ. 79. Βλ. και στο Ανυπόγραφο άρθρο, «Ογδόντα χρόνια από την ίδρυση του ΕΑΜ», στην ιστοσελίδα: *Ατέχνως*, 27.9.2021, διαθέσιμο στο: <https://atechnos.gr/>, ημερομηνία προσπέλασης 28.4.2022, χ. σ. Επιπλέον, για μια ειδικότερη ενημέρωση για το ιδρυτικό κείμενο του Εθνικού Απελευθερωτικού Μετώπου (ΕΑΜ) βλ. Γ. Ζωΐδης - Δ. Κάλιας, κ.ά. (Επιμ.), *Στ' άρματα! Στ' άρματα! Χρονικό της εθνικής αντίστασης 1940-1945*, Αθήνα 1986, σ. 567-568 και Δ. Γληνός, *ό. π.*, σ. 58-63.

Αντίστασης»⁸⁰. Την ίδια χρονιά ο Κώστας Καραγιώργης ως μέλος της τριμελούς Γραμματείας της Κομματικής Οργάνωσης της Αθήνας (ΚΟΑ) ανέλαβε την πολιτική οργάνωση του ΕΑΜ της πρωτεύουσας. Ο Κώστας Γαμβέτας (ψευδώνυμο «Ψηλός») απεστάλη στη Λάρισα αναλαμβάνοντας να φέρει εις πέρας τις αποφάσεις της 8^{ης} Ολομέλειας του ΚΚΕ που αφορούσαν την οργάνωση των αντιστασιακών ομάδων ενάντια στους κατακτητές. Ο Γαμβέτας συνέβαλε στη δημιουργία του εθνικοαπελευθερωτικού αγώνα στη Θεσσαλία που αποτέλεσε και τον βασικό πυρήνα του αντιστασιακού ΕΑΜ⁸¹. Την πρώτη ομάδα του θεσσαλικού ΕΛΑΣ συνέθεταν καταδιωκόμενα μέλη από την περιοχή Γόννοι. Ταυτόχρονα εμφανίστηκαν δύο ακόμη ομάδες στον άνω και κάτω Όλυμπο, ενώ ένα μήνα αργότερα μια ακόμη ομάδα πρωτοστάτησε στον Κίσαβο. Εν τω μεταξύ, ο Κώστας Γαμβέτας μεταμφιεσμένος είχε ήδη φύγει από τη Θεσσαλία με προορισμό την Πελοπόννησο για να ανασυγκροτήσει το κίνημα του Μωριά. Συνελήφθη στην Πάτρα και εκτελέστηκε από τους Γερμανούς το 1944⁸².

Ο Κώστας Καραγιώργης στα τέλη του 1942 στην Πανελλαδική Συνδιάσκεψη του ΚΚΕ εκλέχτηκε αναπληρωματικό μέλος της Κ.Ε. του κόμματος. Αμέσως ανέλαβε καθήκοντα Γραμματέως του Θεσσαλικού Γραφείου της Κ.Ε. του ΚΚΕ και την ευθύνη του ΕΛΑΣ στη Θεσσαλία, καλύπτοντας τη θέση του Κώστα Γαμβέτα⁸³. Ο Γαμβέτας ενημέρωσε λεπτομερώς τον Καραγιώργη για πρόσωπα, οργανώσεις, δυσκολίες και προοπτικές παραδίδοντας του την σκαπάνη στη μάχη της ελευθερίας ώστε: «(...) *Να σκάψει ακόμα πιο βαθειά (και το πέτυχε) και το αυλάκι να γίνει βουερό ποτάμι (και έγινε), που θα παρασύρει τους κατακτητές και τους αδικοπράχτες (και τους παρέσυρε)*»⁸⁴. Ο Κώστας Καραγιώργης ακολούθησε τον δικό του ένδοξο δρόμο, αφήνοντας διαχρονικό το μετέπειτα αγωνιστικό του πέρασμα ως

⁸⁰ Βλ. στο Ιστορικό Αρχείο ΚΕ - ΚΚΕ, *Δοκίμιο Ιστορίας του ΚΚΕ 1918-1949*, Αθήνα 2008 (5η έκδοση), τ. 1, σ. 397. Επίσης, βλ. Α. Μαυροειδής, *ό. π.*, σ. 34.

⁸¹ Βλ. για συγκεκριμένες πληροφορίες για τον Κώστα Γαμβέτα και τη δράση του στην Εθνική Αντίσταση στο *Προσωπικό Αρχείο του Κώστα Γαμβέτα (1908-1944)*, που έχει συγκροτήσει ο Δημήτρης Αποστόλου «Ελύμνιος». Ακόμα, βλ. περαιτέρω βιογραφικά και άλλα αποσπασματικά στοιχεία από την ομιλία του Γιώργη Μωραΐτη (1927-2018) στο Ανυπόγραφο ρεπορτάζ, «Σύντομα βιογραφικά», στην ιστοσελίδα: *Ριζοσπάστης*, 29.12.1998, διαθέσιμο στο: <https://www.rizospastis.gr/story.do?id=3752982>, ημερομηνία προσπέλασης 18.8. 2022, σ. 14.

⁸² Μ. Mazower, *ό. π.*, σ. 135 και 136 επ.

⁸³ Α. Ζαχαρόπουλος, *Το φιλόξενο σπίτι. Αναφορά στα έγγραφα και στα γεγονότα 1942-1949*, Αθήνα 2022, σ. 70.

⁸⁴ Γ. Τσούτσικας, «Για Κώστα Γαμβέτα», στη: *Λιμνιώτικη Φωνή*, αρ. φ. 72, 5/6.1996, σ. 7, στο εξής βλ. Γ. Τσούτσικας, «Για Κώστα Γαμβέτα».

«καπετάνιος του Ολύμπου», «(...) ηγέτης της Θεσσαλικής Αντίστασης. Ηγέτης με την πλήρη έννοια του όρου (...)»⁸⁵.

Σε συνεργασία με στρατιωτικά στελέχη οργάνωσε τα πανθεσσαλικά και νομαρχιακά αντιστασιακά όργανα στα οποία συμμετείχε ένα δυνατό μωσαϊκό πολιτικών εκπροσώπων. Στη Λάρισα ως επικεφαλής του Στρατηγείου Θεσσαλίας του ΕΛΑΣ διατηρούσε καθημερινές συναντήσεις με αξιωματικούς, ενώ καθοριστική υπήρξε η συμβολή του στην πειθαρχία των ανταρτών σύμφωνα με στρατιωτικούς κανόνες και στη παραπομπή στα στρατοδικεία του ΕΛΑΣ όσων κατηγορούνταν για προδοσία⁸⁶. Κέρδισε εύκολα τον θαυμασμό και την προσοχή των ανθρώπων της υπαίθρου. Κυκλοφορούσε πάντα με κουστούμι και γραβάτα και ενέπνευσε τους αντάρτες να ακολουθήσουν το προσεγμένο παράδειγμά του. Με την καθοδήγηση του πραγματοποιήθηκαν επιτυχώς στον θεσσαλικό κάμπο ειδικά μαθήματα για τους αντάρτες σχετικά με τον ρόλο και τις κινήσεις του ΕΑΜ. Το μεγαλείο της σκέψης του σε συνδυασμό με τη στρατηγική του ευφυΐα δημιούργησαν έναν μάχιμο τακτικό στρατό με αντάρτικο σθένος. Στα 40 του χρόνια ανέλαβε πόστο πολιτικής ευθύνης ως εθνοσύμβουλος της Λάρισας στο Εθνικό Συμβούλιο στους Κορυτσάδες και σε αναγνώριση της προσφοράς του εξελέγη στη Γραμματεία⁸⁷.

Στόχος του ήταν η εδραίωση του ΕΛΑΣ σε Θεσσαλία και κεντρική Μακεδονία, άλλωστε «*το φούντωμα του κινήματος (...) οφείλει πολλά, τόσο στις αντικειμενικές συνθήκες, όσο και στην προσωπικότητα του Καραγιώργη*»⁸⁸. Στο εγχείρημα αυτό συνέβαλε και ο Βρετανός αξιωματικός Λέσλι Ρούφους Σέπερντ (Leslie Frederick Rufus Sheppard, 1905-1944) συνταγματάρχη, πρώην καθηγητής, επικεφαλής Άγγλων αλεξιπτωτιστών που έπεσαν στο ύψωμα Τιτάνα στον Όλυμπο. Ο Σέπερντ και η ομάδα του είχαν ως βασική αποστολή τους να σαμποτάρουν τους Γερμανούς στην κοιλάδα των Τεμπών. Ο θεσσαλικός ΕΛΑΣ ήταν ήδη προετοιμασμένος, έχοντας σε επιφυλακή μια ειδική μονάδα υπό τις εντολές του σαμποτέρ υπολοχαγού Αντώνη Αγγελούλη (Βρατσάνου) (1919-2008), η οποία ήδη είχε σαμποτάρει τη σιδηροδρομική γραμμή στα Τέμπη. Ο Σέπερντ ήρθε σε επαφή με το στρατηγείο Θεσσαλίας και συναντήθηκε με τον Κώστα Καραγιώργη, ο οποίος τον εντυπωσίασε από την πρώτη στιγμή. Ο Βρετανός στρατιωτικός μεσολάβησε ώστε να

⁸⁵ Βλ. ολόκληρη την ομιλία του Λάζαρου Αρσενίου που εκφωνήθηκε στη Λάρισα στα αποκαλυπτήρια της προτομής του Κώστα Καραγιώργη στις 6 Νοεμβρίου 1994 στο Μ. Καραγιώργη, *ό. π.*, σ. 379.

⁸⁶ Α. Στρογγύλης, *ό. π.*, σ. 132-133.

⁸⁷ Τοπική Ένωση Δήμων - Κοινοτήτων (ΤΕΔΚ), *Οδηγός Νομού Λάρισας*, Λάρισα 2002, *χ. σ.*, ακόμα Α. Στρογγύλης, *ό. π.*, σ. 125, 133 επ. και 134 επ.

⁸⁸ Μ. Καραγιώργη, *ό. π.*, σ. 161.

φθάσουν στη Θεσσαλία όπλα, εφόδια και χρυσές λίρες για τις ανάγκες του αγώνα. Παρέμεινε στην Ελλάδα μέχρι το 1944 όπου και σκοτώθηκε στις αιματηρές ένοπλες συγκρούσεις της Αθήνας που έλαβαν χώρα μεταξύ ΕΑΜ - ΕΛΑΣ απ' τη μια και κυβερνητικών - βρετανικών δυνάμεων απ' την άλλη, τον Δεκέμβριο του ίδιου χρόνου. Η γνωριμία και η συνεργασία μεταξύ των δύο ισχυρών ανδρών επικρίθηκε εντόνως από τους συμπατριώτες του Λέσλι Σέπερντ, Κρις Γουντχάουζ (Christopher Montague Woodhouse, 1917-2001) και Έντυ Μάγιερς (Eddie Meyers, 1906-1997), κατηγορώντας τον ως ΕΑΜίτη. Ο Καραγιώργης μιλούσε κολακευτικά και με ευγνωμοσύνη για τον Άγγλο αξιωματικό και τη συνεισφορά και υποστήριξή του στον ΕΛΑΣ Θεσσαλίας⁸⁹.

Στα τέλη του 1943 συμμετείχε στη συνδιάσκεψη της Περιφερειακής Επιτροπής υπό την αιγίδα του γραφείου της Θεσσαλίας, προκειμένου να παρουσιάσει τα αποτελέσματα της Γ' Συνδιάσκεψης των Αθηνών (Δεκέμβριος 1942) και να θέσει σε εφαρμογή το σχέδιο του θεσσαλικού αγώνα. Προτεραιότητα του αποτέλεσε η στήριξη του ΕΑΜ με ευρύτερες συμμετοχές, σκοπεύοντας να οργανωθεί το σώμα του ΕΛΑΣ και να γίνει η καλύτερη δυνατή προσπάθεια ώστε να μετατραπεί σε κανονικό στρατό. Ζήτησε να επιλυθούν ζητήματα τεχνικής και οικονομικής φύσεως και να δοθεί έμφαση στη νέα γενιά, εκπρόσωποι της οποίας ανέλαβαν θέσεις ευθύνης. Ο τομέας της αντιστασιακής ενημέρωσης αποτέλεσε, επίσης, προτεραιότητα του. Ο «ηγέτης» του Θεσσαλικού κάμπου Κώστας Καραγιώργης πέρα από την πετυχημένη δημοσιογραφική του παρουσία, αποδείχτηκε ένας ικανότατος αρχηγός της αντίστασης. Δικό του άλλωστε έργο ήταν η ραγδαία εξάπλωση και η διάδοση του αντιστασιακού ρεύματος, εντός και εκτός Ελλάδας⁹⁰.

⁸⁹ Ανυπόγραφο άρθρο, «Γυφτοδήμος Κώστας ή Καραγιώργης», στην ιστοσελίδα: *Ψηφιακή Πολιτιστική Πύλη Δήμου Λαρισαίων*, 27.11.2008, διαθέσιμο στο: <http://culture.larissa-dimos.gr>, ημερομηνία προσπέλασης 29.4.2022, χ. σ., επίσης, βλ. ΤΕΔΚ, *ό. π., χ. σ.* Τέλος, βλ. στο Ανυπόγραφο άρθρο, «Το εξαιρετικό σχέδιο του Κώστα Καραγιώργη για την ανάπτυξη του θεσσαλικού ΕΛΑΣ», στην ιστοσελίδα: *Κόκκινος Φάκελος*, 27.7.2019, διαθέσιμο στο: http://kokkinosfakelos.blogspot.com/2019/07/blog-post_27.html, ημερομηνία προσπέλασης 7.5.2022, χ. σ.

⁹⁰ Β. Γεωργίου (Επιμ.), *Ιστορία της Αντίστασης 1940-45*, Αθήνα 1979, τ. 1, σ. 201 και 202 επ.

2.3. Το σχέδιο του Κώστα Καραγιώργη για την ανάπτυξη του Θεσσαλικού ΕΛΑΣ

Στις αρχές του κατοχικού '43 ο ΕΛΑΣ ήταν ήδη ενισχυμένος στρατιωτικά σε Θεσσαλία και Στερεά γεγονός που ανησύχησε ιδιαίτερα τους Βρετανούς. Οι Άγγλοι επιθυμούσαν την επιστροφή του βασιλιά Γεώργιου Β' (1890-1947), όμως αν επικρατούσε το ΚΚΕ και οι δυνάμεις του ΕΛΑΣ με επικεφαλής τον Άρη Βελουχιώτη (1905-1945) η επιδίωξη αυτή θα ναυαγούσε. Το σχέδιο της Βρετανικής Στρατιωτικής Αποστολής (ΒΣΑ) ήταν ο σχηματισμός και η συνεργασία αντίπαλων δυνάμεων, του Εθνικού Δημοκρατικού Ελληνικού Συνδέσμου (ΕΔΕΣ, 9 Σεπτεμβρίου 1941) στην Ήπειρο και της Εθνικής και Κοινωνικής Απελευθέρωσης (ΕΚΚΑ, Νοέμβριος 1942) στην ανατολική Στερεά Ελλάδα. Τα ανώτατα στελέχη του στρατού, Στέφανος Σαράφης (1890-1957), Γεώργιος Κωστόπουλος και ο συνταγματάρχης Δημήτριος Ψαρρός (1893-1944) επιχείρησαν να οργανώσουν τις δικές τους αντιστασιακές στρατιωτικές ομάδες⁹¹. Η παρουσία του Κώστα Καραγιώργη συνέβαλε στην αποτυχία των βρετανικών σχεδίων. Επόμενος στόχος του ήταν η διάλυση της αντιστασιακής οργάνωσης «Φιλική Εταιρεία» με έδρα τη Λάρισα κατόπιν εγκρίσεως του πολιτικού γραφείου του ΚΚΕ. Τα μέλη της ομάδας με επικεφαλής τον Νικόλαο Ράπτη (1903-1960) βρίσκονταν σε επικοινωνία με το Στρατηγείο της Μέσης Ανατολής (ΣΜΑ) προκειμένου να τους παρέχει στρατιωτικό υλικό⁹².

Ο Καραγιώργης δεν επέτρεπε να οργανωθούν νέες αντιστασιακές δυνάμεις οι οποίες θα εξυπηρετούσαν τα βρετανικά συμφέροντα. Σε σύντομο χρονικό διάστημα συνέλαβε τον Νικόλαο Ράπτη και τους συνεργάτες του και τους έθεσε υπό κράτηση στον ΕΛΑΣ Ολύμπου. Οι Άγγλοι αλεξιπτωτιστές και τα εφόδια τους κατέληξαν στα χέρια του Καραγιώργη και του ΕΛΑΣ, ο οποίος είχε αγγίξει τον

⁹¹ Βλ. πάλι στο Ανυπόγραφο άρθρο, «Το εξαιρετικό σχέδιο του Κώστα Καραγιώργη για την ανάπτυξη του Θεσσαλικού ΕΛΑΣ», ό. π., χ. σ. και Γ. Αθανασόπουλος, «Το αντάρτικο στη Θεσσαλία: ΕΣΑΠ, η Εθνική Αντιστασιακή οργάνωση του ταγματάρχη Κωστόπουλου», στην ιστοσελίδα: *Σημειώσεις για τον Εμφύλιο*, 25.2.2017, διαθέσιμο στο: <https://greekcivilwar.wordpress.com/2017/02/25/gcw-970/>, ημερομηνία προσπέλασης 7.5.2022, χ. σ. Τέλος, βλ. ειδικότερα για το στρατιωτικό σκέλος του ΕΔΕΣ Η. Fleischer, ό. π., σ. 383 και 384 επ.

⁹² Ανυπόγραφο άρθρο, «Γυφτοδήμος Κώστας ή Καραγιώργης», στην ιστοσελίδα: *Ψηφιακή Πολιτιστική Πύλη Δήμου Λαρισαίων*, 27.11.2008, διαθέσιμο στο: <http://culture.larissa-dimos.gr>, ημερομηνία προσπέλασης 29.4.2022, χ. σ. Επίσης, βλ. ΤΕΔΚ, ό. π., χ. σ. Τέλος, βλ. και στο Ανυπόγραφο άρθρο, «Το εξαιρετικό σχέδιο του Κώστα Καραγιώργη για την ανάπτυξη του Θεσσαλικού ΕΛΑΣ», ό. π., χ. σ.

ασύλληπτο αριθμό των 3.000 μαχητών. Αυτή η επιτυχία οφειλόταν σε μεγάλο βαθμό στις ικανότητες του Κώστα Καραγιώργη καθώς, τόσο η πολιτική του εμπειρία, όσο και η στρατιωτική του δράση οδήγησαν στην ορθή επιλογή ικανών παλαίμαχων και νεώτερων στρατιωτικών μελών που στελέχωσαν τα τμήματα του ΕΛΑΣ. Η ένταξη του Γεώργιου Κωστόπουλου (έστω προσωρινά) και του Στέφανου Σαράφη στους κόλπους του απελευθερωτικού στρατού (ΕΛΑΣ) αποτέλεσε μια ακόμη ευφυέστατη στρατηγική κίνηση του Καραγιώργη⁹³.

Τον Ιούλιο του 1943 στην «Ελεύθερη Ελλάδα του Βουνού» οργανώθηκε από τον Κώστα Καραγιώργη η πανηγυρική συνδιάσκεψη των ανταρτών Θεσσαλίας. Αποτέλεσε την πρώτη επίσημη παρουσίαση του αντάρτικου αγώνα που ακολούθησε την υπογραφή συμφωνίας υπαγωγής του ΕΛΑΣ στο Στρατηγείο Μέσης Ανατολής (ΣΜΑ) για τον καλύτερο συντονισμό της αντίστασης. Στην ιστορική Πανθεσσαλική Συνδιάσκεψη που έλαβε χώρα στην Καστανιά Τρικάλων συμμετείχαν μεταξύ άλλων: ο Άρης Βελουχιώτης (1905-1945), ο Στέφανος Σαράφης (1890-1957), ο Ανδρέας Τζήμας «Βασίλης Σαμαρινιώτης» (1909-1972), ο Βρετανός ταξίαρχος Έντυ Μάγερς (1906-1997), ο Μητροπολίτης Κοζάνης Ιωακείμ (1883-1962), εκπρόσωποι Γιουγκοσλάβων και Αλβανών αντιστασιακών κ.α.⁹⁴. Ο Καραγιώργης απέσπασε συγχαρητήρια για την άρτια οργάνωση του συνεδρίου. Κατάφερε να παρευρεθούν ακόμη και αξιωματικοί του τακτικού στρατού οι οποίοι δεν ανήκαν στο κομμουνιστικό κόμμα. Για τον λόγο αυτό είχε ζητήσει να περιοριστούν οι αμιγώς κομμουνιστικές εκδηλώσεις με αντάρτικα τραγούδια και ακραίους συναισθηματισμούς κάτι που δεν έβρισκε σύμφωνο τον Άρη Βελουχιώτη. Ο Βελουχιώτης παρά τις υπεκφυγές Καραγιώργη κατάφερε τελικά να μιλήσει στο συνέδριο μαζί με άλλους «καπετάνιους» του βουνού. Το ίδιο βράδυ σε μαγαζί του χωριού σε κατάσταση ευφορίας και οινοποσίας άρχισε να τραγουδάει αγωνιστικούς επαναστατικούς ύμνους αδιαφορώντας για τους αυστηρούς περιορισμούς. Ο Κώστας Καραγιώργης στην προσπάθεια του να τον συνετίσει ήρθε σε αντιπαράθεση μαζί του. Ο Άρης Βελουχιώτης δεν δίστασε να τραβήξει ακόμη και το ξίφος του, ενώ τα

⁹³ Βλ. πάλι στο Ανυπόγραφο άρθρο, «Το εξαιρετικό σχέδιο του Κώστα Καραγιώργη για την ανάπτυξη του θεσσαλικού ΕΛΑΣ», ό. π., χ. σ.

⁹⁴ Α. Ζαχαρόπουλος, ό. π., σ. 72. Επιπλέον, βλ. και στο Α. Παπαγιανόπουλος, «Τα παιχνίδια που παίχθηκαν στην Κατοχή», στην ιστοσελίδα: *Απόστολος Παπαγιανόπουλος*, 9.6.2018, διαθέσιμο στο: <http://apapagianopoulos.blogspot.com/2018/06/1943.html>, ημερομηνία προσπέλασης 29.4.2022, χ. σ.

χειρότερα αποφεύχθηκαν με την παρέμβαση του Γιουγκοσλάβου Σβετοζάρ Βουκμάνοβιτς Τέμπο (1912-2000) και Θεσσαλών ανταρτών⁹⁵.

Οι δύο άντρες είχαν συγκρουστεί και νωρίτερα κατά τη διάρκεια του μεσημεριανού γεύματος όταν ο Καραγιώργης εξήγγειλε με νόημα: «*Και τώρα που ο ΕΛΑΣ γίνεται στρατός, θα πάψει να έχει αγριόφατσες και γένια και μουστάκες και φουσεκλίκια και δεν ξέρω τι...*»⁹⁶. Η εμμονή του Κώστα Καραγιώργη σε έναν στρατό ευπρεπούς εμφάνισης σήμαινε αναβάθμιση του αγώνα. Όταν όμως ήρθε και η στιγμή της πρόποσης του Βελουχιώτη, η απάντηση ήταν η αναμενόμενη: «*(...) Και αγριόφατσες θα έχουμε, γιατί μας τις δημιουργούν οι συνθήκες της ζωής που κάνουμε στα βουνά και γένια θα 'χουμε και μουστάκια. Δε μας απασχολεί εδώ πάνω η μούστρα. Και φουσεκλίκια θα 'χουμε γιατί βολεύουν τον πολεμιστή. Κι' όσο για ψείρες, με το σωρό. Αρώματα και κρέμες δε θα 'χουμε (...)*»⁹⁷, υπονοώντας την εξωτερική εμφάνιση του «κοσμοπολίτη» Καραγιώργη. Η αντιπαράθεση των ισχυρών στελεχών του ανταρτών έγινε με φόντο τη γενική αρχηγία του ΕΛΑΣ. Ο Άρης Βελουχιώτης διακρινόταν για τις ηγετικές του ικανότητες ως προς «*(...) τη δημιουργία και τη διοίκηση στρατού ατάκτων (...)*, ενώ ο Κώστας Καραγιώργης (...) *διαμόρφωσε το αντάρτικο της Θεσσαλίας σε αξιόμαχο τακτικό στρατό και στάθηκε άξιος ηγέτης του. Από πλευράς πολιτικών ικανοτήτων δεν υπάρχει αμφιβολία ότι υπερείχε κατά πολύ του Άρη*»⁹⁸.

Στις 10 Μαρτίου του 1944 στα ορεινά της Θεσσαλίας γεννήθηκε η Πολιτική Επιτροπή Εθνικής Απελευθέρωσης (ΠΕΕΑ) γνωστή και ως «Κυβέρνηση του Βουνού» με τη δύναμη της να πηγάζει από τις ανάγκες του ελεύθερου λαού και από αυτόν να απορρέουν όλες οι εξουσίες της⁹⁹. Σύμφωνα με την απόφαση της 10ης Ολομέλειας της ΚΕ του ΚΚΕ (Ιανουάριος 1944): «*(..) Η απελευθέρωση σημαντικού μέρους του εθνικού εδάφους (...)* για την ολοκληρωτική συντριβή των κατακτητών στο πλευρό των συμμάχων, *βάζουν μπροστά στο αγωνιζόμενο έθνος επιτακτικά το*

⁹⁵ Α. Ζαχαρόπουλος, *ό. π.*, σ. 72-73. Ακόμα, βλ. Δ. Χαριτόπουλος, *Άρης, ο αρχηγός των ατάκτων*, Αθήνα 2009, σ. 314-315.

⁹⁶ Δ. Χαριτόπουλος, *ό. π.*, σ. 311-312.

⁹⁷ Βλ. πάλι στο Δ. Χαριτόπουλος, *ό. π.*, σ. 311-312.

⁹⁸ Α. Ζαχαρόπουλος, *Τα ταραγμένα χρόνια 1940-1950. Άγραφα. Εφηβικές μαρτυρίες και αναμνήσεις*, Αθήνα 2008, σ. 88, στο εξής βλ. Α. Ζαχαρόπουλος, *Τα ταραγμένα χρόνια 1940-1950*.

⁹⁹ Γ. Πετρόπουλος, «Η πρώτη λαϊκή βουλή στην ελληνική ιστορία», στην ιστοσελίδα: *Η εφημερίδα των συντακτών (efsyn)*, 27.5.2016, διαθέσιμο στο: https://www.efsyn.gr/themata/istorika/70454_i-proti-laiki-boyli-stin-elliniki-istoria, ημερομηνία προσπέλασης 9.5.2022, χ. σ. και συγκεκριμένα το σημείο όπου αναφέρεται το εν λόγω απόσπασμα της ΠΕΕΑ, *Δελτίο Πράξεων και Αποφάσεων*, αρ. φ. 1, 12.3.1944, λίγο πριν την εκλογή και σύγκληση του Εθνικού Συμβουλίου (23 Απριλίου 1944), της διευθέτησης λοιπών ζητημάτων και των τρόπων εκλογής των εθνοσυμβούλων.

πρόβλημα της δημιουργίας στην Ελεύθερη Ελλάδα κεντρικού κυβερνητικού οργάνου εθνικής ενότητας και απελευθέρωσης (...)»¹⁰⁰. Στην ίδια ολομέλεια αναβαθμίστηκε και ο ρόλος του Κώστα Καραγιώργη ο οποίος από αναπληρωματικό έλαβε θέση ισχύος ως τακτικό μέλος¹⁰¹.

Οι αρχικές ζυμώσεις στη Βινιανή Ευρυτανίας οδήγησαν στην υλοποίηση των βασικότερων σχεδίων δράσεων. Στη συνέχεια ορκίστηκε η «Προσωρινή Διοίκηση» (10 Μαρτίου - 18 Απριλίου 1944). Πρόεδρος ορίστηκε ο Ευριπίδης Μπακιρτζής (1985-1947) και αντίστοιχα οι γραμματείς υπουργοί Ηλίας Τσιριμώκος (1907-1968), Γιώργης Σιάντος (1890-1947), Μανώλης Μάντακας (1891-1968) και Κώστας Γαβριηλίδης (1897-1952). Το 1944 η ΠΕΕΑ προκήρυξε εκλογές (23 Απριλίου) στο σύνολο της κατεχόμενης χώρας. Εξελέγησαν 180 εκπρόσωποι οι οποίοι έλαβαν μέρος στη συνεδρίαση του πρώτου Εθνικού Συμβουλίου που πραγματοποιήθηκε στην περιοχή Κορυτσάδες. Ένας από τους 180 εθνοσυμβούλους, όπως ήδη έχει προαναφερθεί, ήταν και ο Κώστας Καραγιώργης ως εκπρόσωπος της Θεσσαλίας. Στις εκλογές έδωσαν το παρόν φίλοι όλων των κομματικών κινημάτων της αριστεράς και της σοσιαλιστικής ευρύτερης δημοκρατίας¹⁰².

Στις 19 Απριλίου του ίδιου χρόνου μετά από ραγδαίες πολιτικές αλλαγές στα πλαίσια της πρώτης ανασυγκρότησης της ΠΕΕΑ, πρόεδρος ορίστηκε ο νομικός Αλέξανδρος Σβώλος (1892-1956), ενώ ο Μπακιρτζής παρέμεινε στο κυβερνητικό σχήμα αναλαμβάνοντας την αντιπροεδρία. Επιπλέον, ορκίστηκαν 11 νέοι γραμματείς (υπουργοί) εκ των οποίων: ο αστός επαναστάτης γιατρός Πέτρος Σωκρ. Κόκκαλης (1896-1962) υπεύθυνος Κοινωνικής Πρόνοιας και Παιδείας, ο Αλέξανδρος Σβώλος αρμόδιος για ζητήματα εξωτερικής πολιτικής και ο πανεπιστημιακός οικονομολόγος Άγγελος Αγγελόπουλος (1904-1995) επί των οικονομικών υποθέσεων, εν όψει μάλιστα κρίσιμων πολιτικών εξελίξεων¹⁰³.

¹⁰⁰ Βλ. για περισσότερα στοιχεία που αφορούν τη συγκρότηση και διάρθρωση της ΠΕΕΑ το εκτενές ρεπορτάζ της Α. Μόσχοβου, «Βινιανή Ευρυτανίας: Εδώ "γεννήθηκε" η Κυβέρνηση του Βουνού», στην ιστοσελίδα: *Ριζοσπάστης*, 15.8.2014, διαθέσιμο στο: <https://www.rizospastis.gr/story.do?id=2442503>, ημερομηνία προσπέλασης 9.5.2022, σ. 14.

¹⁰¹ Α. Στρογγύλης, *ό. π.*, σ. και Λ. Μαυροειδής, *ό. π.*, σ. 34.

¹⁰² Α. Μόσχοβου, *ό. π.*, σ. 14.

¹⁰³ Θ. Χρήστου, *Πέτρος Σωκράτους Κόκκαλης (1896-1962). Ο αστός επαναστάτης ιατρός από τον αντιβενιζελισμό στο λενινισμό*, Αθήνα 2019, σ. 83. Επίσης, πάλι βλ. Α. Μόσχοβου, *ό. π.*, με ημερομηνία προσπέλασης 11.5.2022, σ. 14.

2.4. Στη Διεύθυνση του *Ριζοσπάστη*

Ο *Ριζοσπάστης* ιδρύθηκε το 1918 εκπροσωπώντας την ενημερωτική φωνή του ΚΚΕ μέχρι και το 1947 όπου και σίγησε. Το χρονικό διάστημα 1944-1947 στο τιμόνι της διεύθυνσης του εντύπου διετέλεσε ο Κώστας Καραγιώργης μετά από εισήγηση του ΠΓ του ΚΚΕ. Παράλληλα, υπήρξε δραστήριο μέλος και της συντακτικής επιτροπής της *Κομμουνιστικής Επιθεώρησης* (ΚΟΜΕΠ). Σε μια προσπάθεια ο *Ριζοσπάστης* να αποκτήσει ειδησεογραφική ταυτότητα αποτινάσσοντας τα στερεότυπα του παρελθόντος, ο Κώστας Καραγιώργης επέλεξε συνεργάτες από γνωστές αστικές εφημερίδες με τους οποίους μοιράστηκε το κοινό όραμα για ένα μέσο ενημέρωσης όλων των Ελλήνων. Το μάχιμο τρίο «Κ» του *Ριζοσπάστη*, ο διευθυντής Κώστας Καραγιώργης, ο αρχισυντάκτης Χρήστος Καβαφάκης¹⁰⁴ και ο βοηθός αρχισυντάκτη Δημήτρης Καραντώνης συνέθεσαν τη νέα δημοσιογραφική ομάδα που θα έφερνε άνεμο αλλαγής στον τύπο της εποχής¹⁰⁵.

Δίπλα του μαθήτευσαν σπουδαίοι δημοσιογράφοι, όπως ο Μανώλης Γλέζος (1922-2020), ο οποίος τον Αύγουστο του 1947 ανέλαβε και την αρχισυνταξία της εφημερίδας, ο Κώστας Βιδάλης (1904-1946) κ.ά.¹⁰⁶ Ο Καραγιώργης «(...) απέφευγε τα κομματικά κλισέ (...) με μια πάντα θαυμάσια αίσθηση του μέτρου»¹⁰⁷. Γρήγορα αναδείχτηκε σε έναν ικανό αρθρογράφο που τα κείμενα του ξεχώριζαν για το πειστικό ύφος τους, την άπογη χρήση της γλώσσας και τη ρητορική δεινότητα του περιεχομένου τους. Κατάφερε με τη χειμαρρώδη ορμή του γραπτού του λόγου να κατακτήσει ακόμη και τους πολιτικούς αντιπάλους του. Κατέγραψε γλαφυρά τις μάχες στις γειτονιές της Αθήνας κατά τη διάρκεια των τραγικών γεγονότων του ματωμένου Δεκέμβρη του 1944 που κατέληξαν στη «Συμφωνία της Βάρκιζας» (12 Φεβρουαρίου 1945) και στον αφοπλισμό του ΕΛΑΣ. Τα πολιτικά του άρθρα

¹⁰⁴ Βλ. για περισσότερα στοιχεία για τον αρχισυντάκτη του μεταπολεμικού *Ριζοσπάστη*, Χρήστο Καβαφάκη και τον Δημήτρη Καραντώνη στο Γ. Λεονταρίτης, *Δημοσιογραφία και Λογοτεχνία της Αριστεράς. Αναζητώντας τη χαμένη Αριστερά*, Αθήνα 2014, σ. 133.

¹⁰⁵ Βλ. σχετικά στο Α. Στρογγύλης, *ό. π.*, σ. 159, Λ. Μαυροειδής, *ό. π.*, σ. 102 επ. και Κ. Καραγιώργης, *ό. π.*, σ. 4 επ.

¹⁰⁶ Ανυπόγραφο άρθρο, «Ο Ριζοσπάστης στην τελευταία του περίοδο πριν την απαγόρευση», στην ιστοσελίδα: *Red Fly Planet (κομμουνιστικό ιστολόγιο ενημέρωσης)*, 30.11.2013, διαθέσιμο στο: https://redflyplanet.blogspot.com/2013/11/blog-post_6890.html, ημερομηνία προσπέλασης 15.5.2022, χ. σ. Τέλος, βλ. ειδικότερα στοιχεία για την εποχή του *Ριζοσπάστη* στο βιοματικό άρθρο Χ. Πασαλάρης, «Ο δημοσιογράφος Κώστας Καραγιώργης», στην ιστοσελίδα: *Το Βήμα*, 26.4.2011, διαθέσιμο στο: <https://www.tovima.gr/2011/04/26/opinions/o-dimosiografos-kwstas-karagiwrgis/>, ημερομηνία προσπέλασης 15.5.2022, χ. σ.

¹⁰⁷ Κ. Καραγιώργης - Θ. Καρτερός (Επιμ.), *ό. π.*, σ. 38.

γαλούχησαν στρατιές αγωνιστών της αντίστασης, κινητοποίησαν απλούς πολίτες και παρηγόρησαν τους πληγωμένους Έλληνες¹⁰⁸.

Στον Κώστα Καραγιώργη πιστώθηκε ο ιστορικός όρος «Καισαριανή: «Το ελληνικό Στάλινγκραντ» (Ριζοσπάστης, 7 Δεκεμβρίου 1944) και μια ατέρμονη λίστα εύστοχα δουλεμένων κειμένων που απογείωσαν την κυκλοφορία της εφημερίδας, κατατάσσοντας την στην πρώτη θέση στις προτιμήσεις του αναγνωστικού κοινού την περίοδο 1945-1946¹⁰⁹. Ήταν τόσο μεγάλη η επιτυχία της εφημερίδας όπου ο πρόεδρος της ελληνικής δημοσιογραφίας Γιώργος Βλάχος (1886-1951) πρότεινε στον Κώστα Καραγιώργη να γίνει ανώνυμος αρθρογράφος της *Καθημερινής* με τον αστρονομικό για την εποχή μισθό των 60.000 δρχ., χωρίς όμως να βρει την επιθυμητή ανταπόκριση¹¹⁰. Ο πολιτικός Γεώργιος Παπανδρέου (1888-1968) επίσης, απαιτούσε κάθε πρωί να βρίσκεται πάνω στο γραφείο του ο «Καραγιωργικός» *Ριζοσπάστης*. Η εφημερίδα έγινε το δεύτερο σπίτι του μάχιμου δημοσιογράφου. Στα σύντομα διαλείμματά του τον συντρόφευαν οι δόκιμοι συντάκτες του στους οποίους έτρεφε συμπάθεια και σεβασμό. Ο Καραγιώργης έδωσε χώρο και κίνητρα στους νέους που ξεπήδησαν μέσα από την έκρηξη της κατοχής να σταδιοδρομήσουν στον χώρο της δημοσιογραφίας. Έτσι, δημιουργήθηκε μια άτυπη σχολή δημοσιογραφίας την οποία στήριζαν οι εργαζόμενοι του *Ριζοσπάστη* και το νέο αίμα των συντακτών¹¹¹. Από τους εκπαιδευόμενους δημοσιογράφους τουλάχιστον οχτώ σταδιοδρόμησαν σε μεγάλες αστικές εφημερίδες. Παρά την ευγενική του ανταπόκριση και το δημοφιλές κοινωνικό του προφίλ υπήρξε ακριβοδίκαιος, αυστηρός και ειλικρινής. Δεν δίσταζε να οριοθετήσει την επαγγελματική και κομματική του ομήγυρη εκφέροντας την αλήθεια και τη κρίση της σκέψης του, γεγονός που μελλοντικά έμελλε να σταθεί μοιραίο ακόμη και για τη ζωή του¹¹².

¹⁰⁸ Λ. Μαυροειδής, *ό. π.*, σ. 101-102, Μ. Χαραλαμπίδης, *Δεκεμβριανά 1944, η μάχη της Αθήνας*, Αθήνα 2014, σ. 183, Βοντίτσος - Γούσιας Γ., *ό. π.*, σ. 109 και 110 επ. Τέλος, βλ. το αφιερωματικό Ανυπόγραφο άρθρο, «Τα Δεκεμβριανά (1944)», στην ιστοσελίδα: *Σαν σήμερα, χ. χ.*, διαθέσιμο στο: <https://www.sansimera.gr/articles/357>, ημερομηνία προσπέλασης 15.5.2022, χ. σ.

¹⁰⁹ Κ. Καραγιώργης, «Καισαριανή: Το ελληνικό Στάλινγκραντ», στην ιστοσελίδα: *Liberation Popular*, 6.12.2017, διαθέσιμο στο: <https://liberationpopular.wordpress.com>, ημερομηνία προσπέλασης 15.5.2022, χ. σ., στο εξής βλ. Κ. Καραγιώργης, «Καισαριανή», Ακόμα, βλ. το εν λόγω άρθρο και στο Κ. Καραγιώργης, *ό. π.*, σ. 73 και 74 επ. Επιπλέον, στο ίδιο σύγγραμμα έχουν εκδοθεί όλα τα άρθρα που είχε γράψει ο Κώστας Καραγιώργης στον *Ριζοσπάστη* από την περίοδο της εθνικής απελευθέρωσης έως και το 1947, ειδικότερα βλ. από σ. 7-156.

¹¹⁰ Βλ. Λ. Μαυροειδής, *ό. π.*, σ. 104 επ. και Α. Στρογγύλης, *ό. π.*, σ. 160 και 161 επ.

¹¹¹ Μ. Καραγιώργη, *ό. π.*, σ. 337-338, 339 επ. και 340 επ.

¹¹² Κ. Καραγιώργης, *ό. π.*, σ. 16 (XVI), Μ. Καραγιώργη, *ό. π.*, σ. 337, 339 και 340 επ. Επιπλέον, βλ. Α. Στρογγύλης, *ό. π.*, σ. 159 επ. Τέλος, βλ. στο Λ. Μαυροειδής, *ό. π.*, σ. 103 επ.

Ο δημοσιογράφος πραγματοποιούσε σχεδόν όλα τα εξωτερικά ραντεβού και τις επαφές του με συνεργάτες και ξένους συναδέλφους στο κλασικό και αγαπημένο στέκι της εποχής το «Ζώναρς». Συχνά στην ανάπαυλα της ημέρας απολάμβανε τη συντροφιά φίλων και δημοσιογράφων, όπως του σοσιαλιστή ιδρυτή της Ένωσης Λαϊκής Δημοκρατίας (ΕΛΔ) Ηλία Τσιριμώκου (1907-1968) και πολιτικού αρθρογράφου της εφημερίδας *Μάχη* αλλά και του αρχισυντάκτη της ίδιας εφημερίδας Γιάννη Τσιριμώκου (Μαρή) (1916-1979). Τα τρία ιερά τέρατα του έντυπου τύπου γοήτευαν τους παρευρισκόμενους με τις ανεπανάληπτες και βαθυστόχαστες συζητήσεις τους¹¹³. Το επικοινωνιακό και διπλωματικό χάρισμα του Κώστα Καραγιώργη είχε προσεχθεί και από τον Νίκο Ζαχαριάδη, ο οποίος του ανέθεσε την προβολή του κόμματος και την προσέλκυση νέων μελών στον χώρο της αριστεράς. Μέχρι και τον Νοέμβριο του 1947 ο Καραγιώργης συνέδεσε το δημοσιογραφικό του ανάστημα, τόσο με τον *Ριζοσπάστη*, όσο και με το πνευματικό του έντυπο, τον φιλολογικό *Ρίζο της Δευτέρας* όπου παρουσίαζε διαφωτιστικά και με δωρική μαεστρία τις λογοτεχνικές αναζητήσεις της αζεπέραςτης πέννας του¹¹⁴.

Στις 17 Οκτώβρη του 1947 σύμφωνα με τα όσα όριζε ο νόμος «Περί Τύπου» με εντολή της κυβέρνησης του Θεμιστοκλή Σοφούλη (1860-1949) (Σεπτέμβριος 1947 - Νοέμβριος 1948) απαγορεύτηκε ρητά κάθε εκδοτική κίνηση που αφορούσε στο σύνολο των εντύπων της αριστερής πολιτικής κατεύθυνσης και των αντιστασιακών φυλλάδων του ΕΑΜ. Την επόμενη μέρα με βάση τον νόμο 509/47 «Περί προστασίας του κοινωνικού καθεστώτος» τέθηκαν εκτός νομικού πλαισίου ΚΚΕ, ΕΑΜ και Εθνική Αλληλεγγύη και με το υπ' αριθμόν 3219 βούλευμα «του Συμβουλίου των εν Αθήναις Εφετών»¹¹⁵ ο *Ριζοσπάστης* οδηγήθηκε σε πλήρη αναστολή της έκδοσης του. Ο Κώστας Καραγιώργης τον Νοέμβριο του ίδιου έτους μέσα από τις σελίδες των τελευταίων τευχών του πολιτικού περιοδικού ΚΟΜΕΠ πρόλαβε και αποχαιρέτησε την εφημερίδα γράφοντας χαρακτηριστικά: «Ποτέ έπειτα από την "απελευθέρωση" ο "Ριζοσπάστης" δεν μπόρεσε να κυκλοφορήσει στα χωριά και σχεδόν σε όλες τις κωμοπόλεις. Κατόπιν τον απέκλεισαν λίγο - λίγο από πολλές

¹¹³ Κ. Καραγιώργης, *ό. π.*, σ. 15 (xv).

¹¹⁴ Μ. Καραγιώργη, *ό. π.*, σ. 340, Λ. Μαυροειδής, *ό. π.*, σ. 101 επ. και Α. Στρογγύλης, *ό. π.*, σ. 161.

¹¹⁵ Βλ. Γ. Πετρόπουλος, «18 Οκτώβρη 1947: Ο "Ριζοσπάστης" στην παρανομία», στην ιστοσελίδα: *Ριζοσπάστης*, 20.10.2002, διαθέσιμο στο: <https://www.rizospastis.gr/story.do?id=1473826>, ημερομηνία προσπέλασης 18.5.2022, χ. σ., στο εξής βλ. Γ. Πετρόπουλος, «18 Οκτώβρη 1947». Επίσης, βλ. το Ιστορικό εκδόσεων Κομμουνιστικής Επιθεώρησης (ΚΟΜΕΠ), στην ιστοσελίδα: *ΚΟΜΕΠ*, χ. χ., διαθέσιμο στο: <https://www.komep.gr/istoriko-ekdoseon/>, ημερομηνία προσπέλασης 18.5.2022, χ. σ. Ακόμα, βλ. ειδικότερες πληροφορίες σχετικά με το βούλευμα για την παύση του *Ριζοσπάστη* στο Κ. Μάγερ, *Ιστορία του ελληνικού τύπου 1901-1959*, Αθήνα 1959, τ. 2, σ. 148-151.

πόλεις και αργότερα από ολόκληρες περιοχές, πρώτα στη Θεσσαλία κι έπειτα στη Μακεδονία - Θράκη, την Πελοπόννησο. Δεν έμεινε παρά η "βιτρίνα" της πρωτεύουσας, όπου ωστόσο σκοτώθηκε άνθρωπος από Χίτικη περίπολο μόνο γιατί βρέθηκε ο "Ριζοσπάστης" στην τσέπη του. Και στο τέλος, το γνωστό ψήφισμα του Σοφούλη τον έκλεισε μαζί με την "Ελεύθερη Ελλάδα", για τέταρτη φορά στην ιστορία του»¹¹⁶.

2.4.1. Λαϊκός Στρατηγός του ΔΣ και Αρχηγός του ΚΓΑΝΕ

Η εμφύλια σύρραξη στην Ελλάδα (1946-1949) έφερε αντιμέτωπες τις δυνάμεις του ΕΑΜ-ΕΛΑΣ και τον κυβερνητικό στρατό. Ο ένοπλος αγώνας φαινόταν ως η μοναδική λύση της αριστεράς εξαιτίας του «τρομοκρατικού οργίου (σημ. «λευκής τρομοκρατίας») και της οικονομικής ρεμούλας που ογκώνουν καθημερινά τη λαϊκή αγανάκτηση»¹¹⁷. Με τη διαταγή 19 του Γενικού Αρχηγείου Ανταρτών στις 27 Δεκεμβρίου του 1946 οι αντάρτικες ομάδες ανασυγκρότησαν την αμυντική και στρατιωτική τους δύναμη προκειμένου να προστατεύσουν τους αριστερούς αγωνιστές και τον εξαθλιωμένο λαό του ευρύτερου δημοκρατικού χώρου από τα «μοναρχοφασιστικά» πυρά των Άγγλων. Από τη βάση της λαϊκής αντίστασης και την ανάγκη για επιβίωση ξεπρόβαλε μια ισχυρή στρατιωτική δύναμη, ο Δημοκρατικός Στρατός Ελλάδας (ΔΣΕ) (1946-1949). Ο ΔΣ τέθηκε στις υπηρεσίες του καθημερινού ανθρώπου, στοχοποιώντας δεξιές και κεντρώες κομματικές τάσεις, καθώς και τις ξένες συμμαχικές τους υπερδυνάμεις, τις ΗΠΑ και τη Μ. Βρετανία¹¹⁸.

Μετά από το κυβερνητικό λουκέτο στα γραφεία του Ριζοσπάστη το 1947, ο Κώστας Καραγιώργης επέστρεψε στην παράνομη δράση και σε σύντομο χρονικό διάστημα συμμετείχε στην εμφύλια σύρραξη, αρχικά με τον βαθμό του υποστράτηγου και εν συνεχεία το 1948 ως αντιστράτηγος του ΔΣ, διοικητής του Κλιμακίου για τη Νότια Ελλάδα (ΚΓΑΝΕ) του Γενικού Αρχηγείου του ΔΣΕ. Λίγο

¹¹⁶ Βλ. Γ. Πετρόπουλος, «18 Οκτώβρη 1947», χ. σ. και Κ. Καραγιώργης, «Τα δημοσιογραφικά μας στελέχη», στο: *Κομμουνιστική επιθεώρηση*, τχ. 11 (1947), σ. 514 επ., στο εξής βλ. Κ. Καραγιώργης, «Τα δημοσιογραφικά μας στελέχη».

¹¹⁷ Βλ. για μια ευρύτερη ενημέρωση για το ιστορικό της ίδρυσης, της ανάπτυξης και της δράσης του ΔΣΕ στο Εκδοτικό Ελεύθερης Ελλάδας, *Οι αγώνες του Δημοκρατικού Στρατού της Ελλάδας*, Αθήνα 1947, σ. 18. Τέλος, βλ. και Α. Ματθαίου - Π. Πολέμη, *Η εκδοτική περιπέτεια των Ελλήνων κομμουνιστών από το βουνό στην υπερορία, 1947-1968*, Αθήνα 2003, σ. 149.

¹¹⁸ ΚΕ ΚΚΕ, «Διακήρυξη της ΚΕ για τα 70 χρόνια του Δημοκρατικού Στρατού Ελλάδας (ΔΣΕ) 1946-1949», στην ιστοσελίδα: *Δημοκρατικός Στρατός Ελλάδας*, 10.2016, διαθέσιμο στο: <https://dse.kke.gr/diakiryksi/>, ημερομηνία προσπέλασης 19.5.2022. Επίσης, βλ. στην ίδια ιστοσελίδα και την αντίστοιχη θεματική ενότητα του αρχειακού υλικού για μια ειδικότερη πληροφόρηση σε ό,τι αφορά τη σύνθεση και το όραμα του ΔΣΕ.

μετά ανέλαβε θέση πολιτικής ευθύνης και στην Προσωρινή Δημοκρατική Κυβέρνηση ως υπουργός πολεμικού εφοδιασμού. Τον Ιανουάριο του 1949 κατά τη διάρκεια της αποστολής του στο βουνό υπέστη βαρύ κρανιακό τραύμα από νάρκη, γεγονός που τον οδήγησε μακριά από τις στρατιωτικές υποχρεώσεις του. Τη θέση του ανέλαβε κατόπιν εντολής του ΠΓ του ΚΚΕ ο Κώστας Κολιγιάννης (1909-1979) και ο Καραγιώργης μετά την ανάρρωση του επέστρεψε στην ενεργό δράση στο ΚΚΕ και στον ΔΣΕ. Οργάνωσε επιτυχείς πολεμικές επιχειρήσεις στην Καλαμπάκα, στον Τύρναβο, στα Τρίκαλα, στη Λάρισα και σε άλλες περιοχές, ενώ συνέβαλε τα μέγιστα και στην αύξηση του αριθμού των ανταρτών¹¹⁹.

Στον απόηχο του εμφυλίου πολέμου, εύλογα ερωτήματα δημιούργησε η απόφαση του Κώστα Καραγιώργη να μην αποδεχτεί τη διευθυντική θέση στον παράνομο Ραδιοφωνικό Σταθμό *Ελεύθερη Ελλάδα*. Η άρνηση του αυτή ίσως, να προκλήθηκε εξαιτίας της ψυχολογικής του κατάστασης λόγω του σοβαρού τραυματισμού του ή ακόμη και εξαιτίας διαφωνιών με τη κομματική γραμμή. Κατέληξε στο Βουκουρέστι προκειμένου να αναλάβει διευθυντικά καθήκοντα στον κομματικό εκδοτικό οίκο. Τον Ιούνιο του 1950 έπειτα από μια ψυχοφθόρα περίοδο συκοφαντιών και σπίλωσης της πολιτικής και κομματικής του προσωπικότητας επήλθε το μοιραίο χτύπημα ζωής με τη διαγραφή του από το κόμμα και τον εγκλεισμό του στις φυλακές της Ρουμανίας¹²⁰.

2.4.2. Η συνάντηση Καραγιώργη - Ελύαρ

Το πρακτορείο «Ελεύθερη Ελλάδα» την 1^η Ιουνίου του 1949 ανήγγειλε την άφιξη στο Βίτσι του διάσημου Γάλλου κομμουνιστή ποιητή Πωλ Ελύαρ (Paul Eluard, 1895-1952) ως επικεφαλής μιας αλληλέγγυας επιτροπής συμπαράστασης και βοήθειας για την αναπτέρωση του ηθικού των ανταρτών. Τον υπερρεαλιστή διανοούμενο συνόδευαν σημαντικές προσωπικότητες από τον χώρο της πολιτικής και των γραμμάτων μεταξύ των οποίων ο τέως υπουργός, μέλος της μόνιμης επιτροπής του Παγκόσμιου Συμβουλίου Ειρήνης Ιβ Φαρζ, το ηγετικό στέλεχος του αριστερού σοσιαλιστικού κινήματος της Γαλλίας Ζαν Μορίς Ερμάν, ο λόγιος Ανρί Μπασίς

¹¹⁹ Λ. Μαυροειδής, *ό. π.*, σ. 34 και 114 επ., Α. Στρογγύλης, *ό. π.*, σ. 154. Ακόμα, βλ. Κ. Καραγιώργης - Θ. Καρτερός (Επιμ.), *ό. π.*, σ. 27.

¹²⁰ Λ. Μαυροειδής, *ό. π.*, σ. 34. Επίσης, βλ. του ίδιου, *Από τον σταλινισμό στην Περσεστρόικα*, Αθήνα 1988, σ. 182-183 επ., στο εξής βλ. Λ. Μαυροειδής, *Από τον σταλινισμό*. Τέλος, βλ. Κ. Καραγιώργης - Θ. Καρτερός (Επιμ.), *ό. π.*, σ. 27.

(1916-1992) κ.ά.¹²¹ Με χειρόγραφο ραδιοτηλεγράφημα το ειδησεογραφικό πρακτορείο ζητούσε την παραχώρηση δελτίων διαπίστευσης για τους δημοσιογράφους που θα μετέδιδαν εικόνες και υλικό ενημέρωσης από το σημείο της επίσκεψης και της περιοδείας: «Γ. Μαζί με γάλλους Κυριακή θα περάσουν για Γράμμο Καραγιώργης και Κόκκαλης και 4 δημοσιογράφοι κινηματογραφιστές (...). Φρόντισε για άδεια. Μ.»¹²². Ο Κώστας Καραγιώργης μιλούσε απταίστως τη γαλλική γλώσσα και η συμβολή του ήταν καθοριστική στην επιτυχή έκβαση των επικοινωνιακών αναγκών¹²³. Από την πρώτη στιγμή μαζί με τον Πέτρο Κόκκαλη (1896-1962) στάθηκαν επάξια στο πλευρό της γαλλική αντιπροσωπείας. Στο Γενικό Αρχηγείο της ελεύθερης Ελλάδας, υπό τους ήχους του ύμνου του ΕΛΑΣ οι Μήτσος Παρτσαλίδης (1905-1980), Μιλτιάδης Πορφυρογένης (1903-1958), Ρούλα Κουκούλου (1916-1997) κ.ά., υποδέχτηκαν τιμητικά τα μέλη της επιτροπής τα οποία στη συνέχεια περιόδευσαν στο μέτωπο.

Ο Πώλ Ελυάρ αφιέρωσε ενθαρρυντικά ποιήματα στους αγωνιζόμενους παρτιζάνους. Κάποια από αυτά τα απήγγειλε στο βουνό με τον τηλεβόα, ενώ με την επιστροφή του στη Γαλλία τα εξέδωσε συμπεριλαμβάνοντας και ένα ελεγειακό αφιέρωμα στον Κώστα Καραγιώργη και στη σύζυγο του Μαρία Αγριγιαννάκη Γυφτόδημου¹²⁴. Το 1964 η εν λόγω επαναστατική ποιητική συλλογή μεταφράστηκε και στα ελληνικά. Ωστόσο, κατά τη μαρτυρική περίοδο της στοχοποίησης του Καραγιώργη από την ηγεσία του ΚΚΕ, ο ντανταϊστής ποιητής ακολουθώντας την κομματική γραμμή μεταβλήθηκε σε έναν δριμύτατο κατηγορητή του υιοθετώντας τις

¹²¹ Βλ. το αφιέρωμα για τα 60 χρόνια του ΔΣΕ στο Πετρόπουλος Γ., «Ο Πωλ Ελυάρ στην Ελεύθερη Ελλάδα», στην ιστοσελίδα: *Ριζοσπάστης*, 24.9.2006, διαθέσιμο στο: <https://www.rizospastis.gr/story.do?id=3543800>, ημερομηνία προσπέλασης 20.8.2022, σ. 11, στο εξής βλ. Γ. Πετρόπουλος, «Ο Πωλ Ελυάρ στην Ελεύθερη Ελλάδα».

¹²² Βλ. Θ. Κραβαρίτης, «Στο Γράμμο και στο Βίτσι: Όταν ο Πωλ Ελυάρ συνάντησε τους ήρωες του πιο δίκαιου ιδανικού», στην ιστοσελίδα: *Κώστας Πουρναράς (Μπόσης), ο δάσκαλος, ο λογοτέχνης, ο αγωνιστής*, 14.12.2016, διαθέσιμο στο: <http://kostasbosis.blogspot.com/2016/12/blog-post.html>, ημερομηνία προσπέλασης 20.8.2022, χ. σ. Ακόμα, βλ. στα ΑΣΚΙ, *ΚΚΕ Αρχείο*, ΔΣΕ, φάκ. 41267, αρ.116. Τέλος, βλ. για γενικότερες πληροφορίες για την ανακοίνωση της επίσκεψης του Πωλ Ελυάρ στο Αρχείο ΚΚΕ το Ανυπόγραφο άρθρο, «Ο χαιρετισμός του Πωλ Ελυάρ στους μαχητές του ΔΣΕ», στην: *Προς τη νίκη*, αρ. φ. 106, 2.6.1949, χ. σ. Τέλος, βλ. στο Γ. Πετρόπουλος, «Ο Πωλ Ελυάρ στην Ελεύθερη Ελλάδα», σ. 11.

¹²³ Μ., Καραγιώργη, *Και περιμένοντας τη Δημοκρατία*, Αθήνα 2007, σ. 414 και 415 επ., στο εξής βλ. Μ. Καραγιώργη, *Και περιμένοντας τη Δημοκρατία*. Επίσης, βλ. το Ανυπόγραφο άρθρο, «Πώλ Ελυάρ: Ο επαναστάτης ποιητής», στην ιστοσελίδα: *Ημεροδρόμος*, 18.11.2021, διαθέσιμο στο: <https://www.imerodromos.gr/pol-el-yar-o-epanastatis-poiitis/>, ημερομηνία προσπέλασης 20.8.2022, χ. σ.

¹²⁴ Βλ. πάλι στο Μ. Καραγιώργη, *Και περιμένοντας τη Δημοκρατία*, σ. 416. Επίσης, βλ. το Ανυπόγραφο άρθρο, «Πώλ Ελυάρ: Ο επαναστάτης ποιητής», *ό. π.*, χ. σ. Τέλος, βλ. και στο Εθνική Αντίσταση - ΔΣΕ, «Στο Γράμμο και στο Βίτσι: Όταν ο Πωλ Ελυάρ συνάντησε τους ήρωες του πιο δίκαιου ιδανικού», στην ιστοσελίδα: *Εθνική Αντίσταση - ΔΣΕ. Ιστορικό Αρχείο*, χ. χ., διαθέσιμο στο: <https://ethniki-antistasi-dse.gr/eluard-paul.html>, ημερομηνία προσπέλασης 20.8.2022, χ. σ.

κομματικές καταγγελίες. Η δημοσιογράφος Τατιάνα Μιλλιέξ (1920-2005) συναντώντας τον Ελύαρ επιχείρησε να στηλιτεύσει τις απόψεις του, όπως και η Μαρία Καραγιώργη που διαχρονικά διερωτάται: «*Αλήθεια, τί θα έλεγε ο πλανητής ποιητής μπροστά στην "αποκατάσταση" του 1958;*»¹²⁵.

2.5. Η σύντροφος ζωής Μαρία Καραγιώργη

Η Μαρία Αγριγιαννάκη (1918-2012) σύζυγος του Κώστα Γυφτόδημου Καραγιώργη καταγόταν από τις Μηλιές Πηλίου. Η ενεργή κομματική της δράση ξεκίνησε από την τρυφερή περίοδο των φοιτητικών της χρόνων στο τμήμα φιλοσοφίας του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης (ΑΠΘ). Εκεί έγινε μέλος της παράνομης κομμουνιστικής νεολαίας (ΟΚΝΕ), συνελήφθη (1939), κρατήθηκε στην απομόνωση των φυλακών Αβέρωφ και εξορίστηκε στο νησί της Κιμώλου, όπου συνδέθηκε συναισθηματικά με τον Κώστα Καραγιώργη τον οποίο ερωτεύτηκε ακούγοντας «*τον ήχο των παπουτσιών του (...)*»¹²⁶. Αυτή η πρώτη συνάντηση «*έμελε να σφραγίσει τη ζωή της, να της χαρίσει μια μεγάλη ευτυχία αλλά και ατέλειωτες στενοχώριες*»¹²⁷. Η έγκριση της σχέσης της πέρασε πρώτα από το κόμμα και παρά τις όποιες αντιρρήσεις από πλευράς ΟΚΝΕ το ζευγάρι ενώθηκε με τα ιερά δεσμά του γάμου στον Όλυμπο από έναν αντάρτη ιερέα¹²⁸. Κατά τη διάρκεια της κατοχής, της ανατέθηκε η αναδιοργάνωση του τμήματος της νεολαίας, ενώ το 1942 βρέθηκε στη Θεσσαλία κοντά στον σύζυγό της. Γύρισε στην ελεύθερη Αθήνα με το τέλος του πολέμου και ανέλαβε ρόλους ευθύνης στο ΚΚΕ. Τα προβλήματα όμως με την ηγεσία του κόμματος είχαν αρχίσει ήδη. Χαρακτηριστικά ο δόκιμος τότε δημοσιογράφος Χρήστος Πασαλάρης (1925-2018) παρακολούθησε τυχαία από τα γραφεία του *Ριζοσπάστη* τη Μαρία και τον Κώστα να ανταλλάσουν ένα φιλί στο δρόμο. Στην ίδια σκηνή ήταν μάρτυρας και ο Νίκος Ζαχαριάδης ο οποίος θεώρησε

¹²⁵ Μ. Καραγιώργη, *Και περιμένοντας τη Δημοκρατία*, σ. 416.

¹²⁶ Βλ. αποσπάσματα από το ντοκιμαντέρ για τη ζωή της Μαρίας Καραγιώργη το οποίο προβλήθηκε ως φόρος τιμής στη δράση της από τον Δήμο Βόλου στις 19 Μαρτίου του 2008 στο Ν. Θεοδοσίου, «Μαρία Καραγιώργη - Κατάθεση», στην ιστοσελίδα: *Nikos Theodosiou*, 19.3.2008, διαθέσιμο στο: <https://theodosiou.wordpress.com/films/>, ημερομηνία προσπέλασης 25.5.2022.

¹²⁷ Κ. Ζωιτοπούλου Μαυροκεφαλίδου, *Μαρία Καραγιώργη: Το όνειρο δεν έσβησε*, Αθήνα 2011, σ. 51.

¹²⁸ Γ. Διακογιάννης, «Μαρία Καραγιώργη: Γιατί μας έσπρωξαν στον Εμφύλιο», στην ιστοσελίδα: *Τα Νέα*, 4.9.1999, διαθέσιμο στο: <https://www.tanea.gr/1999/09/04/greece/maria-karagiwrgi-giati-mas-esprwksan-ston-emfylio/>, ημερομηνία προσπέλασης 25.5.2022, χ. σ.

αυτή τη τρυφερή εκδήλωση του ζευγαριού παράπτωμα αστικής συμπεριφοράς και εκτροπής που επίσειε κομματική πειθαρχική ποινή¹²⁹.

Το ζευγάρι απόλαυσε ξένοιαστα τον έγγαμο βίο του μόνο για δύο χρόνια (1945-1947), κυρίως κατά τη διάρκεια της παραμονής του στη θεσσαλική Καστανιά. Στη συνέχεια, αναγκάστηκαν να ακολουθήσουν ξεχωριστούς δρόμους. Η τελευταία συνάντησή τους έγινε το 1947 στην Κυψέλη και κράτησε μόνο λίγες ώρες¹³⁰. Η δίνη ενός νομοτελειακού τότε εμφύλιου, η ήττα του ΔΣΕ και οι επελθούσες κομματικές προστριβές οδήγησαν στην τραγική κατάληξη του Καραγιώργη ως «πράκτορα και προδότη» στα χέρια του ΚΚΕ και τελεσίδικα στις Ρουμανικές φυλακές. Πίσω στην Αθήνα η Μαρία δεχόταν αφόρητες πιέσεις προκειμένου να αποκηρύξει τον σύζυγό της. Παρά τις λειδωρίες, την απομόνωση και την αμφισβήτηση που δέχτηκε σε αντίθεση με τις γυναίκες άλλων στελεχών του ΚΚΕ οι οποίες απαρνήθηκαν τους συζύγους τους, όταν αυτοί κατηγορήθηκαν από το κόμμα, η Μαρία δεν πίστεψε ούτε για μια στιγμή τις βαριές κατηγορίες εναντίον του¹³¹. Στη διάρκεια του εμφυλίου συνελήφθη για δεύτερη φορά και εκτοπίστηκε σε διάφορες περιοχές της Ελλάδας όπως στη Χίο, τη Λαμία, το Τρίκερι και τη Μακρόνησο. Μετά την κράτηση και τον θάνατο του Κώστα Καραγιώργη αποχώρησε από το ΚΚΕ και συνέχισε την πολιτική της δράση μέσα από τις τάξεις της Ενιαίας Δημοκρατικής Αριστεράς (ΕΔΑ). Εξελέγη βουλευτής Μαγνησίας (1963-1964) και το 1967 συνελήφθη εκ νέου από τους πραξικοπηματίες και στάλθηκε στη Γυάρο. Ακολούθησαν οι φυλακές Αβέρωφ και οι εξορίες σε Αλικαρνασσό και Ωρωπό. Το ζευγάρι άφησε διαχρονικά το αποτύπωμα του στον χώρο της αριστεράς γράφοντας συνάμα και τη δική του τραγική ιστορία ζωής¹³².

¹²⁹ Βλ. Α. Ζαχαρόπουλος, *ό. π.*, σ. 126, επίσης, βλ. πάλι του ίδιου, *Τα ταραγμένα χρόνια 1940-1950*, σ. 59. Ακόμα, βλ. Χ. Πασαλάρης, «Ο δημοσιογράφος Κώστας Καραγιώργης», στην ιστοσελίδα: *Το Βήμα*, 26.4.2011, διαθέσιμο στο: <https://www.tovima.gr/2011/04/26/opinions/o-dimosiografos-kwstas-karagiorgis/>, ημερομηνία προσπέλασης 15.5.2022.

¹³⁰ Γ. Διακογιάννης, *ό. π.*, χ. σ.

¹³¹ Κ. Κουτσοπούλου «Η Μαρία Καραγιώργη μέσα από την προφορική της μαρτυρία προσεγγίζει στιγμές της Αντίστασης και του Εμφυλίου», στο: *Αριστερά και Αστικός Πολιτισμός 1940-1950 (Επιμ. Μ. Λυμπεράτος - Π. Παπαστράτης)*, Αθήνα, 2014, σ. 211-219. Ακόμα, βλ. Κ. Γρίβας, *ό. π.*, ημερομηνία προσπέλασης 24.5.2022, χ. σ.

¹³² Εταιρεία Μελέτης Ιστορίας Αριστερής Νεολαίας (EMIAN), «Μαρία Καραγιώργη - Γυφτοδήμου, 1918-2012», στην ιστοσελίδα: *EMIAN*, 13.6.2012, διαθέσιμο στο: <http://www.emian.gr/2012/06/mariakaragiorgi/>, ημερομηνία προσπέλασης 21.5.2022, χ. σ., ακόμα, βλ. για μια ευρύτερη ενημέρωση για τις άγνωστες πτυχές της κομματικής δράσης της Μαρίας Αγριγιαννάκη στην κατεχόμενη Αθήνα μέχρι και την περίοδο της απελευθέρωσης στο Μ. Καραγιώργη, *ό. π.*, σ. 17-311. Τέλος, βλ. Δ. Παλαιολογόπουλος, «Ένας έρωτας, μια ζωή: Κώστας Καραγιώργης (1905-1955)», στην ιστοσελίδα: *Η Αυγή*, 12.8.2011, διαθέσιμο στο: https://www.avgi.gr/arheio/7363_enas-erotas-mia-zoi-kostas-karagiorgis-1905-1955, ημερομηνία προσπέλασης 24.5.2022, χ. σ.

Η Μαρία Καραγιώργη έφυγε βαριά χτυπημένη από τον καρκίνο και με τον καημό της τραγικής απώλειας του συντρόφου της. Παρά τα 93 χρόνια της «ούτε συγχώρηση έδινε, ούτε λησμονιά»¹³³ σε αυτούς που θεωρούσε υπεύθυνους για τον αδόκητο θάνατο του. Δεν την ικανοποίησε ποτέ η πολιτική αποκατάσταση (1958) της κομματικής τιμής του Κώστα Καραγιώργη από το ΚΚΕ και ζητούσε συνεχώς τον «φάκελο Καραγιώργη», ώστε να αποκαλυφθεί η πλήρης αλήθεια για το τέλος του. Οι απανωτές εκκλήσεις της οικογένειας δεν έλαβαν τις αναμενόμενες απαντήσεις ούτε μετά από σχετικές αιτήσεις (1968 και 1969) προς τη ρουμανική πρεσβεία και την τότε κυβέρνηση (1974-1989) Νικολάε Τσαουσέσκου (1918-1989) για το σημείο ταφής του Κώστα Καραγιώργη¹³⁴. Αναφερόταν συχνά και στις εσωκομματικές έριδες στα μετεμφυλιακά χρόνια συνηγορώντας στα όσα ο Καραγιώργης της είχε εκμυστηρευτεί και που δεν δίστασε να εκφράσει ανοιχτά με επιστολές του προς το ΚΚΕ, ζητώντας την απομάκρυνση (τότε) του Νίκου Ζαχαριάδη¹³⁵.

Αποδέκτης της πολυτάραχης κομματικής διαδρομής του ζευγαριού υπήρξε ο γιός τους Αλέξης (1944) τον οποίο συχνά αναγκάζονταν να κρύβουν και να φυγαδεύουν παράνομα σε διαφορετικά σπίτια με άλλη ταυτότητα. Στα 16 του χρόνια παρά το εξαιρετικό ήθος και την άριστη απόδοση στα μαθήματά του αποβλήθηκε από όλα τα Γυμνάσια της Αθήνας, καθώς δεν δέχτηκε να γράψει μια έκθεση αντικομμουνιστικού περιεχομένου. Το 1960 βρέθηκε αντιμέτωπος με τις ίδιες κατηγορίες αρνούμενος να αναφερθεί κατά του αποθανόντος πατέρα του¹³⁶. Χρόνια μετά (2000) σε μια καθαρά συμβολική κίνηση ιστορικής σημασίας, ο γιατρός Αλέξης Καραγιώργης και ο επιχειρηματίας Σήφης Ζαχαριάδης (1950-), γόννοι αμφότεροι των

¹³³ Λ. Σταυρόπουλος, «Ο Περισσός θα βασάνιζε χειρότερα τον Καραγιώργη απ' ό,τι ο Ζαχαριάδης», στην ιστοσελίδα: *Το Βήμα*, 23.4.2011, διαθέσιμο στο: <https://www.tovima.gr/2011/04/23/politics/o-perissos-tha-basanize-xeirotera-ton-karagiwrgi-ap-o-ti-o-zaxariadis/>, ημερομηνία προσπέλασης 24.5.2022, χ. σ.

¹³⁴ Τ. Βερβενιώτη, *Το διπλό βιβλίο*, Αθήνα 2017, σ. 209-212.

¹³⁵ Βλ. και το Ανυπόγραφο άρθρο, «Αυτός ήταν ο Καραγιώργης», στην ιστοσελίδα: *Το κουτί της Πανδώρας*, 29.3.2011, διαθέσιμο στο: <https://www.koutipandoras.gr/article/aytos-itan-o-karagiorgis>, ημερομηνία προσπέλασης 24.5.2022, χ. σ. Ακόμα, βλ. στο Λ. Σταυρόπουλος, *ό. π.*, χ. σ.

¹³⁶ Βλ. ΑΣΚΙ, Ρ. Μπούμη Παπά, «Ο γιός του Καραγιώργη», στην: *Αυγή, καθημερινή δημοκρατική εφημερίδα του λαού*, χ. αρ. φ., 21.5.1961, σ. 1, διαθέσιμο στο: https://askiarchives.eu/WebImages/Politismos_kai_aristera, ημερομηνία προσπέλασης 25.5.2022. Ακόμα, βλ. για περισσότερα στοιχεία για την απολογία του Αλέξη Καραγιώργη σχετικά με την άρνηση του να γράψει την εν λόγω έκθεση πάλι στα ΑΣΚΙ, χωρίς τίτλο, στην ιστοσελίδα: *Αρχαία Σύγχρονης Κοινωνικής Ιστορίας*, 11.1960, διαθέσιμο στο: https://askiarchives.eu/WebImages/Politismos_kai_aristera/, ημερομηνία προσπέλασης 25.5.2022, σ. 1. Επιπλέον, βλ. ξανά στα ΑΣΚΙ, «Έκθεση», στην ιστοσελίδα: *Αρχαία Σύγχρονης Κοινωνικής Ιστορίας*, 1962, διαθέσιμο στο: https://askiarchives.eu/WebImages/Politismos_kai_aristera/, ημερομηνία προσπέλασης 25.5.2022 σ. 1. Τέλος, βλ. και Α. Ζαχαρόπουλος, *ό. π.*, σ. 127.

ισχυρών στελεχών του ΚΚΕ, έσφιξαν τα χέρια σε κλίμα ανωτερότητας αφήνοντας πίσω το τραγικό παρελθόν¹³⁷.

¹³⁷ Βλ. το Ανυπόγραφο άρθρο, «Αυτός ήταν ο Καραγιώργης», ό. π., χ. σ. Επιπροσθέτως, για περισσότερες πληροφορίες για τη συνάντηση των γιών των δύο σημαντικών στελεχών του ΚΚΕ βλ. στο Γ. Διακογιάννης, «Πέρασαν χρόνια, τώρα πια δεν μας χωρίζει τίποτα», στην ιστοσελίδα: *Τα Νέα*, 17.4.2000, διαθέσιμο στο: <https://www.tanea.gr/2000/04/17/greece/perasan-xronia-twra-pia-den-mas-xwrizei-tipota/>, ημερομηνία προσπέλασης 25.5.2022, χ. σ., στο εξής βλ. Γ. Διακογιάννης, «Πέρασαν χρόνια».

«Η δαμόκλεια σπάθη του κομματικού ιερατείου σείεται για πρώτη φορά πάνω από το κεφάλι του Καραγιώργη: Ο κομματικός «ποινικός» φάκελός του έχει ανοίξει»¹³⁸.

Θεσσαλονίκη, Μάιος 2011

Κλεάνθης Γρίβας (1944-)
Ψυχίατρος - Κοινωνιολόγος

Γ' Κεφάλαιο

Ο αναθεωρητής κομμουνιστής λίγο πριν από το τέλος

3.1. Οι τρεις μήνες του Κώστα Καραγιώργη στην Αμερική

Το 1945, μετά από κομματική εντολή, ο Κώστας Καραγιώργης ταξίδεψε στο Σαν Φραντσίσκο των ΗΠΑ, προκειμένου να συμμετάσχει ως εκπρόσωπος των αριστερών δημοσιογράφων στις εργασίες για τη δημιουργία του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών (ΟΗΕ, 1945)¹³⁹. Η εφημερίδα *Ελληνοαμερικανικόν Βήμα* της Νέας Υόρκης τον καλωσόρισε ως έναν «από τους αριστείς (του ΕΑΜ) στο πεδίο της ανώτερης πολιτικής διανοήσεως και στο πεδίο της κορυφαίας στρατιωτικής του δράσεως (...) που είναι προικισμένος με το τάλαντο της πραγματολογικής ρητορικής και της διαλεχτικής πολυμέρειας»¹⁴⁰.

Με την άφιξη του αποτέλεσε πόλο έλξης για τις πολιτικοοικονομικές ελληνοαμερικανικές δυνάμεις που αναζητούσαν στενότερες σχέσεις με την Ελλάδα. Ήταν η εποχή που την καταρρέουσα Κοινωνία των Εθνών (1920) αντικαθιστούσε με ιδρυτικές διαδικασίες ο ΟΗΕ. Η ιστορική συνδιάσκεψη έλαβε χώρα στο Σαν Φρανσίσκο της Καλιφόρνιας με τη συμμετοχή αντιπροσώπων 50 χωρών σε ατμόσφαιρα έντονων διαπραγματεύσεων και αντεγκλήσεων, προεόρτια του μετέπειτα «ψυχροπολεμικού» κλίματος (1947-1991). Ο Καραγιώργης με τους διπλωματικούς του ελιγμούς κατόρθωσε να επηρεάσει σημαντικές αποφάσεις. Χαρακτηριστική ήταν η περίπτωση του δικαιώματος της αρνησικυρίας (veto) στις ψηφοφορίες του

¹³⁸ Βλ. Κ. Γρίβας, *ό. π., χ. σ.*

¹³⁹ Βλ. Π. Αρκαδινός, *ό. π., σ. 351.*

¹⁴⁰ Δ. Χριστοφορίδου, «Τρεις μήνες του Κώστα Καραγιώργη στην Αμερική», στην ιστοσελίδα: *Αρχαία Σύγχρονης Κοινωνικής Ιστορίας*, 1945, σ. 28-29, διαθέσιμο στο: <https://askiarchives.eu/rec.aspx?id=46757>, ημερομηνία προσπέλασης 24.8.2022.

ολιγομελούς Συμβουλίου Ασφαλείας¹⁴¹. Ο υπουργός εξωτερικών της κυβέρνησης Νικόλαου Πλαστήρα (1883-1953), αρχηγός της ελληνικής αντιπροσωπείας Ιωάννης Σοφιανόπουλος (1887-1951) διατύπωσε τις αντιρρήσεις του ως προς το δικαίωμα αυτό που αποτελούσε πρόταση των Σοβιετικών. Τότε, ο Ντμ. Μανουίλσκυ (1883-1959) Α΄ Γραμματέας του ΚΚ Ουκρανίας και πρόεδρος υποεπιτροπής για το διακανονισμό του δικαιώματος του «Veto» προσέγγισε τον Καραγιώργη ζητώντας τη διαμεσολάβησή του. Επεσήμανε πως στη περίπτωση που η σοβιετική πρόταση δεν γινόταν αποδεκτή, τότε η αντιπροσωπεία της Σοβιετικής Ένωσης θα αποχωρούσε με ολέθρια αποτελέσματα για όλους. Εάν όμως ο Ιωάννης Σοφιανόπουλος άλλαζε γνώμη αυτό θα λειτουργούσε θετικά για την Ελλάδα¹⁴².

Ο Κώστας Καραγιώργης χρησιμοποιώντας τις γνωριμίες του επηρέασε τον καθηγητή πανεπιστημίου και διευθυντή της εφημερίδας *Εθνικός Κήρυξ* της Νέας Υόρκης Βάσο Βλαβιανό, ο οποίος είχε τις απαιτούμενες προσβάσεις στα πολιτικά τεκταινόμενα. Αργότερα, και ο ίδιος ο Καραγιώργης κατατόπισε τον Σοφιανόπουλο για το ζήτημα της αρνησικυρίας. Οι οριστικές προτάσεις υιοθετήθηκαν στις 25 Ιουνίου και υπογράφηκαν την επόμενη μέρα από τον νέο Πρόεδρο των ΗΠΑ Χάρη Σ. Τρούμαν (Harry S. Truman, 1884-1972). Ο Κώστας Καραγιώργης αφιέρωσε χρόνο κατά τη διάρκεια της παραμονής του στην Αμερική στους Έλληνες απόδημους και στους Αμερικανούς, ενημερώνοντας τους εκτενώς για τα ελληνικά προβλήματα. Το ένθερμο ακροατήριο του γέμιζε αίθουσες ομιλιών, εκδηλώσεων, συναντήσεων και ενημερωτικών συνεντεύξεων, ενώ απευθύνθηκε σε δεκάδες χιλιάδες απόδημων μέσω ραδιοφωνικών εκπομπών. Η Νέα Υόρκη, το Σαν Φρανσίσκο, το Σικάγο, το Πίτσμπουργκ, το Ιλλινόις, το Ντητρόιτ, η Φιλαδέλφεια κατατοπίστηκαν για την Ελλάδα, τις νέες προοπτικές της και τον πνευματικό και πολιτιστικό της πλούτο¹⁴³.

Σε συγκέντρωση συγγραφέων και καλλιτεχνών που πραγματοποιήθηκε στις 15 Ιουνίου του 1945 στη Νέα Υόρκη, ο Κώστας Καραγιώργης μίλησε για τους φιλελεύθερους λόγιους κύκλους της Ελλάδας στους οποίους διακρίνονταν οι: Άγγελος Σικελιανός (1884-1951), Κώστας Βάρναλης (1884-1974), Αμύλιος Βεάκης (1884-1951) κ.ά¹⁴⁴. Στο Σαν Φρανσίσκο ο πολύγλωσσος Καραγιώργης κατά τη

¹⁴¹ Βλ. για ειδικότερες πληροφορίες την ενδέκατη δήλωση του πράκτορα «X» με ημερομηνία 27 Νοεμβρίου 1950 στο Λ. Μαυροειδής, *ό. π.*, σ. 351.

¹⁴² Λ. Μαυροειδής, *ό. π.*, σ. 351, 352 επ. και Δ. Χριστοφορίδου, *ό. π.*, σ. 29-30.

¹⁴³ Δ. Χριστοφορίδου, *ό. π.*, σ. 32-34.

¹⁴⁴ Βλ. για περισσότερα στοιχεία για το περιεχόμενο της ομιλίας του Κώστα Καραγιώργη με τον τίτλο «Ο διανοούμενος κόσμος της Ελλάδος στον αγώνα για την εθνική σωτηρία», στο Δ. Χριστοφορίδου, *ό. π.*, σ. 15.

διάρκεια των συσκέψεων για τον ΟΗΕ συναντήθηκε με προσωπικότητες της διεθνούς πολιτικής όπως: τον υφυπουργό εξωτερικών της Γιουγκοσλαβίας Γαβρίλοβιτς, τον Ντιμ. Μανουίλσκυ, τον αρχηγό των Σοβιετικών Εργατικών Οργανώσεων Κουζνέτσωφ κ.ά. Επιπλέον, ο κοινωνικός κύκλος του διευρύνθηκε με τους εγκυρότερους ραδιοσχολιαστές, δημοσιογράφους και πρόσωπα παγκοσμίου εμβέλειας. Ο Ρίτσαρντ Μάουερ, ο Τζωρτζ Σέλδες, ο Ντρου Πήαρσον (χρονολογία 40 εκατομμυρίων αναγνωστών, που αποκάλυπτε κυρίως πολιτικά σκάνδαλα), ο πολυτάλαντος Γιοχάνες Στηλ, ο γνωστός ραδιοσχολιαστής Σαίχτερ και πλήθος άλλοι ενημερώθηκαν από τον αριστερό δημοσιογράφο για τα ελληνικά πεπραγμένα. Έδωσε συνεντεύξεις σε περισσότερους από 50 αντιπροσώπους εφημερίδων, περιοδικών, συλλόγων και οργανώσεων επιστημονικού, πνευματικού και πολιτικοκοινωνικού ενδιαφέροντος. Δικαίως χαρακτηρίστηκε ως ο «πρώτος έκτακτος πρεσβευτής του λαού της Ελλάδας» σε μια αποστολή, κατ' εξοχήν εθνική, όπου παρουσίασε στον ελληνισμό της Αμερικής και στον Αμερικανό πολίτη μια φωτεινή Ελλάδα που αναγεννιόταν μέσα από σκληρούς λαϊκούς αγώνες, αφήνοντας πίσω τις κακουχίες και τα δεινά του παρελθόντος¹⁴⁵.

Ο έγκριτος αμερικανικός τύπος, οι εφημερίδες *Times*, *Daily Worker*, *Daily News*, *Sun*, *Tribune*, *News*, *People's World* και τα περιοδικά *New Masses* και *Protestant* αφιέρωσαν ολοσέλιδα στις δηλώσεις του προβάλλοντας ηχηρά τις απόψεις του μοντέρνου νεοέλληνα «κοσμοπολίτη» στο σύνολο των ΗΠΑ¹⁴⁶. Επιπλέον, από επιστημονικούς, κοινωνικούς και πολιτικούς φορείς οργανώθηκαν προς τιμή του δεξιώσεις και γεύματα στα οποία παρευρέθησαν επιφανείς αμερικανοί πολιτικοί, δικαστές, απόδημοι παιδικοί φίλοι και συμπατριώτες του. Τον παρουσίασαν άνθρωποι της διανοητικής και της επιστήμης, η τέως σύζυγος του αντιστασιακού Έλληνα ποιητή Αγγελου Σικελιανού (1884-1951) Εύα Πάλμερ (1874-1952), ο Αμερικανός συγγραφέας Άλμπερτ Καν, ο Ελληνοαμερικανός επιστήμων Πήτερ Πάουλος, ο επιφανής Ελληνοεβραίος Ραβίνος Γουάϊζ, η Ισραηλίτισσα Ραχήλ Ντάλβην, οι ομογενείς μεγαλοεπιχειρηματίες Β. Βασιλειάδης και Νικ Χάρις, καθώς και ο διάσημος πρωταθλητής αρσιβαρίστας Δημήτρης Τόφαλος (1884-1966) κ.ά.

Αξιοπρόσεκτη ήταν η εκδήλωση που διοργανώθηκε στη Μασαχουσέτη με πρόεδρο απόμαχο ήρωα του αμερικανικού στρατού, όπως και αυτή στην εκκλησία

¹⁴⁵ Δ. Χριστοφορίδου, *ό. π.*, σ. 15-16, 35, 38 επ.

¹⁴⁶ Δ. Χριστοφορίδου, *ό. π.*, σ. 37-38 και 39 επ.

του Ευαγγελισμού στην Καλιφόρνια όπου μίλησε μπροστά σε 2.000 άτομα μέσα σε θύελλα αυθόρμητων χειροκροτημάτων¹⁴⁷. Ο καθηγητής αρχαίας φιλολογίας του πανεπιστημίου του Σικάγο Δρ. Μακ Κήον προλόγισε στο Ιλινόις τον αγωνιστή πολιτικό παρουσία 1.000 ατόμων σε κλίμα πανηγυρικού ενθουσιασμού¹⁴⁸. Ωστόσο, μεγαλειώδης ήταν και η πρώτη συγκέντρωση που οργανώθηκε υπό την αιγίδα του «Ελληνοαμερικανικού Συμβουλίου» με την άφιξή του Καραγιώργη στην Αμερική (6 Ιουνίου 1945) στο Μανχάταν Σέντερ της Νέας Υόρκης στην οποία συμμετείχαν 2.000 άτομα όλων των τάξεων. Στην ίδια εκδήλωση μίλησε και η Εύα Πάλμερ, η οποία εξέφρασε δημόσια τον θαυμασμό της για την προσωπικότητα και το επαναστατικό πνεύμα του δημοσιογράφου¹⁴⁹. Η γνωστή λογία χορογράφος είχε αναφερθεί πολλές φορές στους Έλληνες ιδιαίτερα στη νέα γενιά την οποία προέτρεπε να διατηρήσει το μεγαλείο του ελληνισμού της μέχρι το τέλος¹⁵⁰.

Ο Κώστας Καραγιώργης προετοίμαζε σχολαστικά τα κείμενα των ομιλιών του. Σε κάθε εκδήλωση παρουσίαζε διαφορετική θεματολογία γοητεύοντας το απαιτητικό ακροατήριο με την αμεσότητα και το ρητορικό ύφος που χαρακτήριζε τον λόγο του. Μεταξύ άλλων αναφέρθηκε στην ίδρυση, την ανάπτυξη και τη δράση του ΕΑΜ, στην πολιτική φιλοσοφία του ΚΚΕ και στη συμβολή του αγώνα για τη διάσωση των Εβραίων της Ελλάδας¹⁵¹. Στα πλαίσια γεύματος που διοργάνωσαν ομογενείς επιχειρηματίες του Πίτσμπουργκ, αίσθηση προκάλεσαν και οι παρατηρήσεις του για τις αντιθέσεις μεταξύ των Ελλήνων της πρώτης και δεύτερης μεταναστευτικής γενιάς. Εστίασε στα ιδεολογικά, πολιτικοκοινωνικά και πολιτισμικά χαρακτηριστικά τους και στο πως αυτά διαφοροποιήθηκαν στο πέρασμα του χρόνου ιδιαίτερα για τους Ελληνοαμερικάνους¹⁵². Σε επιστολή του που δημοσιεύθηκε στους *Times* της Νέας Υόρκης απάντησε σε άρθρο της εφημερίδας για τους ισχυρισμούς του ανταποκριτή της στην Αθήνα Α. C. Sedgwick πως το ΕΑΜ και το ΚΚΕ επιθυμούν την «Μικράν Ελλάδα», ενώ απέστειλε και εγκωμιαστικό αφιέρωμα για τον Νίκο Ζαχαριάδη¹⁵³. Ένα ακόμη άρθρο του στο οποίο ανέλυε κριτικά το ελληνικό

¹⁴⁷ Δ. Χριστοφορίδου, *ό. π.*, σ. 34.

¹⁴⁸ Δ. Χριστοφορίδου, *ό. π.*, σ. 34-35.

¹⁴⁹ Βλ. πάλι στο Δ. Χριστοφορίδου, *ό. π.*, σ. 32-33.

¹⁵⁰ Συγκεκριμένα, βλ. λεπτομέρειες για το κείμενο της Εύας Πάλμερ Σικελιανού, «A word from Eva Sikelianou» στο Δ. Χριστοφορίδου, *ό. π.*, χ. σ.

¹⁵¹ Για ειδικότερα στοιχεία από τη ραδιοφωνική ομιλία του Κώστα Καραγιώργη σε ελληνικό ακροατήριο στο Σικάγο βλ. πάλι στο Δ. Χριστοφορίδου, *ό. π.*, σ. 17 και 35 επ.

¹⁵² Δ. Χριστοφορίδου, *ό. π.*, σ. 36.

¹⁵³ Βλ. για συγκεκριμένες πληροφορίες στο άρθρο «Νίκος Ζαχαριάδης» του Κώστα Καραγιώργη στο Δ. Χριστοφορίδου, *ό. π.*, σ. 24.

πρόβλημα δημοσιεύτηκε στο περιοδικό *New Masses*, αποσπώντας επαινετικά σχόλια¹⁵⁴.

Συναισθηματικό καθαρά χαρακτήρα φαίνεται πως είχε και η στενή συνάντηση του Κώστα Καραγιώργη με τους Λιμνιώτες συμπατριώτες του την οποία οργάνωσε στην πολιτεία του Μπρούκλιν ο Στ. Μιμίλης (παλιά λιμνιώτικη οικογένεια που σήμερα έχει εκλείψει)¹⁵⁵. Φίλοι παλιοί και συμμαθητές, μέλη της οικογένειας του αδικοχαμένου φίλου του Καραγιώργη Κώστα Γαμβέτα¹⁵⁶ αναπόλησαν τα παλιά, νοστάλγησαν τον τόπο τους διασκεδάζοντας με λιμνιώτικα τραγούδια της τάβλας («Καμάρα» και «Βντάνα»). Το παρόν στη συγκέντρωση των φίλων και συμπατριωτών έδωσε και ο φίλος και γείτονας του στη Λίμνη μετέπειτα ερευνητής της NASA Λεμονής Αργυρόπαιδος (1906-1987)¹⁵⁷, ο οποίος σε βιβλιογραφικές πηγές λανθασμένα αναφέρεται ως «Αργυρόπουλος»¹⁵⁸.

Ο Κώστας Καραγιώργης κατά τη διάρκεια της τρίμηνης παραμονής του στην Αμερική «κατόρθωσε να μάθει, όσα θα έπρεπε χρόνια να μάθουν άλλοι επισκέπτες»¹⁵⁹, μεταφέροντας στη σύζυγο του Μαρία τις φοβίες και τις ανησυχίες του για τη μετέπειτα επερχόμενη αντικομμουνιστική υστερία, τον «ερυθρό τρόπο» του μακαρθισμού και τη «κομμουνιστοφαγία» - λευκή τρομοκρατία στην Ελλάδα. Την πολιτική διορατικότητα του εντόπισε και το περιοδικό *Daily Worker* της Νέας Υόρκης, δημοσιεύοντας σκίτσο του μαζί με άλλους ευρωπαίους αρχηγούς κινημάτων αντίστασης με τον τίτλο «Οι νέοι άνθρωποι της Ευρώπης»¹⁶⁰. Το ταξίδι της Αμερικής μπορεί να υπήρξε θριαμβευτικό για τον Κώστα Καραγιώργη, ωστόσο στον απόηχο

¹⁵⁴ Βλ. πάλι στο Δ. Χριστοφορίδου, *ό. π.*, σ. 39-40.

¹⁵⁵ Δ. Χριστοφορίδου, *ό. π.*, σ. 37-38.

¹⁵⁶ Λ. Μαυροειδής, *ό. π.*, σ. 251.

¹⁵⁷ Ενδεικτικά και μόνον, ας αναφερθεί, ότι ο Λεμονής Αργυρόπαιδος ήταν μαθηματικός, μέλος του ΟΚΝΕ Λίμνης και αργότερα καθηγητής φυσικής στην Αμερική. Υπήρξε ο πρώτος σε παγκόσμια κλίμακα ερευνητής της διαστημικής υπηρεσίας της NASA που δημιούργησε και χαρτογράφησε με τις πληροφορίες των μη επανδρωμένων δορυφόρων την αθέατη (σκοτεινή) πλευρά της Σελήνης. Βλ. ακόμα για περισσότερα βιογραφικά στοιχεία του στο Αρχείο Ιστορικού & Λαογραφικού Μουσείου (Λίμνης) Μαντουδίου - Λίμνης - Αγίας Άννας, *Λεμονής Αργυρόπαιδος (1906-1987)*, φάκ. Προσωπικότητες, επίσης, στο Μαθητολόγιο Αρρένων του Δημ. Σχολείου Λίμνης το έτος 1915-1916 στο Ιστορικό & Λαογραφικό Μουσείο (Λίμνης) Μαντουδίου - Λίμνης - Αγίας Άννας, *ό. π.*, χ. σ.

¹⁵⁸ Ας επισημανθεί πως πρόκειται περί λανθασμένης καταγραφής του ανακριτή του Κώστα Καραγιώργη ή για τυπογραφική αβλεψία. Πιθανόν όμως το λάθος να εναπόκειται και σε σύγχυση του Κώστα Καραγιώργη κατά τη διάρκεια της ανάκρισης του εξαιτίας του μακροχρόνιου εξαντλητικού εγκλεισμού και του επώδυνου τραύματος της κεφαλής του. Ο συμμαθητής και γείτονας στον οποίο αναφερόταν ήταν ο μετέπειτα μαθηματικός και καθηγητής αστροφυσικής Λεμονής Αργυρόπαιδος και όχι «Αργυρόπουλος» όπως καταγράφεται μέχρι σήμερα στην υπάρχουσα βιβλιογραφία. Ειδικότερα βλ. την τέταρτη ανάκριση του Κώστα Καραγιώργη, 23 Σεπτεμβρίου 1950, ώρα 4.30 μ.μ. στο Λ. Μαυροειδής, *ό. π.*, σ. 251.

¹⁵⁹ Βλ. πάλι στο Δ. Χριστοφορίδου, *ό. π.*, σ. 30.

¹⁶⁰ Δ. Χριστοφορίδου, *ό. π.*, σ. 40.

του ίσως, να πυροδοτήθηκαν «αντιζηλίες» και ανταγωνισμοί από υψηλόβαθμα στελέχη του κόμματος, τα οποία λίγο αργότερα τον κατηγόρησαν ως αδίστακτα φιλόδοξο μικροαστό τυχοδιώκτη¹⁶¹. Όπως επισημαίνει ο δημοσιογράφος Λευτέρης Μαυροειδής (1918-2012), ο Καραγιώργης «(...) ανήκει στο είδος εκείνο των Ελλήνων κομμουνιστών διανοουμένων κάτω από την έντονη πίεση ενός ενδημικού στο ΚΚΕ αντιδιανοουμενίστικου κλίματος»¹⁶². Το ίδιο ενστερνίζεται και η βιογράφος της οικογένειας Καραγιώργη, Κατερίνα Ζωιτοπούλου Μαυροκεφαλίδου (1937-): «Τους διανοούμενους δεν τους ήθελε το ΚΚΕ, τους έλεγαν άλλωστε ειρωνικά "χαρτογιακάδες" χρησιμοποιώντας τους κατά το δοκούν και όταν δεν τους χρειαζόνταν πια τους έκλεινε στη φυλακή της Ρουμανίας και τους εξόντωνε, ή τους άφηνε να πεθάνουν από την πείνα στο Παρίσι»¹⁶³.

3.2. Καραγιώργης και Ζαχαριάδης: Η άγνωστη φιλία και η μοιραία κομματική συμπόρευση

Ο ισχυρός άνδρας του ΚΚΕ Νίκος Ζαχαριάδης (1903-1973) γεννήθηκε στη Νικομήδεια. Ένα μεγάλο μέρος των παιδικών και νεανικών του χρόνων το πέρασε στην Αδριανούπολη και στην Κωνσταντινούπολη όπου και γαλουχήθηκε στα κομμουνιστικά ιδεώδη μέσω της Κομμουνιστικής Νεολαίας της πόλης. Από το 1921 υπήρξε μέλος της Ομοσπονδίας Κομμουνιστικών Νεολαίων της Ένωσης Σοβιετικών Σοσιαλιστικών Δημοκρατιών (ΕΣΣΔ) και του ΚΚ Τουρκίας. Το 1923-1924 βρέθηκε στους κόλπους του Πανεπιστημίου Εργαζομένων της Ανατολής (ΚΟΥΤΒ). Τη σχολή αυτή παρακολουθούσαν στελέχη κομμουνιστικών παρατάξεων, τα οποία διαμόρφωναν την κομματική τους εξέλιξη και όφειλαν να συμμορφώνονται με τις επιταγές που πρόσβευε ο κομμουνισμός. Στον ελλαδικό χώρο οι απόφοιτοι του πανεπιστημίου αποκαλούνταν «κούτβηδες»¹⁶⁴. Ο Νίκος Ζαχαριάδης αμέσως μετά την ΚΟΥΤΒ ταξίδεψε στην Ελλάδα αναπτύσσοντας ενεργή κομματική δράση. Έπαιξε καταλυτικό ρόλο στις εσωκομματικές αντιπαραθέσεις με τους «τροτσκιστές» και τους

¹⁶¹ Β. Μπαρτζιώτας, *Προς την 3^η Συνδιάσκεψη του ΚΚΕ*, Αθήνα 1950, σ. 19.

¹⁶² Κ. Ζωιτοπούλου Μαυροκεφαλίδου, *ό. π.*, σ. 63.

¹⁶³ Βλ. πάλι στο Κ. Ζωιτοπούλου Μαυροκεφαλίδου, *ό. π.*, σ. 63.

¹⁶⁴ Για μια ευρύτερη ενημέρωση για την εκπαίδευση των Ελλήνων κομμουνιστών βλ. στο Έ. Κατσιώλη, «Η Κούτβα, οι Κούτβηδες και ο Στάλιν», στην ιστοσελίδα: *Diastixo*, 25.10.2017, διαθέσιμο στο: <https://diastixo.gr/epikaira/aporseis/8165-koutva-koutvhdes>, ημερομηνία προσπέλασης 26.5.2022, χ. σ.

«αρχαιομαρξιστές», ενώ κατηγορήθηκε πως ήταν ένας από τους υπευθύνους για τη δολοφονία του αρχαιομαρξιστή Ηλία Γεωργοπαπαδάτου (1895-1927) και οδηγήθηκε στη φυλακή. Το 1929 κατάφερε να αποδράσει και επέστρεψε στην ΕΣΣΔ αναλαμβάνοντας τη θέση μέλους του Κομμουνιστικού Κόμματος Σοβιετικής Ένωσης (ΚΚΣΕ). Μέσω της Τρίτης Διεθνούς το 1931 διορίστηκε ως ΓΓ του ΚΚΕ και γύρισε πίσω στην Ελλάδα σε καθεστώς παρανομίας. Μετά από πέντε χρόνια συνελήφθη εκ νέου και οδηγήθηκε στις φυλακές της Κέρκυρας, ενώ στη συνέχεια βρέθηκε στο γερμανικό στρατόπεδο συγκέντρωσης Νταχάου μέχρι το τέλος του Β΄ ΠΠ¹⁶⁵.

Το 1945 επέστρεψε και πάλι στην Ελλάδα στα γνόριμα κομματικά του καθήκοντα ως ΓΓ στο ΚΚΕ. Ο Νίκος Ζαχαριάδης ήταν επίλεκτο και δοκιμασμένο στέλεχος πρώτης γραμμής που έλαβε την καλύτερη δυνατή εκπαίδευση στη Σοβιετική Ένωση, προκειμένου να διαχειριστεί σωστά και με υψηλό αίσθημα ευθύνης τον ρόλο του ως ΓΓ του κόμματός του. Επρόκειτο για έναν φιλόδοξο και εκκεντρικό άνθρωπο, που παρά τον δύσκολο κατά γενική ομολογία χαρακτήρα του θα μπορούσε να αντιμετωπίσει κάθε ενδεχόμενη πρόκληση και ατασθαλία, να πρωτοστατήσει στη διοργάνωση των παράνομων συνωμοτικών δικτύων και να προσεγγίσει ακόμη και τον ίδιο τον Ιωσήφ Στάλιν. Δεν ήταν άλλωστε λίγες οι φορές που σε συναντήσεις με τους συντρόφους του ισχυριζόταν πως γνώριζε προσωπικά τον Γεωργιανό Σοβιετικό ηγέτη. Τα γόνιμα χρόνια της ζωής του έζησε στο εξωτερικό διανύοντας χιλιόμετρα καθοριστικών βιωμάτων (Ρουμανία, Ρωσία, Σιβηρία) μέσα στον επικίνδυνο κόσμο της παρανομίας και των εγκλεισμών λίγο πριν να οδηγηθεί στον «μυστηριώδες» κατά πολλούς θάνατό του. Κατά τη διάρκεια της διακυβέρνησης του, το ΚΚΕ πέρασε στην εποχή του αυταρχικού σταλινισμού¹⁶⁶.

Όσοι είχαν την τόλμη να εκφέρουν αντίθετη κρίση και άποψη από την επίσημη τοποθέτηση και γραμμή του ΚΚΕ θεωρήθηκαν «(...) *όργανα του ταξικού*

¹⁶⁵ Βλ. Κ. Γρίβας, *ό. π.*, ημερομηνία προσπέλασης 28.5.2022, χ. σ. Ακόμα, βλ. στο Α. Στίνας, *Αναμνήσεις: 60 χρόνια κάτω από τη σημαία της σοσιαλιστικής επανάστασης*, Αθήνα 1977, τ. 1, σ. 164.

¹⁶⁶ Α. Μαυροειδής, *ό. π.*, σ. 47. Επίσης, Β. Τσακίρογλου, «Αρχεία της ΕΣΣΔ: Η σχέση μίσους Ζαχαριάδη - Βαφειάδη και ο εμφύλιος μέσα στον Εμφύλιο», στην ιστοσελίδα: *Πρώτο Θέμα*, 9.2.2022, διαθέσιμο στο: <https://www.protothema.gr/greece/article/1210072/>, ημερομηνία προσπέλασης 28.5.2022, χ. σ. Για περισσότερες πληροφορίες που αφορούν την αμφιλεγόμενη προσωπικότητα και την πολιτική του Νίκου Ζαχαριάδη στο σύνολο του προοδευτικού χώρου από το 1945 μέχρι και την ολέθρια κομματική του πτώση βλ. στο Σ. Αβδούλος, *Νίκος Ζαχαριάδης - Μύθος και πραγματικότητα*, Αθήνα 2009, σ. 195, 196 επ. Τέλος, μπορεί κανείς να δει στο Ιστορικό Αρχείο ΚΕ - ΚΚΕ, *Δοκίμιο Ιστορίας του ΚΚΕ 1948-1968*, Αθήνα 2011, τ. 2, σ. 258, 260 επ. και 392 επ. και στο Π. Ανταίος, *Ν. Ζαχαριάδης θύτης και θύμα*, Αθήνα 1991, σ. 498-500.

εχθρού'» και «*πράκτορες της Αστυνομίας*' (...)»¹⁶⁷ που αποσκοπούσαν στη διάλυση του κόμματος. Η γνωριμία του Κώστα Καραγιώργη με τον Νίκο Ζαχαριάδη ξεκίνησε το 1924 όταν ο Ζαχαριάδης πρότεινε τον Καραγιώργη στην Κομμουνιστική Νεολαία. Στην πορεία έγιναν στενοί φίλοι και ο Καραγιώργης δεν έκρυψε ποτέ τον θαυμασμό του για το πολιτικό ανάστημα του Ζαχαριάδη, ο οποίος από τα γυμνασιακά του χρόνια μιλούσε ανοιχτά «(...) για οικονομική δικαιοσύνη και σοσιαλισμό»¹⁶⁸. Ο ίδιος ο Ζαχαριάδης είχε παραδεχτεί πως ο Καραγιώργης ήταν ο μοναδικός του φίλος: «*Όταν ήταν ναύτης στον Πόρο, πήγαινα και τον έβλεπα κάθε Σαββατοκύριακο. Κάποτε βγάλαμε μαζί και μια φωτογραφία*». *Η λεπτομέρεια έχει τη σημασία της. Ο Νίκος Ζαχαριάδης δεν έβγαζε φωτογραφία με όποιον κι όποιον*»¹⁶⁹. Το 1930 ζήτησε από τον Κώστα Καραγιώργη να συμμετάσχει και αυτός στην ΚΟΥΤΒ κάτι όμως που ήταν εντελώς αντίθετο με τα πιστεύω του Καραγιώργη που αγαπούσε την ελευθερία. Δεν επιθυμούσε να περιοριστεί στους τιμωμένους τοίχους μιας σχολής για τέσσερα ολόκληρα χρόνια. Για τον λόγο αυτό οι σύντροφοί του τον περιέπαιζαν αποκαλώντας τον με το προσωνύμιο ο «ερασιτέχνης» παρά τα πολλά χρόνια προσφοράς και θυσίας σε φυλακές και τόπους εξορίας¹⁷⁰.

Στα κατοχικά χρόνια ο Κώστας Καραγιώργης αφουγκραζόταν με προσοχή τη διαχείριση της κατάστασης από το κόμμα. Θεωρούσε πως η επιστροφή του Ζαχαριάδη θα επηρέαζε θετικά το ΚΚΕ. Το καλοκαίρι του 1945, όπως γλαφυρά περιγράφει με την ιδιαίτερη πένα του ο δημοσιογράφος Φρέντο Γερμανός (1934-1999), η Ελλάδα βρισκόταν σε προεκλογική ατμόσφαιρα¹⁷¹. Ο Ζαχαριάδης δεν ήθελε να ακούει για εκλογικές αναμετρήσεις παρά την αντίθετη άποψη του κόμματος που προσδοκούσε να δείξει τη δύναμή του. Ο Καραγιώργης αντίθετα πίστευε πως ο στόχος των 100 βουλευτών ήταν εφικτός. Μόλις είχε επιστρέψει από το ταξίδι του στην Αμερική όπου συναντήθηκε με σημαντικές διεθνείς προσωπικότητες χωρίς να λείπουν και εφήμερες ερωτικές περιπέτειες. Για να τον πειράξει ο Ζαχαριάδης αναφέρθηκε και στους έρωτές του στην Αμερική: «(...) *Όλοι βέβαια στο Κόμμα ξέρουν ότι ο Καραγιώργης στην Αμερική είχε έναν θυελλώδη έρωτα με μια Αμερικανίδα κομμουνίστρια, τη Μύριαμ*

¹⁶⁷ Κ. Γρίβας, *ό. π., χ. σ.* Ακόμα, βλ. γενικότερα στοιχεία για τον ρόλο του ΚΚΕ, τους αγώνες και τις ήττες του και στο Α. Στίνας, *ό. π., σ.* 164.

¹⁶⁸ Για μια ευρύτερη ενημέρωση για τα νεανικά χρόνια και την πολιτική διαμόρφωση του μελλοντικού ιστορικού ηγέτη του ΚΚΕ, Νίκου Ζαχαριάδη βλ. στο Α. Αρβανίτης, *Νίκος Ζαχαριάδης: Τα χρόνια της νιότης (1903-1932), ντοκουμέντα και μαρτυρίες*, Αθήνα 2012, σ. 22.

¹⁶⁹ Φ. Γερμανός, *ό. π., σ.* 92.

¹⁷⁰ Μ. Καραγιώργη - Κ. Ζωιτοπούλου Μαυροκεφαλίδου, *ό. π., σ.* 146.

¹⁷¹ Φ. Γερμανός, *ό. π., σ.* 154.

Κόλκιν. 'Μόνο μ αυτήν; Ε όχι και μόνο μ αυτήν! Τα έφτιαξα και με μια παντρεμένη. Εκείνη κυνηγούσε εμένα μέχρι το αεροδρόμιο μην της φύγω κι εκείνην την κυνηγούσε από πίσω ο άντρας της με ένα μαχαίρι να τη σκοτώσει...' Μπράβο Κώστα, του απαντά ειρωνικά ο Ζαχαριάδης. Έτσι θα διαλύσουμε το αμερικάνικο σύστημα - βάζοντας τα ζευγάρια να μαχαιρώνονται μεταξύ τους»¹⁷². Ο Καραγιώργης έτρεφε μεγάλο σεβασμό και στη μητέρα του Νίκου Ζαχαριάδη, Ερατώ Πρωτόπαπα, την οποία θεωρούσε πρότυπο μητέρας. Η γυναίκα αυτή στάθηκε ασπίδα προστασίας και άγρυπνος φρουρός για τον γιό της, ακολουθώντας τον σε κάθε βήμα του στα κρατητήρια και στις φυλακές. Σύμφωνα με στελέχη του κόμματος του ΚΚΕ ο Νίκος Ζαχαριάδης της όφειλε πολλά¹⁷³.

3.3. Η αντιπαράθεση, τα «ολισθήματα» και η κόντρα με τον Ζαχαριάδη

Ο Κώστας Καραγιώργης βρισκόταν συχνά αντιμέτωπος με ψυχοφθόρες εσωτερικές αναζητήσεις, αμφιβολίες και διαφωνίες σε ζητήματα που αφορούσαν τους χειρισμούς και τη γενικότερη πολιτική γραμμή του ΚΚΕ. *«Ήταν πριν από όλα μπολσεβίκος και ο μόνιμος αγώνας με τον εαυτό του ήταν να γίνει καλός μπολσεβίκος, όπως θεωρούσαμε τότε το 'καλός', ένα πιστό και αφοσιωμένο τέκνο του ΚΚΕ. (...) Είχε πάντα τύψεις ότι δεν είναι τέλειος μπολσεβίκος, όπως θα ήθελε τον εαυτό του να είναι (...)*»¹⁷⁴. Τα πρώτα σύννεφα στις σχέσεις του με το ΚΚΕ άρχισαν να διαφαίνονται ήδη από το 1923. Την περίοδο αυτή συνεργάστηκε με τον φίλο του Χρήστο Δεδούση, ο οποίος κατείχε και τη διευθυντική επιμέλεια για την έκδοση του πρώτου φύλου του δεκαπενθήμερου εντύπου *Αρχείον Μαρξισμού* (1923-1925, 1927-1928) που φιλοξενούσε κείμενα εκπροσώπων αποκλειστικά της μαρξιστικής κλασικής φιλοσοφίας. Από τα σπάργανα του περιοδικού αναδύθηκε ο αμφιλεγόμενος όρος «αρχειομαρξισμός» ο οποίος ενέπνευσε τη χαμηλή και μεσαία εργατική τάξη, καλλιεργώντας συνάμα πολιτικούς σπόρους για τη διαμόρφωση ενός ισχυρού κινήματος, συμπαρασύροντας και το οπορτουνιστικό τροτσκιστικό Εργατικό Επαναστατικό κίνημα¹⁷⁵. Το ΚΚΕ ήταν από την αρχή αντίθετο σε αυτό το εκδοτικό

¹⁷² Φ. Γερμανός, *ό. π.*, σ. 154-155.

¹⁷³ Για περισσότερα στοιχεία για την οικογένεια του Νίκου Ζαχαριάδη βλ. πάλι στο Α. Αρβανίτης, *ό. π.*, σ. 12-14, 15 επ. και ειδικότερα σ. 16.

¹⁷⁴ Λ. Μαυροειδής, *ό. π.*, σ. 35-36.

¹⁷⁵ Βλ. λήμμα των Λ. Δρούλια - Γ. Κουτσοπανάγου (Επιμ.), «Αρχείον Μαρξισμού», στην: *Εγκυκλοπαίδεια του Ελληνικού Τύπου 1784-1974* (Εκδ. Ινστιτούτο Νεοελληνικών Ερευνών 103 -

εγχείρημα και στις αντίστοιχες μαρξιστικές και ριζοσπαστικές διαθέσεις που συντηρούσε, φθάνοντας σε σημείο να διαγράψει τον Κώστα Καραγιώργη από τις τάξεις του¹⁷⁶. Ο «αρχαιομαρξισμός» και οι επαναστάτες μαρξιστές εκπρόσωποι του θεωρήθηκαν άμεση απειλή για την ενότητα του ΚΚΕ. Διατύπωναν ανοιχτά την αντίθεση τους στην επίσημη γραμμή της ναυαρχίδας των κομμουνιστών οδηγούμενοι σε μια αέναη ματωμένη διαμάχη. Προσπαθούσαν να διατηρήσουν την πολιτική τους ταυτότητα, να ισχυροποιήσουν την ταξική πάλη, ερχόμενοι αντιμέτωποι με τον κομμουνιστικό λαϊκισμό, τους γραφειοκρατικούς συμβιβασμούς και τα σταλινικά συμφέροντα¹⁷⁷.

Το 1930 ακολούθησε η δεύτερη διαγραφή του Κώστα Καραγιώργη εξαιτίας της επιστολής που είχε αποστείλει στον Νίκο Ζαχαριάδη όπου του απεύθυνε κάλεσμα επιστροφής στην Ελλάδα, ώστε να διευθετήσει και να κατευνάσει τις φραξιονιστικές αντιπαραθέσεις και διαμάχες στα εσωτερικά του ΚΚΕ. Ο Καραγιώργης εξέφραζε ανοιχτά και τη φωνή των διαφωνούντων, προτείνοντας λύσεις και τρόπους εκτόνωσης της κομματικής κρίσης¹⁷⁸. Όταν ο Νίκος Ζαχαριάδης έγινε γνώστης της επιστολής ζήτησε από τον Καραγιώργη «να κατονομάσει τους συντρόφους που εμφορούνται από αυτές τις ιδέες (...) και να εγκαταλείψει αυτά τα παιδιάρια, επί ποινή διαγραφής»¹⁷⁹. Κατόπιν παρέδωσε την επιστολή Καραγιώργη στην Κομμουνιστική Διεθνή (ΚΔ) η οποία την απέστειλε στο ΚΚΕ με αποτέλεσμα ο Καραγιώργης να οδηγηθεί σε διαγραφή για φραξιονισμό και να φύγει για τη Γερμανία. Εκεί, θα τον βρει και πάλι η αποκατάσταση του ονόματός του και η εκ νέου επιστροφή της κομματικής του ταυτότητας. Αξίζει να σημειωθεί ότι δικαιώθηκε

Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών), τ. 1 Α-Δ, (2008), σ. 287-289. Ακόμα, βλ. για την ίδρυση και την ηγεσία της ομάδας των αρχαιομαρξιστών στο Γ. Πετρόπουλος, «Ποιος ήταν ο Δημήτρης Γιωτόπουλος», στην ιστοσελίδα: *Ριζοσπάστης*, 20.7.2002, διαθέσιμο στο: <https://www.rizospastis.gr/story.do?id=1356347>, ημερομηνία προσπέλασης 31.5.2022, σ. 10. Επίσης, για την πολιτική έκφραση και τη δράση των αρχαιομαρξιστών βλ. στο Ανυπόγραφο άρθρο, «Αρχαιομαρξιστές, Τρότσκι, σοσιαλδημοκρατία», στην ιστοσελίδα: *Η Καθημερινή*, 19.7.2002, διαθέσιμο στο: <https://www.kathimerini.gr/society/124615/archeiomarxistes-trotski-sosialdimokratia/>, ημερομηνία προσπέλασης 31.5.2022, χ. σ. Τέλος, για τα επιμέρους χαρακτηριστικά του τροτσκισμού - αρχαιομαρξισμού και για την οργανωτική, ιδεολογική, πολιτική και κομματική του γραμμή μπορεί να δει κανείς στο Α. Γκίκα, «Αρχαιομαρξισμός - Το κύριο ρεύμα του τροτσκισμού στην Ελλάδα του μεσοπόλεμου», στο: *Κομμουνιστική Επιθεώρηση (ΚΟΜΕΠ)*, χ. χ., διαθέσιμο στο: <https://www.komep.gr/m-article/cd01b10c-ff2a-11e9-95d7-3ed1504937da/>, ημερομηνία προσπέλασης 31.5.2022, χ. σ.

¹⁷⁶ Βλ. πάλι στο Λ. Μαυροειδής, *ό. π.*, σ. 36-37.

¹⁷⁷ Ν. Κολυτάς, «Η ξεχασμένη ιστορία του ελληνικού τροτσκισμού», στην ιστοσελίδα: *Project*, 30.11.2016, διαθέσιμο στο: <https://tproject.gr/article/i-xehasmeni-istoria-toy-ellinikoy-trotskismoy>, ημερομηνία προσπέλασης 31.5.2022, χ. σ.

¹⁷⁸ Κ. Γρίβας, *ό. π.*, ημερομηνία προσπέλασης 31.5.2022, χ. σ. και Λ. Μαυροειδής, *ό. π.*, σ. 37 επ.

¹⁷⁹ Α. Στίνας, *ό. π.*, σ. 164.

στα όσα είχε προτείνει, καθώς λίγο καιρό μετά η ΚΔ έστειλε τον Ζαχαριάδη πίσω στην Ελλάδα για να επιφέρει την ομόνοια στο κόμμα. Ο ίδιος ο Καραγιώργης κάνοντας την αυτοκριτική του κατηγόρησε τον εαυτό του για δικά του λάθη απέναντι στο ΚΚΕ, όπως όταν το 1928 προτίμησε να ασκήσει το ιατρικό επάγγελμα αντί να αφοσιωθεί στις κομματικές υπηρεσίες και δράσεις¹⁸⁰. Μετά τη φυγή του από τη χιτλερική Γερμανία στη Γαλλία θεώρησε ότι άφησε το κόμμα σε δεύτερη μοίρα για να αφοσιωθεί στις ιατρικές του σπουδές. Στην αλληλογραφία που είχε με τον Ζαχαριάδη ανέφερε: «Δεν έχω τη συνείδηση μου ήσυχη ότι αφομοιώθηκα τόσο με το κόμμα μας, ώστε να δώσω και να πάρω από αυτό όσα έπρεπε»¹⁸¹.

Η άρνησή του να παρακολουθήσει τα μαθήματα στην ΚΟΥΤΒ κρίθηκε ως ανυπακοή προς τις επιταγές του ΚΚΕ. Ο κομματικός φάκελος του απέκτησε μια ακόμη σελίδα το 1940, καθώς στη διάρκεια της εξορίας του στην Κίμωλο κατηγορήθηκε για σεξουαλική παράβαση με εξόριστη κοπέλα. Σύμφωνα με τον κανονισμό των ομάδων συμβίωσης στους τόπους εγκλεισμού η σύναψη ερωτικών δεσμών μεταξύ των εξόριστων κομμουνιστών με γυναίκες των νησιών ή με συνεξόριστές τους απαγορεύονταν ρητώς. Ο Κώστας Καραγιώργης στο άκουσμα αυτής της κατηγορίας και της απόφασης του αποκλεισμού του από την ομάδα έκανε ανεπιτυχή απόπειρα αυτοκτονίας¹⁸². Μεταξύ των κατηγορών του ήταν και ο Μιλτιάδης Πορφυρογένης, ο οποίος μοιραία θα συμπλήρωνε μετέπειτα και τη λίστα των στελεχών της Ζαχαριαδικής ηγεσίας που συνηγόρησε στη μαρτυρική καταδίκη του¹⁸³.

Κατά τη διάρκεια των κατοχικών και αντιστασιακών χρόνων (1940-1944) ο Καραγιώργης δεν έκρυβε τις ενστάσεις του σχετικά με τον τρόπο που διαχειρίστηκε το ΚΚΕ τον αγώνα για την απελευθέρωση της χώρας. Μετά το 1943 δήλωνε ένθερμος υποστηρικτής της ένοπλης δράσης, ενώ εξέφραζε ανοιχτά και τις αντιρρήσεις του για τη συνεργασία του ΕΑΜ με τους Άγγλους και τα άλλα ελληνικά πολιτικά κόμματα. Ήταν αντίθετος επίσης, με τις συμφωνίες του Λιβάνου (17-20 Μαΐου 1944), της Καζέρτας (Σεπτέμβριος 1944) και της Βάρκιζας (Φεβρουάριος 1945), υποστηρίζοντας ότι αυτού του είδους οι «υποχωρήσεις» δεν είχαν καμία σχέση με την ελληνική πραγματικότητα και εξαιτίας τους το μέλλον φαινόταν δυσοίωνα.

¹⁸⁰ Λ. Μαυροειδής, *ό. π.*, σ. 37 επ.

¹⁸¹ Βλ. πάλι στο Λ. Μαυροειδής, *ό. π.*, σ. 36.

¹⁸² Λ. Μαυροειδής, *ό. π.*, σ. 37-38 επ.

¹⁸³ Κ. Γρίβας, *ό. π.*, χ. σ.

Παρ' όλα αυτά όμως υποτασσόμενος πάντα στην κομματική πειθαρχία υπέγραψε τελικά τη Συμφωνία της Βάρκιζας¹⁸⁴.

Από το 1944 μετέφερε τις ανησυχίες του και στις συνεδριάσεις της ΚΕ του ΚΚΕ. Ειδικότερα, η Γραμματεία του ΠΓ στον απόηχο της Συμφωνίας του Λιβάνου έλαβε υπόμνημα από τον Κώστα Καραγιώργη, το οποίο όμως δεν έφτασε ποτέ στο ΠΓ και την ΚΕ παρά μόνο στα χέρια των Γιώργη Σιάντου (1890-1947) και Γιάννη Ιωαννίδη (1900-1967)¹⁸⁵. Τις ίδιες απόψεις γνωστοποίησε και στη διάρκεια της 11^{ης} Ολομέλειας (1945) όπου ήρθε σε μετωπική αντιπαράθεση με τη κεφαλή του ΚΚΕ. Ο Καραγιώργης λίγο πριν την ολοκλήρωση των εργασιών της 11^{ης} Ολομέλειας χρειάστηκε να αποχωρήσει καθώς ανειλημμένες υποχρεώσεις τον οδήγησαν στις ΗΠΑ προκειμένου να παρακολουθήσει την ιδρυτική γενική συνέλευση του ΟΗΕ. Μετά την επιστροφή του δέχτηκε ισχυρό πολιτικό πλήγμα από το ίδιο το κόμμα του. Στα πλαίσια των εργασιών του 7ου Συνεδρίου του ΚΚΕ τον Οκτώβριο του 1945, ενώ περίμενε να προαχθεί σε θέση ισχύος στο ΠΓ, κατέληξε αναπληρωματικό μέλος της ΚΕ. Οι θέσεις του για την πολιτική του ΚΚΕ στα χρόνια της κατοχής του στοίχισαν την ανέλιξή του στα υψηλότερα κλιμάκια του κόμματος. Η απόφαση αυτή προκάλεσε αρνητικά συναισθήματα στον Καραγιώργη τα οποία γνωστοποίησε αργότερα στον Ζαχαριάδη κάνοντας λόγο για «καταθλιπτική κρίση»¹⁸⁶.

Στον απόηχο του Β' ΠΠ (1945), η Ελλάδα βρέθηκε στην αγγλοαμερικάνικη σφαίρα επιρροής. Ο Κώστας Καραγιώργης πίστευε πως ο ρόλος του ΕΑΜ και η εξάπλωση του στη χώρα θα μπορούσε να υποχρεώσει τους Άγγλους να οπισθοχωρήσουν, έτσι ώστε να εξασφαλιστεί η εγκαθίδρυση της κοινοβουλευτικής δημοκρατίας στην Ελλάδα. Οι εκλογές του 1946 αποτέλεσαν το κομβικό σημείο στη σχέση του Καραγιώργη με τον Νίκο Ζαχαριάδη. Ο Καραγιώργης ήταν αντίθετος με την αποχή από τις εκλογές, γεγονός που οδήγησε στην εγκατάσταση του Ζαχαριάδη στα γραφεία του *Ριζοσπάστη* αναλαμβάνοντας χρέη διευθυντή «εκτελώντας αυταρχικά τις έξωθεν εντολές, ερήμην της λοιπής ηγεσίας του κόμματός του»¹⁸⁷. Ο εμφύλιος που ακολούθησε έφερε τον Κώστα Καραγιώργη στην πρώτη γραμμή του μετώπου, θέτοντας στην άκρη τις όποιες προηγούμενες διαφωνίες. Αυτό όμως δεν κράτησε πολύ, καθώς οι αποφάσεις του Ζαχαριάδη δημιούργησαν νέες ανησυχίες στην πλευρά

¹⁸⁴ Λ. Μαυροειδής, *ό. π.*, σ. 38 επ. Επίσης, βλ., Χ. Κεφαλής, «Άκρως Απόρρητο: Ένα πολύτιμο βιβλίο για τη δεκαετία της σταλινικής ανωμαλίας στο ΚΚΕ, 1944-1953», στην ιστοσελίδα: *Ela Liberta.gr*, 25.6.2021, διαθέσιμο στο: <https://www.elaliberta.gr/>, ημερομηνία προσπέλασης 2.6.2022, χ. σ.

¹⁸⁵ Λ. Μαυροειδής, *ό. π.*, σ. 39.

¹⁸⁶ Λ. Μαυροειδής, *ό. π.*, σ. 43.

¹⁸⁷ Χ. Πασαλάρης, *ό. π.*, με ημερομηνία προσπέλασης 3.6.2022, χ. σ.

Καραγιώργη, οι οποίες μέχρι να ολοκληρωθεί κάθε πολεμική επιχείρηση διατηρήθηκαν επώδυνα κρυφές¹⁸⁸.

Τον Ιανουάριο του 1949 συγκλήθηκε η 5^η Ολομέλεια της ΚΕ του ΚΚΕ με θέμα συζήτησης μεταξύ άλλων την επίθεση με βαρείς χαρακτηρισμούς του Μάρκου Βαφειάδη (1906-1992) προς το πρόσωπο του Νίκου Ζαχαριάδη, κατονομάζοντάς τον ως «πράκτορα της Ιντέλιτζενς Σέρβις»¹⁸⁹. Στην ομιλία του ο Κώστας Καραγιώργης υποστήριξε τον επικεφαλής του ΚΚΕ ενώ αναφερόμενος στα όσα είπε ο Βαφειάδης επεσήμανε: «Αν είχε μιας δεκάρας κομματικότητα θα προτιμούσε να τινάζει το μυαλά του στον αέρα, παρά να βάλει το κόμμα σε αυτή την περιπέτεια»¹⁹⁰. Όμως οι ανησυχίες του Καραγιώργη για τη διαχείριση της κομματικής γραμμής από τον Ζαχαριάδη εξακολουθούσαν να ταλανίζουν τη συνείδησή του. Ο βαρύς τραυματισμός του από νάρκη στο Γράμμο είχε οδηγήσει τον Καραγιώργη στη Βουδαπέστη για την αναζήτηση της θεραπείας του. Εκεί συνάντησε την παλαιόμαχο αγωνίστρια του ΚΚΕ Χρύσα Χατζηβασιλείου (1904-1950) στην οποία και εκμυστηρεύτηκε τις ενδόμυχες σκέψεις και τους προβληματισμούς του για τον Νίκο Ζαχαριάδη βρίσκοντας ευήκοα ώτα κυρίως για τη χρησιμότητα και τον ρόλο του ένοπλου αγώνα. Ο Ζαχαριάδης πληροφορήθηκε για τη συνάντηση των δύο στελεχών και τα όσα μοιράστηκαν μεταξύ τους με αποτέλεσμα στο άμεσο μέλλον να συμπεριληφθεί μια ακόμη κατηγορία στο κομματικό «ποινικό» μητρώο του Καραγιώργη¹⁹¹.

Τον Οκτώβριο του 1949 έλαβε χώρα η 6^η Ολομέλεια της ΚΕ του ΚΚΕ στο Μπουρέλι της Αλβανίας. Ο Καραγιώργης κατά τη διάρκεια των ομιλιών δέχτηκε σκληρή κριτική από τους Δημήτρη Βλαντά (1908-1985) και Γιώργο Γούσια (1912 ή 1915-1979) για την κατάσταση στη Νότια Ελλάδα στην οποία ήταν υπεύθυνος, επιρρίπτοντάς του ευθύνες για την αποδυνάμωση των μαχητών¹⁹². Βέβαια όταν συνέβησαν όλα αυτά ο Καραγιώργης είχε ήδη φύγει από τη Νότια Ελλάδα για τον Γράμμο. Αυτή η απροκάλυπτη επίθεση αποτέλεσε την αρχή του τέλους για τον

¹⁸⁸ Α. Μαυροειδής, *ό. π.*, σ. 41, 43 επ.

¹⁸⁹ Βλ. Α. Μαυροειδής, *ό. π.*, σ. 44.

¹⁹⁰ ΑΣΚΙ, «Λόγος του Κ. Καραγιώργη στο Β. Θέμα της 5ης Ολομέλειας της Κ.Ε. του Κ.Κ.Ε», στην ιστοσελίδα: *Αρχεία Σύγχρονης Κοινωνικής Ιστορίας*, 1.2.1949, διαθέσιμο στο: <https://askiarchives.eu/>, <https://askiarchives.eu/askijpg1/984/001.02.01.00036-3.JPG>, ημερομηνία προσπέλασης 4.5.2022, σ. 1. Επίσης για την ίδια τοποθέτηση του Κώστα Καραγιώργη βλ. και το σχετικό απόσπασμα στο Α. Στρογγύλης, *ό. π.*, σ. 154.

¹⁹¹ Α. Μαυροειδής, *ό. π.*, σ. 44.

¹⁹² Βλ. για την ευθεία επίθεση που δέχτηκε ο Κώστας Καραγιώργης ως επικεφαλής στην ΚΓΑΝΕ από τον στενό συνεργάτη του Νίκου Ζαχαριάδη, Δημήτρη Βλαντά την εν λόγω ομιλία του στα ΑΣΚΙ, «Του σ. Δημήτρη Βλαντά», στην ιστοσελίδα: *Αρχεία Σύγχρονης Κοινωνικής Ιστορίας*, 9.10.1949, διαθέσιμο στο: <https://askiarchives.eu/>, <https://askiarchives.eu/askijpg1/984/001.02.01.00041-8.JPG>, ημερομηνία προσπέλασης 4.6.2022, ειδικότερα σ. 2.

Κώστα Καραγιώργη, καθώς είχε αρχίσει να διαισθάνεται πως το όνομά του θα συμπλήρωνε τον μακρύ κατάλογο των «αποδιοπομπαίων τράγων» που αναζητούσε η ηγεσία του ΚΚΕ για την ήττα. Παρά τη δυσάρεστη θέση στην οποία είχε περιέλθει δεν σκέφτηκε ούτε για μια στιγμή να προδώσει τα κομματικά του πιστεύω. Με προσήλωση ακολούθησε τη γραμμή Ζαχαριάδη διατηρώντας ψύχραιμη και υποταγμένη στάση στην πολιτική «βίβλο» του ΚΚΕ¹⁹³.

Η ήττα στον μεγάλο εμφύλιο πόλεμο προκάλεσε έριδες στον πυρήνα του ΚΚΕ, καθώς διαψεύστηκαν οι προσδοκίες των ηγετικών στελεχών για μια αδιαφιλονίκητη νίκη. Τα αίτια δεν αναζητήθηκαν ποτέ και η κομματική ηγεσία απέφυγε κάθε σχετική συζήτηση. Η 7^η Ολομέλεια της ΚΕ (Μάιος 1950) ασχολήθηκε με την κριτική στη γραμμή του κόμματος από τον Μήτσο Παρτσαλίδη (1905-1980) ο οποίος επεσήμανε: «(...) *Βγήκαμε ανοιχτά ν' αναγνωρίσουμε στην 6η τουλάχιστο Ολομέλεια τα λάθη μας αυτά που τα βλέπαμε; (Μπορεί κανείς να πει πως προηγούμενα, όσο βαστούσε ο ένοπλος αγώνας, ίσως να μην ήτανε σκόπιμο να μιλήσουμε γι' αυτά. Δεν δείχνει αυτό καθαρά πως δεν είμαστε εντελώς εν τάξει από την άποψη της αυτοκριτικής;) (...)*»¹⁹⁴. Ο Κώστας Καραγιώργης τάχθηκε στο πλευρό του Νίκου Ζαχαριάδη καλώντας τον σύντροφο Παρτσαλίδη να επιστρέψει στην αγκαλιά του κόμματος αποκηρύσσοντας την αρνητική κριτική του¹⁹⁵. Μετά την 7η Ολομέλεια οι Γιώργος Γούσιας, Βασίλης Μπαρτζιώτας και Δημήτρης Βλαντάς προχώρησαν σε μια σειρά καταγγελιών (επίσημων και ανεπίσημων) εναντίον των Μάρκου Βαφειάδη, Δημήτρη Παρτσαλίδη, Χρύσας Χατζηβασιλείου, Κώστα Καραγιώργη και πολλών άλλων σε μια προσπάθεια να βρεθούν εξιλαστήρια θύματα για την ήττα στον εμφύλιο¹⁹⁶.

¹⁹³ Λ. Μαυροειδής, *ό. π.*, σ. 44.

¹⁹⁴ Για περισσότερα στοιχεία για την ομιλία του Μήτσο Παρτσαλίδη που αντιμετωπίστηκε από την ΚΕ του ΚΚΕ σαν πλατφόρμα που έθιγε τις επιλογές της Ζαχαριαδικής ηγεσίας βλ. το Ανυπόγραφο άρθρο, «Δευτερολογία Μ. Παρτσαλίδη στην 7^η Ολομέλεια της ΚΕ του ΚΚΕ (14-18/5/1950)», στην ιστοσελίδα: *21aristera*, 31.7.2019, διαθέσιμο στο: <https://21aristera.wordpress.com/>, ημερομηνία προσπέλασης 7.6.2022, χ. σ.

¹⁹⁵ ΑΣΚΙ, «Σύντροφος», στην ιστοσελίδα: *Αρχεία Σύγχρονης Κοινωνικής Ιστορίας*, 14-18.5.1950, διαθέσιμο στο: <https://askiarchives.eu/>, <https://askiarchives.eu/askijpg1/984/001.02.01.00053-14.JPG>, ημερομηνία προσπέλασης 7.6.2022, σ. 9.

¹⁹⁶ Βλ. Κ. Γρίβας, *ό. π.*, ημερομηνία προσπέλασης 8.6.2022, χ. σ.

3.3.1. Η «πλατφόρμα Καραγιώργη» και η σύγκρουση με τον Ζαχαριαδισμό

Στις 6 Ιουνίου του 1950 στον απόηχο της 7^η Ολομέλειας της Κεντρικής Επιτροπής του ίδιου έτους, κατά τη διάρκεια της οποίας αποδοκιμάστηκαν οι θέσεις του κομματικού στελέχους Μήτσου Παρτσαλίδη, ο Κώστας Καραγιώργης απέστειλε στο ΠΓ επιστολή στην οποία παρουσίαζε τις απόψεις του για τη λειτουργία του ΚΚΕ. Η ηγεσία εξέλαβε τα όσα έθιγε ο Καραγιώργης ως «αντικομματική - λικβινταριστική πλατφόρμα»¹⁹⁷. Επιπλέον, προώθησε και μια αναφορά προς το Σοβιετικό ΚΚ μέσω της οποίας καταδείκνυε τον καθοριστικό ρόλο του Νίκου Ζαχαριάδη στη διαμόρφωση του ΚΚΕ. Σύμφωνα με αυτές τις δύο επιστολές ο ΓΓ του κόμματος «(...) οδήγησε στην ήττα με μια ατελείωτη αλυσίδα λαθών που δεν αφήνει καμιά περίοδο και κανένα τομέα του κόμματος απ' έξω. Υπάρχει βαρύς ίσκιος στο κόμμα μας που έχει γίνει πια καθεστώς. Ο Ζαχαριάδης έχει οδηγήσει το κόμμα σε μια εσωτερική κατάσταση πολύ δύσκολη και πολύ επικίνδυνη, κατάσταση πολιτικής στειρότητας και απόπνιξης κάθε πνεύματος κριτικής και αυτοκριτικής (...)»¹⁹⁸.

Ο Καραγιώργης εστίασε στην απόσταση που χώριζε τον Ζαχαριάδη από την πολιτική ελληνική πραγματικότητα, καθώς ο ΓΓ γαλουχήθηκε κομματικά στο εξωτερικό και ήταν αδύνατον να αφομοιωθεί με το πνεύμα του ελληνικού κομμουνισμού. Φαίνεται πως το ηγετικό στέλεχος του ΚΚΕ θεωρούσε πρώτιστο καθήκον την υπακοή στη Σοβιετική Ένωση παρά στην Ελλάδα: «Χάσαμε, σύντροφοι, αλλά εκπληρώσαμε στο ακέραιο το διεθνιστικό μας «καθήκον», δηλαδή το «καθήκον» απέναντι στη Σοβιετική Ένωση»¹⁹⁹. Όταν διαγράφηκε από το ΚΚΕ δεν θέλησε να παραδώσει το κομματικό του βιβλιάριο υποστηρίζοντας ότι «(...) δεν το πήρα από εσάς, το πήρα από το μολσεβίικο κόμμα κι εκεί θα το παραδώσω»²⁰⁰.

Ένα ακόμη κομβικό σημείο της «πλατφόρμας Καραγιώργη» αναφερόταν σε πρωτοβουλίες του Ζαχαριάδη που πήγαζαν από τη δική του προσωπική βούληση και επιθυμία μακριά από την κομματική λογική. Ακόμα, αναφέρθηκε και στο λανθασμένο κριτήριο του ΓΓ του ΚΚΕ που αφορούσε την επιλογή συνεργατών για την ΚΕ και το ΠΓ του κόμματος κατά τη διάρκεια της μεταξικής δικτατορίας.

¹⁹⁷ Λ. Μαυροειδής, *ό. π.*, σ. 42.

¹⁹⁸ Α. Στρογγύλης, *ό. π.*, σ. 155, ακόμα, βλ. και Λ. Μαυροειδής, *ό. π.*, σ. 46. Επιπλέον, μπορεί κανείς να δει και το πλήρες κείμενο από την «πλατφόρμα Καραγιώργη» στο Ανυπόγραφο άρθρο, «Η πλατφόρμα του Κώστα Καραγιώργη (6.6.1950)», στην ιστοσελίδα: *21aristera*, 10.8.2019, διαθέσιμο στο: <https://21aristera.wordpress.com/2019/08/10>, ημερομηνία προσπέλασης 9.6.2022, χ. σ.

¹⁹⁹ Βλ. πάλι στο Λ. Μαυροειδής, *ό. π.*, σ. 47.

²⁰⁰ Λ. Μαυροειδής, *ό. π.*, σ. 47 επ. και 48 επ.

Επικεντρώθηκε κυρίως στους Γιώργη Σιάντο και Γιάννη Ιωαννίδη τους οποίους θεωρούσε υπεύθυνους για την ήττα του ΕΑΜ: «*Τώρα βλέπω ότι ο Ζαχαριάδης και μέσω των ανθρώπων που ανάδειξε (Ιωαννίδης, Σιάντος κ.λπ.) μας οδήγησε στην ήττα, (...)*»²⁰¹. Οι θέσεις του Νίκου Ζαχαριάδη ως προς την κομματική γραμμή που ακολούθησε το ΚΚΕ κατά τη διάρκεια της περιόδου από το 1941 μέχρι και το 1945 απασχόλησε την κριτική τοποθέτηση του Κώστα Καραγιώργη. Όπως επεσήμανε ο Ζαχαριάδης δεν φαινόταν σταθερός στις απόψεις του, καθώς μετά την επιστροφή του από το Νταχάου επικροτούσε τα όσα είχαν δρομολογηθεί στο διάστημα της κατοχής. Αργότερα όμως καταδίκασε αυτή την ίδια πολιτική θεωρώντας την «προδοτική»²⁰².

Η απόφαση Ζαχαριάδη για αποχή από τις εκλογές το 1946 θεωρήθηκε από τον Καραγιώργη ως μη συμμόρφωση στις νουθεσίες του ΚΚΣΕ (Κομμουνιστικού Κόμματος Σοβιετικής Ένωσης) γεγονός που είχε γνωστοποιηθεί και στον Μήτσο Παρτσαλίδη σε ένα ταξίδι του στη Ρωσία. Την ίδια γνώμη για τη συμμετοχή στις εκλογές είχε και ο κομμουνιστής ηγέτης της Βουλγαρίας Γκεόργκι Δημητρόφ (1882-1949) ο οποίος είχε διαμηνύσει αυτή την πρόθεση του και στο ΚΚΕ. Ο Καραγιώργης πίστευε ότι η συμμετοχή του ΕΑΜ στις εκλογές του 1946 θα του επέφερε πάνω από 120 βουλευτές επί συνόλου 350, δεδομένο που θα άλλαζε την εξέλιξη των γεγονότων. Η Αγγλία που ήταν η κυρίαρχη ξένη δύναμη στην Ελλάδα θα μπορούσε να συνθηκολογήσει²⁰³. Με αυτό τον τρόπο το πρόβλημα θα λυνόταν με ειρηνικά μέσα και όχι με εμφύλια διαμάχη. Επιπροσθέτως, έκανε λόγο για πλημμελή οργάνωση του ένοπλου αγώνα και προχειρότητα στα στρατιωτικά σχέδια με συνέπεια ο ΔΣ να φανεί ανοργάνωτος. Οι λανθασμένοι χειρισμοί στις επιχειρήσεις του στρατού κατέληξαν σε μεγάλες ήττες και εκατόμβες νεκρών²⁰⁴.

Επισήμανε περαιτέρω τις ανακολουθίες του Νίκου Ζαχαριάδη στα ζητήματα εθνικής πολιτικής όπως: «*της απόφασης του ΠΓ στα 1945, που έλεγε ότι, εάν αποφασίσουν τα αστικά δημοκρατικά κόμματα στρατιωτική εισβολή από μέρους της Ελλάδας (της μοναρχοφασιστικής φυσικά Ελλάδας του καλοκαιριού του 1945) εναντίον της (Δαϊκοδημοκρατικής) Αλβανίας, το ΚΚΕ παρά τις επιφυλάξεις του θα το δεχθεί*»²⁰⁵

²⁰¹ Ανυπόγραφο άρθρο, «Η πλατφόρμα του Κώστα Καραγιώργη (6.6.1950)», ό. π., χ. σ. Επίσης, βλ. Λ. Μαυροειδής, ό. π., σ. 48 επ. Ακόμα, Λ. Σταυρόπουλος, ό. π., ημερομηνία προσπέλασης 10.6.2022, χ. σ. Τέλος, ειδικότερα για τις διαμαρτυρίες κατά της ηγεσίας Ζαχαριάδη βλ. το κεφάλαιο 33 στο Τ. Βουρνάς, *Ιστορία της νεώτερης και σύγχρονης Ελλάδας. Ο Εμφύλιος*, Αθήνα 2013, τ. 4, σ. 431 επ. και 445 επ.

²⁰² Λ. Μαυροειδής, ό. π., σ. 43 επ. και 48 επ.

²⁰³ Λ. Μαυροειδής, ό. π., σ. 49.

²⁰⁴ Βλ. πάλι στο Ανυπόγραφο άρθρο, «Η πλατφόρμα του Κώστα Καραγιώργη (6.6.1950)», ό. π., χ. σ.

²⁰⁵ Ανυπόγραφο άρθρο, «Η πλατφόρμα του Κώστα Καραγιώργη (6.6.1950)», ό. π., χ. σ.

και αντίστοιχα τη γραμμή του για «αυτοδιάθεση των Σλαβομακεδόνων»²⁰⁶. Κοντολογίς, κατέκρινε τη γενικότερη διάθεση και στάση του Ζαχαριάδη να καταπνίξει τα ελεύθερα πνεύματα του κόμματος σε μια προσπάθεια περιφρούρησης απόψεων και θέσεων των στελεχών του, προτρέποντας να βρεθεί τρόπος ώστε «να σπάσει ο φόβος των κομματικών στελεχών, να καταλάβουνε ότι τέλειωσε η στρατιωτική περίοδος στο Κόμμα μας και ότι μπορούν να μιλήσουν χωρίς συνέπειες»²⁰⁷.

Ο Κώστας Καραγιώργης έχοντας εμπιστοσύνη στην αξιοπιστία των Σοβιετικών πίστευε ότι θα έπαιρναν το μέρος του θεωρώντας πως οι απόψεις του για τις δυσκολίες που αντιμετώπιζε το ΚΚΕ ήταν ορθές. Προσπάθησε με όλους τους τρόπους να ακουστεί από τους σοβιετικούς συντρόφους χωρίς όμως την προσδοκώμενη επιτυχία²⁰⁸. Ο Νίκος Ζαχαριάδης και οι κομματικοί συνεργάτες του Γιάννης Ιωαννίδης, Βασίλης Μπαρτζιώτας, Δημήτρης Βλαντάς και Γιώργος Γούσιος αντιλαμβανόμενοι τα προβλήματα στα θεμέλια του ΚΚΕ και στον πυρήνα του ΔΣΕ χρησιμοποίησαν κάθε μέσο πριν την 3η Συνδιάσκεψη (Οκτώβριος 1950) προκειμένου να φιμώσουν τους απανταχού διαφωνούντες με την πολιτική τους. Μεταξύ των συντρόφων που στοχοποιήθηκαν ήταν και ο Κώστας Καραγιώργης για την κριτική που είχε εξαπολύσει μέσω της πλατφόρμας του προειδοποιώντας πως η 3η Συνδιάσκεψη θα λειτουργούσε ως άλλο «συγχωροχάρτι» για τις ευθύνες της ηγεσίας: «*Η Ολομέλεια αποφάσισε να συγκληθεί Κομματική Συνδιάσκεψη. Αυτή δεν έχει καμιά έννοια, γιατί ενώ δεν θα προσθέσει τίποτα σε ό,τι θετικό έχουμε, θα επικυρώσει αναγκαστικά ό,τι σάπιο υπάρχει (...)*»²⁰⁹.

²⁰⁶ Λ. Μαυροειδής, *ό. π.*, σ. 49.

²⁰⁷ Ανυπόγραφο άρθρο, «*Η πλατφόρμα του Κώστα Καραγιώργη (6.6.1950)*», *ό. π.*, χ. σ.

²⁰⁸ Ανυπόγραφο άρθρο, «*Η πλατφόρμα του Κώστα Καραγιώργη (6.6.1950)*», *ό. π.*, χ. σ. και Μαυροειδής *ό. π.*, σ. 51. Επίσης, βλ. και στο Τ. Βουρνάς, *ό. π.*, σ. 457-466.

²⁰⁹ Χ. Κεφαλής, *ό. π.*, ημερομηνία προσπέλασης 10.6.2022, χ. σ.

« (...) Όσο μεγάλες και αν υπήρξαν οι αντιθέσεις τους και όσες σκληρές κατηγορίες κι αν εκτοξεύθηκαν, όλοι τους ήταν παιδιά της ίδιας πολιτικής μήτρας. Την ίδια υπόθεση υπηρέτησαν με πάθος και φανατισμό. Παίρνοντας άλλοτε το ρόλο του θύτη και άλλοτε το ρόλο του θύματος»²¹⁰.

Αθήνα, Μάρτιος 2017

Βασιλική Λάζου (1973-)
 Ιστορικός, συγγραφέας & αρθρογράφος

Δ' Κεφάλαιο

Τα βασανιστήρια και οι τελευταίες ώρες του Κώστα Καραγιώργη

4.1. Η δυσμένεια και η σύλληψη από το ΚΚΕ. Οι ανακρίσεις και η ομόφωνη καταδίκη περί «προδοσίας»

Η «πλατφόρμα Καραγιώργη» προκάλεσε μεγάλες αντιδράσεις στα ηγετικά στελέχη του ΚΚΕ και θεωρήθηκε εχθρικό κείμενο προς τη γραμμή του κόμματος. Η απάντηση Ζαχαριάδη ήταν αστραπιαία και μόλις δύο μέρες μετά στις 8 Ιουνίου του 1950 το ΠΓ του ΚΚΕ αποφάσισε να ζητήσει από την ΚΕ την καθαίρεση και διαγραφή του Κώστα Καραγιώργη. Στο κείμενο της απόφασης γινόταν λόγος περί αντικομματικών και φραξιονιστικών ενεργειών, καθώς θεωρήθηκε υπεύθυνος, τόσο της καταστροφής του ΔΣΕ στη Νότια Ελλάδα, της απώλειας και της καταδίκης συντρόφων του, όσο και «για το σπάσιμό του σαν αγωνιστή-κομμουνιστή, για διπροσωπία, για προσπάθεια εξαπάτησης του κόμματος, για τακτική κατασυκοφάντησης των στελεχών και της ηγεσίας του κόμματος και για απόπειρα να περάσει στον ταξικό εχθρό»²¹¹. Δόθηκε έμφαση στη ζωή και την πολιτική δράση του η οποία χαρακτηρίστηκε αντικομματική και ο ίδιος κατηγορήθηκε πως δεν υπήρξε ποτέ πραγματικός κομμουνιστής²¹².

²¹⁰ Β. Λάζου, «Ζαχαριάδης, Βαφειάδης, Καραγιώργης. Οι κορυφαίοι της ελληνικής τραγωδίας», στο: *Hot History Doc.*, τχ. 08, (2017), σ. 3., ακόμα, βλ. ειδικότερες πληροφορίες στο Κ. Σκολαρίκος, «Η διαστρέβλωση της ιστορικής πορείας του ΚΚΕ στην υπηρεσία της αστικής εξουσίας», στην ιστοσελίδα: *Ριζοσπάστης*, 12.3.2017, διαθέσιμο στο: <https://www.rizospastis.gr/story.do?id=9271441>, ημερομηνία προσπέλασης 7.6.2022, σ. 20.

²¹¹ Βλ. ΚΕ - ΚΚΕ, *Η 3η Συνδιάσκεψη του ΚΚΕ. 10-14 Οκτώβρη 1950, πρακτικά*, Αθήνα 2011, σ. 432-438.

²¹² Για περισσότερα στοιχεία για το κείμενο της απόφασης του ΠΓ της ΚΕ βλ. στο Ανυπόγραφο άρθρο, «Απόφαση του ΠΓ της ΚΕ του ΚΚΕ για τον Κώστα Γυφτοδήμο (Καραγιώργη), 8.6.1950», στην ιστοσελίδα: *21aristera*, 10.8.2019, διαθέσιμο στο: <https://21aristera.wordpress.com/2019/08/11>, ημερομηνία προσπέλασης 17.6.2022, χ. σ.

Η περίπτωση του Κώστα Καραγιώργη συζητήθηκε κατά τη διάρκεια της 3^{ης} Συνδιάσκεψης η οποία έλαβε χώρα με απόφαση της 7^{ης} Ολομέλειας τον Οκτώβριο του 1950 στο Βουκουρέστι. Μέλη της Συνδιάσκεψης ήταν και οι: Νίκος Ζαχαριάδης, Δημήτρης Βλαντάς, Γιώργος Βοντίσιος (Γούσιας, 1915-1979), Πολύδωρος Δανιηλίδης (1899-1989), Αλέγγρα Καπέτα-Σκύφτη (1916-2011), Ηλίας Καρράς, Ρούλα Κούκουλου (1916-1997), Κώστας Λουλές (1906-1988), Παναγιώτης Μαυρομάτης, Βασίλης Μπαρτζιώτας, Αύρα Παρτσαλίδου, Πέτρος Ρούσος, Λεωνίδας Στρίγκος (1900-1983), Γιώργος Τρικαλινός (1914-1997), Χαρίλαος Φλωράκης (1914-2005) και Θανάσης Χατζής (1905-1982)²¹³.

Ένα μεγάλο μέρος των εργασιών της αφορούσε σε λάθη και αστοχίες την περίοδο 1941-1945 σε μια προσπάθεια να επιτευχθεί κομματική αναδιοργάνωση και ανασυγκρότηση. Με βάση αυτή τη νέα πολιτική στρατηγική εναντίον κάθε φραξιοπιστικής και οπορτουνιστικής διάθεσης, βρέθηκαν στο στόχαστρο γνωστά στελέχη του ΚΚΕ όπως οι: Δημήτρης Παρτσαλίδης, Μάρκος Βαφειάδης, Κώστας Καραγιώργης, Λευτέρης Αποστόλου (1903-1981) και Χρύσα Χατζηβασιλείου²¹⁴. Ειδικά για τον Κώστα Καραγιώργη ακούστηκαν βαρύτατοι χαρακτηρισμοί από κομματικά στελέχη, παλιούς συντρόφους και πρώην συνεργάτες του. Ο κατάλογος των ύβρεων ήταν μακρύς με προσωνυμίες και κοσμητικά επίθετα δείγματα γνωστικής ημιμάθειας και πολιτικής ανεπάρκειας²¹⁵ όπως: «(...) *σιχαμερό αγγείο (...), ηθικά παρωμένο έκφυλο στοιχείο (...), (...)* χαφιές, προδότης, ύπουλος, θρασύδειλος, αριβίστας, ψευτοδιανοούμενος (...), *τυχοδιώκτης (...)*»²¹⁶. Η 3^η Συνδιάσκεψη οριστικοποίησε με ομόφωνη απόφαση την καταδίκη του Καραγιώργη και «*ταυτόχρονα με κομματικές ποινές που επέβαλε σε μια σειρά στελέχη, ενέκρινε την Απόφαση της ΚΕ (9.6.1950) για καθαίρεση από αυτήν και διαγραφή από μέλος του ΚΚΕ του Κώστα Καραγιώργη, ως πράκτορα του εχθρού*»²¹⁷. Ο Καραγιώργης τέθηκε σε κατ' οίκον περιορισμό στο σπίτι όπου διέμεναν τα μέλη της ΚΕ ως ύποπτος προδοσίας και θεωρήθηκε κρατούμενος μέχρι να τελεσιδικήσει η υπόθεση του²¹⁸.

²¹³ Βλ. στο Κ. Γρίβας, *ό. π.*, ημερομηνία προσπέλασης 17.6.2022, *χ. σ.*

²¹⁴ Βλ. ειδικότερα στο ιστορικό αρχείο ΚΕ - ΚΚΕ, *Δοκίμιο Ιστορίας του ΚΚΕ 1949-1967*, Αθήνα 2021, τ. 3 (1), σ. 149, 154 επ. και 155 επ., στο εξής βλ. ΚΚΕ, *Δοκίμιο Ιστορίας 1949-1967*, τ. 3 (1).

²¹⁵ Δ. Χαριτόπουλος, *Άρης, ο αρχηγός των ατάκτων*, Αθήνα 2009, σ. 196, 197 επ.

²¹⁶ Π. Αρκαδινός, *ό. π.*, σ. 23.

²¹⁷ ΚΚΕ, *Δοκίμιο Ιστορίας 1949-1967*, τ. 3 (1), σ. 158.

²¹⁸ Α. Στρογγύλης, *ό. π.*, σ. 155.

Στις 9 Ιουνίου του 1950 ο Καραγιώργης απευθύνθηκε γραπτώς στην ΚΕ του ΠΚΚ (μπολσεβίκων) αντιδρώντας στην κατ' οίκον κράτησή του και ζητώντας τη βοήθεια και συμπαράσταση του κόμματος της Σοβιετικής Ένωσης προκειμένου να εξασφαλιστούν οι προϋποθέσεις για μια εφ' όλης της ύλης συζήτηση χωρίς τις παρεμβάσεις του Νίκου Ζαχαριάδη²¹⁹. Συγκεκριμένα, ο Κώστας Καραγιώργης, επεσήμανε πως μια μέρα πριν (8.6.1950) είχε παραδώσει μια αναφορά (πλατφόρμα Καραγιώργη) σχετικά με τις δυσκολίες που αντιμετώπιζε το ΚΚΕ. Το ΠΓ του ζήτησε να εμφανιστεί στις επτά το πρωί της 9^{ης} Ιουνίου σε συγκεκριμένο σημείο για να αναλάβει αποστολή. Τελικά, η αποστολή αυτή δεν ήταν παρά η συνεδρίαση της ΚΕ του ΚΚΕ για τη διαγραφή του από το κόμμα. Κοντολογίς, ο Καραγιώργης δεν είχε την ευχέρεια να ετοιμάσει την υπεράσπιση του, ενώ και ο χρόνος που του δόθηκε ήταν ελάχιστος, τόσο για να μιλήσει, όσο και για να γράψει την ομιλία του. Η διαγραφή του ήταν ομόφωνη. Με αυτόν τον τρόπο εξασφαλίστηκε η απουσία του Καραγιώργη από την 3η Συνδιάσκεψη ο οποίος χαρακτηριστικά τόνισε: *«Είμαι βέβαιος ότι με την εσπευσμένη σύγκληση της ΚΕ και με αυτόν τον τρόπο συζήτησης του ζητήματός μου, το Πολιτικό Γραφείο είχε στόχο να αποτρέψει τη συμμετοχή μου σε μια διεξοδική συζήτηση για τα καθήκοντα του κόμματος τα οποία πρόκειται να συζητήσει μαζί σας. Αυτή η προσέγγιση του ζητήματος αποδεικνύει, για άλλη μια φορά, πόσο ανώμαλο είναι το εσωκομματικό καθεστώς που δημιούργησαν ο σ. Ζαχαριάδης και οι άμεσοι συνεργάτες του. Είμαι βέβαιος ότι η διαγραφή μου οφείλεται στο ότι εξέφρασα άποψη διαφορετική από εκείνη της καθοδήγησης του Ζαχαριάδη και των συνεργατών του και μόνο (...)*»²²⁰.

Χωρίς να το περιμένει ο πάλαι ποτέ ισχυρός άνδρας του ΚΚΕ βρέθηκε να κρατείται με απόφαση του Ζαχαριάδη και να φρουρείται από τη διαβόητη Ρουμανική Σεκιουριτάτε. Οι τραγικές αυτές εξελίξεις κλόνισαν τη ψυχική υγεία του Κώστα Καραγιώργη ο οποίος σε στιγμή αδυναμίας το έσκασε. Στις 22 Ιουνίου του 1950 μέλη της επαγρύπνησης του ΚΚΕ και Ρουμάνοι ασφαλίτες εντόπισαν και συνέλαβαν τον Καραγιώργη έξω από τη πρεσβεία της Γιουγκοσλαβίας. Φαίνεται όμως πως η παρουσία του στο σημείο της σύλληψης ήταν τυχαία, αλλά ο Ζαχαριάδης χρησιμοποίησε αυτό το γεγονός για να τον κατηγορήσει ως «ταξικό εχθρό»²²¹.

²¹⁹ Ν. Παπαδάτος, *Άκρωτος Απόρρητο. Οι Σχέσεις ΕΣΣΔ-ΚΚΕ (1944-1952)*, Αθήνα 2019, σ. 408-410.

²²⁰ Ν. Παπαδάτος, *ό. π.*, σ. 408-410 και Χ. Κεφαλής, *ό. π.*, ημερομηνία προσπέλασης 22.6.2022, χ. σ.

²²¹ Λ. Μαυροειδής, *ό. π.*, σ. 65 και Α. Στρογγύλης, *ό. π.*, σ. 158.

Μεταφέρθηκε αρχικά στα κρατητήρια της Σεκιουριτάτε του Βουκουρεστίου και αργότερα στις φυλακές Μαρτζινένι στο Πιτέστι της Ρουμανίας. Εκεί τον ανέκριναν Έλληνες και Ρουμάνοι ανακριτές, οι οποίοι χρησιμοποιώντας κάθε μέσο, ακόμη και βασανισμούς προσπάθησαν να τον κάνουν να ομολογήσει πως υπονόμεισε το κόμμα εκ των έσω όντας πράκτορας του εχθρού²²². Στις 29 Ιουνίου οι Περικλής Καλοδίκης (1906-1981) και Νίκος Ακριτίδης (-1972), υψηλόβαθμα στελέχη του ΚΚΕ, είδαν τον Κώστα Καραγιώργη προκειμένου να πάρουν απαντήσεις σε ζητήματα που αφορούσαν τις διαφωνίες του με την ηγεσία του ΚΚΕ, την «απόδραση» του και για απόρρητο υλικό του κόμματος το οποίο ισχυρίζονταν ότι είχε μαζί του στη διάρκεια της περιπλάνησής του. Οι ανακρίσεις ξεκίνησαν στις 17 Σεπτεμβρίου του 1950 από μια ομάδα εκλεκτών του Ζαχαριάδη με επικεφαλής τον Δημήτρη Βλαντά και διήρκησαν έως και τις 20 Μαρτίου του 1951²²³. Φαίνεται όμως ότι η όλη διαδικασία δεν έφερε αποτέλεσμα καθώς στις 25 Μαρτίου του ίδιου έτους ο Ηλίας Καρράς με επιστολή του στο ΠΓ του ΚΚΕ γνωστοποίησε πως στα πλαίσια μιας συζήτησης με τον διευθυντή των φυλακών της Σεκιουριτάτε ζήτησε την έναρξη νέων ανακρίσεων με τη συμμετοχή της Σεκιουριτάτε και με σκληρότερες μεθόδους ανάκρισης²²⁴.

Σε μια προσπάθεια των ανακριτών να εκμαιεύσουν πληροφορίες από τον Κώστα Καραγιώργη έφεραν στο κελί του ως συγκρατούμενο του έναν Ρουμάνο δικό τους κατάσκοπο, τον λεγόμενο «πράκτορα Χ» ο οποίος παρέδωσε 28 συνολικά αναφορές για τις συνομιλίες που είχε με τον Καραγιώργη²²⁵. Καθ' όλη τη διάρκεια των εξαντλητικών ανακρίσεων ήταν εμφανής η επιμονή των ανακριτών σε στιγμές από την προσωπική ζωή του Κώστα Καραγιώργη, στους πρώιμους εφηβικούς αρχειομαρξιστικούς πολιτικούς του προβληματισμούς και σε συναναστροφές του με «ύποπτα» άτομα. Ακόμη και το χρονικό διάστημα της παραμονής του στο εξωτερικό μέχρι και το 1940 για την επαγγελματική του εξέλιξη, χρησιμοποιήθηκε εναντίον του με την κατηγορία πάλι «ύποπτων» επαφών με ξένους προβοκάτορες. Το ίδιο συνέβη στα χρόνια της αντιστασιακής του δράσης και στο «θυελλώδες» για αυτόν τρίμηνο ταξίδι στην Αμερική, το οποίο αποτέλεσε κατά τους ανακριτές πηγή προβοκατόρικων συναναστροφών με πολιτικούς, δημοσιογράφους, ακαδημαϊκούς και εκπρόσωπους

²²² Μ. Καραγιώργη - Κ. Ζωιτοπούλου Μαυροκεφαλίδου, *ό. π.*, σ. 162.

²²³ Βλ. πάλι στο Λ. Μαυροειδής, *ό. π.*, σ. 66.

²²⁴ Μ. Καραγιώργη - Κ. Ζωιτοπούλου Μαυροκεφαλίδου, *ό. π.*, σ. 161 και 162 επ.

²²⁵ Βλ. Λ. Μαυροειδής, *ό. π.*, σ. 134.

της υψηλής διανοήσης όπως την Εύα Πάλμερ Σικελιανού²²⁶. Μια ακόμη κατηγορία για τον Κώστα Καραγιώργη στοιχειοθετήθηκε από ένα συμβάν που έλαβε χώρα μεταξύ Καραγιώργη και Ζαχαριάδη στη διάρκεια της έκτακτης συνέλευσης της ΚΕ του ΚΚΕ στις 9 Ιουνίου του 1950. Αμφότεροι ενεπλάκησαν σε φραστική διαμάχη με αφορμή την υπόθεση του Μάρκου Βαφειάδη. Ειδικότερα, ο Κώστας Καραγιώργης σχολίασε «(...) όπως αυτό το μέχρι αποδείξεως του εναντίου ισχύει για τους πάντες και το Στάλιν ακόμα (...)»²²⁷, μια φράση που θεωρήθηκε ύβρις κατά του Σοβιετικού ηγέτη²²⁸. Ο Βασίλης Μπαρτζιώτας επίσης, τον χαρακτήρισε «προβοκάτορα και υπεύθυνο για τη χυδαιοποίηση και παραποίηση του μαρξισμού»²²⁹, καταλήγοντας πως οι εσωκομματικοί εχθροί έχουν κοινή μοίρα σε όλα τα κομμουνιστικά κράτη.

Το κατηγορητήριο του ΚΚΕ για τον Κώστα Καραγιώργη αφορούσε το σύνολο της κομματικής του ζωής και σφράγισε τη μοίρα του ιδεαλιστή αριστερού. Στα χρόνια της κατοχής και της αντίστασης κατηγορήθηκε για τις σχέσεις του με Άγγλους αξιωματικούς και ανθρώπους του στρατηγείου της Μέσης Ανατολής: «Στην περίοδο της χιτλεροφασιστικής κατοχής, όταν γραμματέας του Γραφείου Περιοχής του κόμματος στη Θεσσαλία, διατηρούσε ύποπτες επαφές με τους Εγγλέζους αξιωματικούς Έντυ, Μπράουν και Χιλς (...). Άφηγε ανενόχλητους να κυκλοφορούν και να δρουν ελεύθεροι στην περιοχή Θεσσαλίας και απ' τη Θεσσαλία προς την Αθήνα και σ' άλλες περιοχές οι πράκτορες της Ιντέλιτζενς Σέρβις (...) Απ' τους Εγγλέζους πήρε τότε πάνω από 2.000 λίρες που αν αφαιρέσει κανείς τις 1.000 που ισχυρίζεται πως τις έδωσε στο Πολιτικό Γραφείο, είναι άγνωστο πως και για ποιο σκοπό διατέθηκαν οι υπόλοιπες (...)»²³⁰. Επιπλέον, κατηγορήθηκε για «επαφές με τον συνταγματάρχη Καραποστόλη του ΕΔΕΣ Θεσσαλίας και τους Τέμπο και Τζότζα»²³¹. Για την περιβόητη υπόθεση με τις χαμένες λίρες ο Καραγιώργης απάντησε πως είχε πάρει 1.750 λίρες από τους Άγγλους, από τις οποίες τις 750 τις χρησιμοποίησε για τον ΕΛΑΣ Θεσσαλίας και τις άλλες χίλιες τις παρέδωσε στο ΠΓ του ΚΚΕ²³². Ο Γιώργος Γούσιας, στενός συνεργάτης του Νίκου

²²⁶ Λ. Μαυροειδής, *ό. π.*, σ. 331.

²²⁷ Βλ. συγκεκριμένα στοιχεία για την επιστολή του Κώστα Καραγιώργη προς ΚΕ του ΒΚΠ (μπ) στο Λ. Μαυροειδής, *ό. π.*, σ. 467-468.

²²⁸ Βλ. πάλι στο Λ. Μαυροειδής, *ό. π.*, σ. 468.

²²⁹ Β. Μπαρτζιώτας, *Προβλήματα του ιδεολογικού μας μετώπου*, Αθήνα 1952, σ. 11.

²³⁰ Α. Στρογγύλης, *ό. π.*, σ. 156.

²³¹ Βλ. πάλι στο Α. Στρογγύλης, *ό. π.*, σ. 157. Ακόμα, βλ. για ειδικότερες πληροφορίες για τα όσα εκτυλίχθηκαν στο Πανθεσσαλικό Συνέδριο της Ενιαίας Πανελλαδικής Οργάνωσης Νέων (ΕΠΟΝ), όπου συμμετείχε προλογίζοντας και ο Κώστας Καραγιώργης στο Ανυπόγραφο άρθρο, «Από το 1^ο Πανθεσσαλικό Συνέδριο της ΕΠΟΝ», στην ιστοσελίδα: *Κόκκινος Φάκελος*, 29.12.2017, διαθέσιμο στο: <https://kokkinosfakelos.blogspot.com/2017/>, ημερομηνία προσπέλασης 23.6.2022, χ. σ.

²³² Α. Στρογγύλης, *ό. π.*, σ. 156-157.

Ζαχαριάδη, ισχυρίστηκε πως το ζήτημα Καραγιώργη επέφερε ποινικές ευθύνες με την παραβίαση του πολιτικού ασύλου που του είχε προσφέρει η Ρουμανία. Για τον λόγο αυτό αλλά και για τις συνεργασίες με εχθρικές δυνάμεις ο Κώστας Καραγιώργης δικάστηκε από ρουμάνικο δικαστήριο σε φυλάκιση και απεβίωσε από πνευμονία εκτίοντας την ποινή του²³³.

Όπως αναφέρει ο ιστορικός - ερευνητής Νίκος Παπαδάτος (1983-) ένα από τα αρχικά πλάνα του ΚΚΕ ήταν η διερεύνηση της υπόθεσης Καραγιώργη από ανθρώπους του κόμματος με τα ψευδώνυμα «Σταύρος» και «Κώστας», οι οποίοι ζήτησαν από τον διευθυντή ερευνών των ρουμάνικων υπηρεσιών ασφαλείας συνταγματάρχη Ντουλγκέρου οι συνθήκες κράτησης του να είναι σκληρές και βάναντσες: *«(...) Να τον βάλουν στο χειρότερο κελί της φυλακής, να του δώσουν ένα στρώμα χωρίς κρεβάτι και ένα μικρό τραπέζι, να του αλλάξουν τα ρούχα με κάποια κουρέλια και να τον συντηρούν με δίαιτα πείνας»*. Επίσης, *«μέχρι τις 3 τη νύχτα να περπατάει στο κελί του και να μετράει φωναχτά από το ένα ως το εκατό· από τις 3 τη νύχτα ως τις 6 το πρωί να κοιμάται, κι αφού σηκωθεί, να στέκεται μια ώρα σε θέση προσοχής, να μετράει μέχρι το εκατό και μετά να κοιμάται μέχρι το εγερτήριο»*²³⁴. Κάτω από αυτές τις συνθήκες κράτησης ο Καραγιώργης δεν θα μπορούσε να προετοιμάσει τη γραμμή της υπεράσπισής του. Όμως οι υπηρεσίες ασφαλείας της Ρουμανίας δεν αποδέχτηκαν αυτές τις μεθόδους χωρίς τη σύμφωνη γνώμη του υπουργείου Εσωτερικών. Στις 19 Σεπτεμβρίου ο Κώστας Καραγιώργης έκανε απόπειρα αυτοκτονίας μέσα στο κελί του και αιτιολόγησε στον Ντουλγκέρου αυτή τη πράξη απελπισίας τονίζοντας ότι ουδέποτε πρόδωσε τα ιδανικά και τις αξίες του ΚΚΕ, ενώ πάντα υπερασπιζόταν το καθήκον της αντίστασης υπομένοντας φυλακίσεις και εξορίες με κόστος ακόμη και στα μέλη της οικογένειάς του²³⁵.

²³³ Γ. Βοντίσος - Γούσιας, *Οι αιτίες για τις ήττες, τη διάσπαση του ΚΚΕ και της ελληνικής αριστεράς*, Αθήνα χ. χ., τ. 2, σ. 41.

²³⁴ Ν. Παπαδάτος, *ό. π.*, σ. 422 και 423 επ. Ακόμα, βλ. και στο Χ. Κεφαλής, *ό. π.*, ημερομηνία προσπέλασης 22.6.2022, χ. σ.

²³⁵ Βλ. πάλι στο Ν. Παπαδάτος, *ό. π.*, σ. 422 και 423 επ., Χ. Κεφαλής, *ό. π.*, ημερομηνία προσπέλασης 23.6.2022, χ. σ.

4.2. Στα κρατητήρια της φοβερής «Σεκιουριτάτε» Ρουμανίας. Το άδοξο τέλος «ούτε τάφος για ένα τριαντάφυλλο»

Ο Κώστας Καραγιώργης παρέμεινε έγκλειστος περίπου τρία χρόνια χωρίς δίκη «φυλακισμένος» του κόμματός του. Η αιτία του εγκλεισμού του ήταν η «πλατφόρμα Καραγιώργη» μέσω της οποίας κατήγγειλε ανοιχτά τη ζαχαριαδική πολιτική, επιζητώντας «κάθαρση» και διαφάνεια στον πυρήνα του ΚΚΕ. Μετά τα κρατητήρια της Σεκιουριτάτε κατέληξε στις φυλακές Μαρτζινένι στο Πιτέστι σε άθλια ψυχική και σωματική κατάσταση, βιώνοντας δύσκολες στιγμές κάτω από αντίξοες συνθήκες για να καταλήξει νεκρός λίγο αργότερα το πιθανότερο από φυματίωση²³⁶. Παρά τις κακουχίες, την πείνα και τα βασανιστήρια ο Καραγιώργης δεν σταμάτησε να ονειρεύεται έναν καλύτερο και ανθρώπινο σοσιαλιστικό κόσμο, σιγοψιθυρίζοντας στους συγκρατούμενους του λίγο πριν το τέλος: *«Η αυγή γλυκοχαράζει. Εσείς παιδιά θα τη δείτε... Εγώ δεν θα προλάβω να τη δω. Ξέρω όμως, ότι έρχεται»*²³⁷.

Κατά τη διάρκεια της φυλάκισής του και με ήδη βαριά επιβαρημένη την υγεία του στάλθηκε σε καταναγκαστικά έργα στην περιοχή της Δοβρουτσας, ενώ είχαν ήδη προηγηθεί αδιάκοπες και πολυάριθμες εξαντλητικές ανακρίσεις με σκοπό την απόσπαση ομολογίας. Χαρακτηριστική αποτέλεσε η περίπτωση του ανακριτή Ηλία Καρρά ο οποίος έμπαινε προκλητικά στο κελί του λιμοκτονούντα Καραγιώργη, τρώγοντας, πίνοντας και καπνίζοντας και τον παρότρυνε να ομολογήσει ότι είναι πράκτορας του εχθρού για να τελειώσουν τα βασανιστήριά του. Φαίνεται πως υπέστη και καρδιακά επεισόδια εν ώρα ανακρίσεων για τα οποία δεν έλαβε ποτέ την απαιτούμενη ιατρική φροντίδα. Το μοιραίο φθινόπωρο του 1954 η υγεία του ήταν ήδη κλονισμένη με διαρκείς και έντονες αιμοπτύσεις, ενώ δεν υπήρχε καμία φροντίδα και κανένα φάρμακο²³⁸. Ο Κώστας Γυφτόδημος Καραγιώργης *«βρέθηκε νεκρός ένα πρωί, σε μια άκρη του κελιού του, τυλιγμένος σε μια στρατιωτική κουβέρτα. Την ώρα που ξεψυχούσε έκανε νόημα στο σύντροφο Στράτο από το Πάικο και του μурμουούρισε για τελευταία φορά: 'Αν βγεις έξω να τους πεις ότι δεν είμαι προδότης, ούτε πράκτορας, όπως με κατηγορούν. Για άλλους λόγους μ' έριξαν στη φυλακή και στις*

²³⁶ Βλ. Α. Στρογγύλης, *ό. π.*, σ. 158. Επίσης, από συγκεκριμένες ατεκμηρίωτες πληροφορίες προσδιορίζονται και άλλες βιαιότερες αιτίες θανάτου, οι οποίες ως αόριστες παραλείπονται.

²³⁷ Βλ. Θ. Δρίτσιος, *ό. π.*, σ. 134.

²³⁸ Α. Στρογγύλης, *ό. π.*, σ. 159. Ακόμα, βλ. και στο Α. Μαυροειδής, *ό. π.*, σ. 152.

ανακρίσεις'»²³⁹. Σύμφωνα με τον Λευτέρη Μαυροειδή, «είχε πεθάνει λίγες μόλις εβδομάδες πριν από το 20^ο Συνέδριο, χτυπημένος από τις αφάνταστες ψυχικές και φυσικές κακουχίες στις οποίες είχε υποβληθεί με την κατηγορία κι αυτός του προβοκάτορα και του Τιτοϊκού πράκτορα. Λίγο πριν πεθάνει είχε αφήσει στους συντρόφους του μαρτυρίου του, την τελευταία του παράκληση να πουν στην γυναίκα του ότι δεν ήταν προδότης»²⁴⁰.

Η Μαρία Καραγιώργη πληροφορήθηκε τον θάνατο του συζύγου της το 1961 χωρίς όμως να γνωρίζει την ακριβή ημερομηνία που άφησε την τελευταία του πνοή²⁴¹. Ο Αλέξης Καραγιώργης έμαθε τη δυσάρεστη είδηση από τους τίτλους μιας εφημερίδας στο δρόμο για το σπίτι του από το σχολείο²⁴². Το σημείο ταφής του Καραγιώργη παρά τις επίπονες και μακρόχρονες προσπάθειες της οικογένειάς του να βρουν την αλήθεια για το μαρτυρικό του τέλος παραμένει μέχρι σήμερα άγνωστο²⁴³. Η Μαρία Καραγιώργη έδωσε μάχη ζωής προκειμένου να αποκαταστήσει το όνομα του συζύγου της και να απαντήσει στα όσα κατά καιρούς το ΚΚΕ του είχε προσάψει. Για την ίδια, ευθύνη για το τέλος του Κώστα Καραγιώργη είχε η ΚΕ του ΚΚΕ, η οποία στην 6^η Σύνοδο του 1950 με απόφασή της τον καταδίκασε σε θάνατο. Επιπλέον, διέψευσε τους ισχυρισμούς του Δημήτρη Βλαντά ότι ο Καραγιώργης δικάστηκε από δικαστήριο της Ρουμανίας²⁴⁴.

Το ΚΚΕ σε μια προσπάθεια να ανιχνεύσει τις αιτίες της ήττας στον εμφύλιο οδηγήθηκε στην πρακτική της «πρακτορολογίας» και «χαφιεδολογίας» με τραγικό

²³⁹ Βλ. για ειδικότερα αποσπάσματα που αφορούν τις τελευταίες στιγμές του Κώστα Καραγιώργη μέσα στον θάλαμο των ετοιμοθάντων πάλι στο Θ. Δρίτσιος, *ό. π.*, σ. 134 και 135 επ.

²⁴⁰ Βλ. στο Κ. Γρίβας, *ό. π.*, ημερομηνία προσπέλασης 29.6.2022, χ. σ.

²⁴¹ Βέβαια, ας επισημανθεί, ότι με βάση μαρτυρίες στελεχών του ΚΚΕ η Μαρία Καραγιώργη πίστευε πως στη διάρκεια της οργάνωσης της 6^{ης} Ολομέλειας της ΚΕ (έλαβε χώρα το 1956 και κατά τη διάρκεια της καθαιρέθηκε ως σχεταριστής ο Νίκος Ζαχαριάδης, ενώ στην 7^η Πλατιά Ολομέλεια το 1957 διεγράφη οριστικά από μέλος του ΚΚΕ ως εχθρικό στοιχείο), το 1955 ο Καραγιώργης ίσως να παρέμενε ζωντανός σε άθλια όμως κατάσταση υπό καθεστώς κράτησης και βασανιστηρίων. Βλ. στο Μ. Καραγιώργη - Κ. Ζωιτοπούλου Μαυροκεφαλίδου, *ό. π.*, σ. 171 και 172 επ. Ακόμα, βλ., στο Ανυπόγραφο άρθρο, «Αυτός ήταν ο Καραγιώργης», *ό. π.*, ημερομηνία προσπέλασης 13.9.2022, χ. σ. και στο Α. Ζαχαρόπουλος, *ό. π.*, σ. 77. Επίσης, αστήριχτες μαρτυρίες αναφέρουν και το έτος 1953, επιπλέον, βλ. και στο ΚΚΕ, *Δοκίμιο Ιστορίας 1949-1967*, τ. 3 (1), ειδικότερα τη σ. 149 όπου καταγράφεται πως δεν είναι γνωστή η χρονιά του θανάτου του. Ως επικρατέστερη χρονολογία θανάτου από το σύνολο των βιβλιογραφικών πηγών προσδιορίζεται το 1954, βλ. ενδεικτικά στο Κ. Γρίβας, *ό. π.*, ημερομηνία προσπέλασης 14.9.2022, χ. σ., αφήνοντας όμως ανοιχτό και το ενδεχόμενο του έτους 1955. Τέλος, βλ. στο Α. Στρογγύλης, *ό. π.*, σ. 119, 159 επ. και στο Λ. Μαυροειδής, *ό. π.*, σ. 151-152.

²⁴² Μ. Καραγιώργη, *Περιμένοντας την ειρήνη*, Αθήνα 2005, σ. 366-367, στο εξής βλ. Μ. Καραγιώργη, *Περιμένοντας την ειρήνη*.

²⁴³ Βλ. Θ. Δρίτσιος, *ό. π.*, σ. 135.

²⁴⁴ Βλ. για περισσότερα στοιχεία στο σύντομο βιογραφικό σημείωμα της Μαρίας Καραγιώργη που αφιερώνει στον σύζυγο της Κώστα τον Απρίλιο του 1988, στο Ανυπόγραφο άρθρο, «Κώστας Καραγιώργης, της Μ. Καραγιώργη (1988)», *ό. π.*, ημερομηνία προσπέλασης 29.6.2022, χ. σ. Επίσης, βλ. και το τελευταίο κεφάλαιο «Ένα βιογραφικό για τον Κ. Καραγιώργη» στο Π. Ροδάκης - Μπ. Γραμμένος, *ό. π.*, σ. 420-444.

θύμα τον Κώστα Γυφτόδημο Καραγιώργη²⁴⁵. Δικαίως ο Καραγιώργης χαρακτηρίστηκε ως ένας «μάρτυρας» του αριστερού κομμουνιστικού χώρου, πρωτίστως για τις συνθήκες κάτω από τις οποίες έχασε τη ζωή του²⁴⁶. Ο δημοσιογράφος Θανάσης Καρτερός (1947-) μέσα από πληθώρα άρθρων του αφιερωμένα στον αριστερό κομμουνιστή επισημαίνει πως υπήρξε πολιτικός βαθιά ερωτευμένος με την ιδεολογία του, την τέχνη, τη μουσική και τη ζωή σε όλες τις εκφάνσεις της. Γεγονός μάλιστα που τον έφερε αντιμέτωπο με έναν σκληροπυρηνικό κομματικό μηχανισμό ο οποίος δεν τον συγχώρεσε ποτέ, όπως ακριβώς συνέβη με τους Γιώργη Σιάντο, Νίκο Μπλουμπίδη και άλλους συντρόφους συναγωνιστές του²⁴⁷.

Ο Κώστας Καραγιώργης μάταια αναζητούσε φως αλήθειας μέσα στον σκοτεινό δαιδαλώδη λαβύρινθο μιας αδυσώπητης εσωκομματικής πραγματικότητας. Πέθανε ξεχασμένος από παλιούς επιστήθιους διανοούμενους φίλους και κομματικούς του συναδέλφους και από τον κόσμο που τον είχε επευφημήσει εντός και εκτός συνόρων. Ίσως κάποιοι να μην γνώριζαν τη μοιραία κατάληξη του, άλλοι πάλι να φοβήθηκαν και να ακολουθήσαν πιστά και με στρατιωτική πειθαρχία την κομματική τους γραμμή με φωτεινή εξαίρεση τη σύζυγό του Μαρία που ολοζώνης αποζητούσε εναγωνίως νέα για τον εξαφανισμένο Γυφτόδημο. Ο πολιτισμένος και ανιδιοτελής κομμουνιστής ρίχτηκε βορά στα χέρια ενός βάνου ανθρώπινου συρφετού εν μέσω βλασφημιών από τον κομματικό ραδιοσταθμό της Τασκένδης (Ούζελ), των Ελλήνων προσφύγων που πανηγύρισαν στο άκουσμα της είδησης του θανάτου του: «(...)Το παλιόσκυλο ο Καραγιώργης ψόφησε. Αυτό θα έπρεπε να είχε γίνει πολύ νωρίτερα!»²⁴⁸.

4.3. Η αποκατάσταση

Η 6^η Ολομέλεια που πραγματοποιήθηκε στη Ρουμανία το 1956 αποκαθίλωσε τον Νίκο Ζαχαριάδη ως «(...) υπεύθυνο για τη βαριά κρίση στην οποία βρέθηκε το ΚΚΕ (...)»²⁴⁹, ενώ δεν προέβη σε καμία μνεία για τον Κώστα

²⁴⁵ Σ. Κασσιμάτης, *Οι παράνομοι. Άνθρωποι και ντοκουμέντα*, Αθήνα 1997, σ. 167, 245-246, 258 επ.

²⁴⁶ Α. Στρογγύλης, *ό. π.*, σ. 139.

²⁴⁷ Θ. Καρτερός, «Κώστας Γυφτοδήμος. Η ζωή και ο θάνατος του Καραγιώργη», στο: *Hot History Doc.*, τχ. 8 (2017), σ. 31,34 επ. και 35 επ. Επίσης, βλ. και στο Λ. Μαυροειδής, *ό. π.*, σ. 475.

²⁴⁸ Βλ. στο Μ. Καραγιώργη, *Και περιμένοντας τη Δημοκρατία*, σ. 53 και στο Ανυπόγραφο άρθρο, «Αυτός ήταν ο Καραγιώργης», *ό. π.*, ημερομηνία προσπέλασης 4.9.2022, χ.σ. Τέλος, βλ. και στο Π. Αρκαδινός, *ό. π.*, σ. 151.

²⁴⁹ Μ. Μαΐλης, «Η 6η και η 7η Ολομέλεια της ΚΕ του ΚΚΕ (Μάρτης 1956 και Φλεβάρης 1957)», στην ιστοσελίδα: *Ριζοσπάστης*, 11-12.1.2020, διαθέσιμο στο: <https://www.rizospastis.gr/story.do?id=10630855>, ημερομηνία προσπέλασης 2.7.2022, σ. 20.

Καραγιώργη²⁵⁰. Το 1958 η ΚΕ του ΚΚΕ ανέθεσε στους Δημήτρη Βατουσιανό και Μήτσο Κωτούζα να συντάξουν ειδικό πόρισμα σχετικά με την υπόθεση Καραγιώργη ο οποίος ομολόγησε μην αντέχοντας ψυχικά και σωματικά τα όσα βίωσε για έξι μήνες. Αναφέρθηκε στο κρίσιμο 48ώρο της απόδρασης του, στοιχείο που χρησιμοποίησε το ΚΚΕ εναντίον του περί προδοσίας, ότι βρισκόταν σε εμπύρετη κατάσταση και η μόνη διέξοδος ήταν η επαφή με πρεσβεία της Δύσης προκειμένου να διαφύγει στην Ελβετία και εκεί να απασχοληθεί αποκλειστικά με τη συγγραφή. Παράλληλα, είχε σκεφτεί να απευθυνθεί για βοήθεια, τόσο στην πρεσβεία της Σοβιετικής Ένωσης, όσο και στην ΚΕ του κόμματος της Ρουμανίας, ενώ μια εναλλακτική θα μπορούσε να ήταν η επιστροφή του στον χώρο της οικίας - κράτησής του και η παράδοσή του σε στελέχη του ΚΚΕ. Επίσης, δεν έκρυψε πως σε ένα ξέσπασμα της στιγμής είχε περάσει από το σαστισμένο μυαλό του και η πράξη της αυτοκτονίας. Ο Κώστας Καραγιώργης επέλεξε να παραδοθεί με προορισμό την οικία του Ιωάννη Ιωαννίδη (1900-1967). Στα μισά της διαδρομής αισθάνθηκε την ανάγκη να συναντήσει για λίγο την καλή του φίλη Υβόννη, καταλήγοντας αργότερα φυλακισμένος²⁵¹.

Συμπερασματικά η επιτροπή ανέφερε ότι *«ο Καραγιώργης, παρά την άσχημη ψυχολογική κατάσταση που βρισκόταν, δεν είχε πάρει καμία απόφαση να περάσει στον εχθρό πηγαίνοντας σε ξένες πρεσβείες (...) δεν ήταν προδότης και χαφιές. Από παιδί 15 χρονών μπήκε στο δρόμο της ταξικής πάλης και παρέμεινε πιστός στην υπόθεση της εργατικής τάξης μέχρι τον θάνατό του»*²⁵². Οι κατηγορίες εναντίον του αποσκοπούσαν στην κομματική και φυσική του διάλυση με επιβαρυντικό στοιχείο την απόδρασή του από το σπίτι της κράτησής του. Υπεύθυνοι θεωρήθηκαν οι Νίκος Ζαχαριάδης, Βασίλης Μπαρτζιώτας, Γιώργος Γούσιος (Βοντίτσιος) και Μήτσος Βλαντάς. Το πόρισμα που παραδόθηκε στην ΚΕ του ΚΚΕ στα μέσα Μαΐου του 1958 ήταν αθωωτικό για τον Καραγιώργη και ζητούσε την πλήρη κομματική και στρατιωτική αποκατάσταση του: *«Δεν μπορεί να υπάρξει τίμιος και ειλικρινής άνθρωπος που, κρίνοντας τον Καραγιώργη απ' αυτή την "ομολογία του" που είναι αποτέλεσμα*

²⁵⁰ Π. Δημητρίου, *Η διάσπαση του ΚΚΕ μέσα από τα κείμενα της περιόδου 1950-1975*, Αθήνα 1975, τ. 1, σ. 55-61.

²⁵¹ Α. Στρογγύλης, *ό. π.*, σ. 163.

²⁵² Βλ. πάλι στο Α. Στρογγύλης, *ό. π.*, σ. 163-164.

βασανιστηρίων, θα καταλήξει στο συμπέρασμα ότι ήταν ύποπτος και έκανε απόπειρα να περάσει στον εχθρό»²⁵³.

Η 9^η Ολομέλεια της ΚΕ του ΚΚΕ το 1958 επαναπροσεγγίζοντας τις υποθέσεις Γιώργου Σιάντου, Νίκου Πλουμπίδη και Κώστα Καραγιώργη κατέληξε πως «(...) δεν υπάρχει κανένα στοιχείο που να στηρίζει την κατηγορία του προβοκάτορα και χαφιέ που απέδωσε στους παραπάνω συντρόφους η παλιά καθοδήγηση μ' επικεφαλής τον Ν. Ζαχαριάδη. Με βάση την παραπάνω διαπίστωση, η Ολομέλεια της ΚΕ χαρακτηρίζει την κατηγορία αυτή σαν αστήριχτη και συκοφαντική, προϊόν του ανώμαλου εσωκομματικού καθεστώτος»²⁵⁴. Κατόπιν τούτου, η ολομέλεια της ΚΕ με πρόεδρο τον Απόστολο Γκρόζο (1892-1981) κατέστησε σαφές ότι «(...) αυτοί δεν ήταν πράκτορες (...)»²⁵⁵, ψηφίζοντας παμψηφεί την πρόταση του ΠΓ για την αποκατάστασή τους. Επιπροσθέτως, δεν έλαβαν υπόψη τους τις πληροφορίες από το Ρουμανικό ΚΚ και το αντίστοιχο της Βουλγαρίας που διαδραμάτισαν καταλυτικό ρόλο στη στοιχειοθέτηση των κατηγοριών. Μεταξύ άλλων, επισημάνθηκε πως τα στελέχη του Ρουμανικού Εργατικού Κόμματος διατήρησαν την αρχική αρνητική τους στάση ως προς την αποκατάσταση του Κώστα Καραγιώργη μη αποδεχόμενα την απόφαση της 9^{ης} Ολομέλειας²⁵⁶.

Η απόφαση της αποκατάστασης, κατά τα γραφόμενα του Λευτέρη Μαυροειδή, αφορούσε κυρίως τη μνήμη των συντρόφων αυτών και όχι την κομματική τους παλινόρθωση²⁵⁷. Στον αντίποδα ειπώθηκε μια διαφορετική οπτική από το ιστορικό στέλεχος του ΚΚΕ Μάκη Μαΐλη (1950-2021): «(...) το σχετικό πόρισμα της Επιτροπής, που προτάθηκε στην Κεντρική Επιτροπή του ΚΚΕ και εγκρίθηκε από την 9η Ολομέλεια (1958), αριθμεί 23 δακτυλογραφημένες σελίδες - ύμνο στον Κ. Καραγιώργη. Το σχετικό κείμενο κλείνει με την αποκατάστασή του ως εξής: "Ν' ακυρωθεί η απόφαση της ΚΕ του ΚΚΕ της 9. 6. 50 για την καθαίρεσή του από μέλος της ΚΕ του ΚΚΕ και τη διαγραφή του. Ν' ακυρωθεί επίσης η καθαίρεσή του από το βαθμό του αντιστράτηγου του ΔΣΕ. Ν' αποκατασταθεί στο ΚΚΕ απ' το 1920, στην ΚΕ

²⁵³ Τ. Βουρνάς, *ό. π.*, σ. 467-483 και 486-492. Ακόμα, βλ. και στο Λ. Μαυροειδής, *ό. π.*, σ. 153- 154, 156 επ. και 452-475. Τέλος, βλ και Α. Στρογγύλης, *ό. π.*, σ. 162.

²⁵⁴ ΚΚΕ, *Δοκίμιο Ιστορίας 1949-1967*, τ. 3 (1), σ. 377-378 επ. Τέλος, βλ. στο Τ. Βουρνάς, *ό. π.*, σ. 466 επ.

²⁵⁵ Βλ. πάλι στο ΚΚΕ, *Δοκίμιο Ιστορίας 1949-1967*, τ. 3 (1), σ. 378. Επίσης, βλ. στο ΚΕ - ΚΚΕ, *Η 9η Ολομέλεια του ΚΚΕ*, Αθήνα 1967, σ. 81 και Α. Στρογγύλης, *ό. π.*, σ. 164-165 και 166 επ.

²⁵⁶ ΚΚΕ, *Δοκίμιο Ιστορίας 1949-1967*, τ. 3 (1), σ. 378.

²⁵⁷ Λ. Μαυροειδής, *ό. π.*, σ. 452-453 και 475 επ.

απ' το 7ο Συνέδριο που τον εξέλεξε και στο βαθμό του αντιστράτηγου του ΔΣΕ (Αρχείο ΚΚΕ- Έγγραφο 48413)''»²⁵⁸.

Εάν η μετανεωτερική ελεύθερη αντίληψη επιζητούσε ιστοριογνωστικά πρότυπα, τότε ο Κώστας Καραγιώργης θα αποτελούσε για τη νεότερη γενιά θρυλικό σύμβολο επανάστασης. Έζησε το όνειρο για μια φωτιά διεκδίκησης που τελικά αποδείχτηκε πιο δυνατή από τα ιδεαλιστικά του πιστεύω. Παρόλο που είναι άγνωστο το σημείο της ταφής του, τρεις τόποι πρωτοπόροι της ελληνικής αντίστασης, ο Βύρωνας της Αθήνας, η Λάρισα της Θεσσαλίας και η γενέτειρα πόλη του Λίμνη τον τίμησαν στήνοντας μαρμάρινες και χαλκήλατες προτομές. Ο ηγέτης της Θεσσαλικής αντίστασης Κώστας Καραγιώργης (1905-1954) του Θεμιστοκλή Λάσπα (1944-) δεσπόζει επιβλητικός στην πλατεία Ταπητουργείου του Βύρωνα και στο πάρκο γλυπτών του Φρουρίου της Λάρισας²⁵⁹. Το μπρούτζινο δωρικό έργο του Χαλκιδέου γλύπτη Γιώργου Καραχάλιου (1952-) το αγκαλιάζει στοργικά η μικρή λιμνιώτικη πολιτεία.

Η ιστορία αγάπης του Κώστα Καραγιώργη και της Μαρίας Αγριγιαννάκη δεν ευτύχησε να δει τη βιβλιογραφική της έκδοση²⁶⁰, την ίδια ατυχή και μοιραία κατάληξη είχε και μια πολιτική δραματουργία του καταξιωμένου σεναριογράφου, συγγραφέα και ποιητή Γιώργου Σκούρτη (1940-2018) με τον τίτλο «Υπόθεση Κ.Κ.», όπου τα αρκτικόλεξα παραπέμπουν εμμέσως στον Κώστα Καραγιώργη. Η υπόθεση του σεναρίου την οποία είχε συγγράψει ο σκηνοθέτης το χρονικό διάστημα 1976-1978 αποτέλεσε τη «(...) δραματική αφήγηση της ψυχολογίας ενός ιδεολόγου αγωνιστή κατά την περίοδο των σταλινικού τύπου εκκαθαρίσεων του 1950»²⁶¹. Παρά την ενθουσιώδη υποδοχή από κριτικούς, θιασάρχες και γνωστούς ηθοποιούς, το σενάριο παρέμεινε στο συρτάρι. Ο θεατρικός κριτικός Κώστας Γεωργουσόπουλος «Μύρης» (1937) σχολίασε για το σενάριο του Σκούρτη: «(...) αναφέρεται στον Κώστα Καραγιώργη, μεγάλο θεωρητικό του ΚΚΕ και προσωπικότητα της Εθνικής Αντίστασης που κνηγήθηκε από το Κόμμα, διευθυντή του «Ριζοσπάστη» από το 1944 έως το 1947.

²⁵⁸ Μ. Μαΐλης, «Ψέματα και αλήθειες για τον Κ. Καραγιώργη», στην ιστοσελίδα: *Ριζοσπάστης*, 30.4.2011, διαθέσιμο στο: <https://www.rizospastis.gr/story.do?id=6220031>, ημερομηνία προσπέλασης 2.7.2022, σ. 20.

²⁵⁹ Β. Πανάγου, «Οι προτομές των Κώστα Βιδάλη και Κώστα Καραγιώργη. Τα γλυπτά του Φρουρίου», στην ιστοσελίδα: *Larissanet.gr*, 26.6.2021, διαθέσιμο στο: <https://www.larissanet.gr/2021/06/26/oi-protomes-ton-kosta-vidali-kai-kosta-karagiorgi/>, ημερομηνία προσπέλασης 7.7.2022, χ. σ.

²⁶⁰ Βλ. για περισσότερες πληροφορίες στο Κ. Ζωιτόπουλου - Μαυροκεφαλίδου, *ό. π.*, σ. 73.

²⁶¹ Βλ. Γ. Σκούρτης, «Ανοικτή επιστολή του συγγραφέα Γιώργου Σκούρτη προς το ελληνικό θέατρο, στην ιστοσελίδα: *Only Theater*, 24.4.2015, διαθέσιμο στο: <https://www.onlytheater.gr/buzz/arthro/item/anoixti-epistoli-tou-syggrafea-giorgou-skourti-sto-elliniko-theatro>, ημερομηνία προσπέλασης 4.9.2022, χ. σ.

Έγραφε στον φιλολογικό «Ρίζο της Δευτέρας» το 1946 το κύριο άρθρο με μοτο Καβάφη»²⁶².

4.4. Προσωπικές μαρτυρίες - Συνεντεύξεις

Ο γιος του Κώστα Καραγιώργη Αλέξης (1944-) δέχτηκε με ξεχωριστή ευγένεια να μεταφέρει μνήμες μιας άλλης εποχής σε ένα πισωγύρισμα στον σκληρό χρόνο για δύο πρόσωπα που σφράγισαν τη διαδρομή της ύπαρξης του, τους γονείς του Μαρία και Κώστα. Η συνάντηση μας πραγματοποιήθηκε ένα πρωινό στις 16 Ιουλίου του 2022 στο θρυλικό διαμέρισμα της οδού Ίμβρου 33 στην πλατεία Αμερικής (Κυψέλη), εκεί όπου η Μαρία Καραγιώργη τόλμησε να γράψει για όσα πολλοί έπαψαν να θυμούνται. Ο γιός της Αλέξης τιμώντας τη μνήμη των γονιών του άνοιξε ευπροσήγορα την πόρτα της καρδιάς του σε μια ανθρώπινη συζήτηση γεμάτη συγκινήσεις και αλήθειες ζωής.

Μετά από 20 χρόνια καρποφόρας διαμονής στο εξωτερικό με σημαντική μετεκπαίδευση στην Ιατρική Σχολή του Χούμπολτ (1961-1967) και με εξίσου σπουδαία καριέρα στα μεγαλύτερα νοσοκομεία της Στοκχόλμης (Karolinska, Nacka, και Soeder, 1971-1986) ο γυναικολόγος-μαιευτήρας Αλέξης Γυφτοδήμος επέστρεψε μόνιμα πια το 1986 στην Ελλάδα. Σε αυτή την απόφαση συνέβαλαν καθοριστικά η σύζυγος του Γιολάντα (1945-, το γένος Αλέξανδρου Ατυχίδη και Αγγελικής Κωνσταντινίδου), κυρίως όμως οι κόρες τους Μαρία (1969-) και Μυρτώ (1970-), μητέρα σήμερα τριών υπέροχων παιδιών, του Νικήτα (1997-), του Αλέξη (1999-) και της Ερμιόνης (2004-): *«Η προσαρμογή δεν ήταν εύκολη για εμάς. Άλλη νοοτροπία, άλλη κουλτούρα. Παρόλο που σπουδάσαμε μαζί με τη σύζυγο μου στην Ιατρική Σχολή του Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών (1962-1966) δεν είχαμε κρατήσει επαφές με κανέναν και βρεθήκαμε άγνωστοι μεταξύ αγνώστων. Ακόμη ψάχνω να βρω τα πατήματά μου. Διαβάζω πολύ, κυρίως βιβλία πολιτικής ιστορίας και μυθιστορήματα. Οι γονείς μου ήταν δύο άνθρωποι ερωτευμένοι αυτά τα λίγα χρόνια που μπόρεσαν να είναι μαζί. Στη σχέση τους δεν υπήρξε ρουτίνα ώστε να φθαρεί το ιδιαίτερο δέσιμο που είχαν μεταξύ τους. Ο πατέρας μου ξεχώριζε σαν προσωπικότητα, ήταν διαφορετικός από τους*

²⁶² Βλ. Μ. Καλτάκη, «Η ζωή του Κώστα Γεωργουσόπουλου όπως την αφηγήθηκε στη Lifo», στην ιστοσελίδα: *Lifo*, 21.9. 2016, διαθέσιμο στο: <https://www.lifo.gr/proswpa/athenians/i-zoi-toy-kosta-georgousopoyloy-opos-tin-afigithike-sti-lifo>, ημερομηνία προσπέλασης 4.9.2022, χ. σ.

άλλους. Το ότι δεν γκετοποιήθηκε του κόστισε, του το χρέωσαν. Ο ίδιος επιθυμούσε κάποια στιγμή να τα αφήσει όλα και να αφοσιωθεί μόνο στα γραπτά του. Έλεγε στη μητέρα μου όταν τελειώσουν με τον πόλεμο να εγκατασταθούν στο Πήλιο και να ακολουθήσει το όνειρο του να γίνει συγγραφέας. Σήμερα η εποχή που βιώνουμε είναι ακόμη πιο δύσκολη γιατί δεν υπάρχει καθόλου όραμα και προοπτική. Δεν βρίσκεις κάτι που μπορείς να πιαστείς και να πιστέψεις. Τότε ήταν σκληρά χρόνια αλλά υπήρχε στον ορίζοντα μια ελπίδα φωτός για ένα μέλλον πιο ανθρώπινο. Ο πατέρας μου, αν ζούσε σήμερα, θα έλεγε καλά που έφυγα εγκαίρως. Το ίδιο και η μητέρα μου».

Αναφορικά με τον θάνατο του πατέρα του επιθυμεί να δοθούν οι ανάλογες απαντήσεις, ενώ επισημαίνει για τις τότε ιστορικές συγκυρίες πως ήταν ιδιαίτερα σκληρές: «Ακολουθούσαν όλοι την επίσημη γραμμή του κόμματος και η όποια παρέκκλιση εθεωρείτο προδοσία. Ο ελληνικός σταλινισμός δεν συγχωρούσε, ήταν αμείλικτος. Το να πεις σήμερα κάποιον σταλινιστή θεωρείται ύβρις, όμως εκείνα τα χρόνια ήταν ο μεγαλύτερος έπαινος. Οι κριτικές δεν γινόντουσαν αποδεκτές. Το να εκφράσεις τη γνώμη σου ήταν αντικομματικό. Ο πατέρας μου διαφωνούσε σε πολλά ζητήματα με τη γραμμή του ΚΚΕ, όπως στην αποχή από τις εκλογές και στο δεύτερο αντάρτικο. Τόλμησε να πει την άποψη του και για τα εσωκομματικά, γεγονός που θεωρήθηκε άκρως αντικομμουνιστικό. Βρέθηκε κρατούμενος με κλονισμένη υγεία και σοβαρά τραυματισμένος. Στις μυστικές ανακρίσεις τον αντιμετώπισαν με βιαιότητα προκειμένου να ομολογήσει ότι ήταν πράκτορας. Οι συνθήκες θανάτου του αποτελούν μέχρι και σήμερα άλυτο μυστήριο. Μακάρι να υπάρξει δικαίωση. Είτε το τέλος του οφείλεται σε άμεση δράση, είτε σε έμμεση από τις κακουχίες, τη στέρηση τροφής και τα αποδεδειγμένα βασανιστήρια, μια είναι η πραγματική αλήθεια πως έφυγε από τη ζωή και χάθηκαν τα ίχνη του. Ούτε εγώ, ούτε η μητέρα μου πιστέψαμε ποτέ πως ο πατέρας μου μπορεί και να αυτοκτόνησε. Ο Κώστας Καραγιώργης με τον έναν ή με τον άλλον τρόπο "εκτελέστηκε" από τους συντρόφους του. Για τη μητέρα μου η υπόθεση Καραγιώργη αποτέλεσε αποστολή ζωής. Έφυγε πικραμένη χωρίς να πάρει ποτέ πειστικές απαντήσεις από τον Περισσό. Αποκατέστησαν τον Ζαχαριάδη, λάτρεψαν σαν ήρωα τον Βελουχιώτη, ο Καραγιώργης όμως παρέμενε στο σκοτάδι πάντα. Η αποκατάσταση του δεν είναι πλήρης. Δεν καλύπτεται με πέντε σύντομες γραμμές. Έπρεπε να κάνουν μια πραγματική αποκατάσταση. Εμένα πια δεν με ενδιαφέρει το ζήτημα αυτό καθώς εσωτερικά νιώθω γεμάτος, ξέρω ποιοι ήταν οι γονείς μου και είμαι περήφανος για αυτούς. Δεν θα αισθανθώ δικαιωμένος με μια νέα αποκατάσταση από τον Περισσό. Και να με προσκαλέσουν ή όχι δεν έχει νόημα. Όσο ζούσε όμως η μητέρα

μου, όφειλαν να το είχαν κάνει γιατί έδωσε τη ζωή της στο κόμμα. Με αυτή τη πίκρα έφυγε».

Στο ερώτημα μας τι θα έλεγε στον πατέρα του αν τον είχε μπροστά του, απάντησε: «Είναι πολύ υποθετική ερώτηση για μια άλλη εποχή καθώς όλοι αυτοί οι άνθρωποι είχαν το ιδανικό να δημιουργήσουν μια πιο δίκαιη κοινωνία. Ίσως να του έλεγα πρόσεχε πατέρα ασχολήσου με αυτά που μπορείς και αξίζουν τον κόπο. Αλλά όταν έχεις μέσα σου αυτό το ιδανικό ότι μπορείς να αλλάξεις μια κοινωνία προς το καλύτερο, όταν βλέπεις χειροπιαστά την αδικία και την καταπίεση γύρω σου και νιώθεις πως μπορείς να συνεισφέρεις μέσα από ένα κίνημα, τότε δίνεις ολοκληρωτικά τη ψυχή σου. Αυτό έπραξαν οι γονείς μου, κλώτσησαν την καλή ζωή, όλη την περιουσία τους και την καριέρα τους για ένα ιδανικό».

Ο Αλέξης Γυφτοδήμος συγκινείται ενθουμούμενος: «Η μαμά ήταν φυλακή και μετά ακολούθησε η εξορία. Δύσκολα χρόνια. Όταν αφέθηκε ελεύθερη το 1952 στην αρχή διέμενε στη Γλυφάδα. Εγώ μέχρι τότε ζούσα με τη γιαγιά μου, τη μητέρα του πατέρα μου στην πλατεία Κυριακού, νυν πλατεία Βικτωρίας. Με την επιστροφή της μητέρας μου μετακινηθήκαμε από περιοχή σε περιοχή και αναγκαζόμουν να αλλάζω σχολεία, όχι πάντα κάτω από τις καλύτερες συνθήκες. Μέναμε στους Αμπελόκηπους όταν έφυγα για το εξωτερικό. Στον γυρισμό μου βρήκα τη μητέρα μου στην Αγία Παρασκευή στο σπίτι της αδερφής της».

Ιδιαίτερη μνεία γίνεται για τη συγγραφική δεινότητα της Μαρίας Καραγιώργη: «Υπήρξε παραγωγικότετη, την έκαιγε τόσο πολύ η υπόθεση του πατέρα μου που έλεγε δεν θα μπορέσω να πεθάνω αν δεν τα βγάλω από μέσα μου όλα αυτά. Έχει αφήσει πίσω της σπουδαία παρακαταθήκη. Τα βιβλία της είναι προσωπικά ημερολόγια της σύγχρονης πολιτικής μας ιστορίας με συναισθηματική αξία. Κατάφερε να τα αποδώσει με την τότε ματιά χωρίς να δικαιολογεί τα γεγονότα και τις καταστάσεις, ενώ κάνει πολύ εύστοχη και σκληρή κριτική στο μετά, ακόμη και στον ίδιο τον εαυτό της. Είχε πόνο, οργή, παρέδωσε τη ψυχή και την οικογένεια της στις υπηρεσίες του κόμματος και στο τέλος προδόθηκε, όπως και ο σύζυγος της. Όταν όλοι είχαν στη μπούκα τον Καραγιώργη και θεώρησαν αυτονόητο ότι καίει τη Μαρία και έπρεπε να τον αποποιηθεί, αυτή δεν το έκανε, υπογράφοντας μια επιστολή που συνέταξαν οι κομματικοί σύντροφοι όχι με το πατρικό της όνομα αλλά ως Μαρία Καραγιώργη. Η αγάπη τους ήταν πάνω από το ΚΚΕ. Από την αρχή η μητέρα μου υποστήριξε ότι ο Καραγιώργης δεν είναι προδότης και ότι την ευθύνη φέρει αποκλειστικά και μόνο το κόμμα».

Ο Αλέξης Γυφτοδήμος αναφέρθηκε και στην ιστορική συνάντηση που είχε πριν από χρόνια στην Ένωση Συντακτών με τον γιό του Νίκου Ζαχαριάδη, Σήφη (1950-)²⁶³: *«Συναντηθήκαμε για πρώτη φορά με πρωτοβουλία του δημοσιογράφου Γιώργου Λεονταρίτη και του εκδότη - σκηνοθέτη Άγγελου Σιδεράτου. Εξαρχής πίστευα πως δεν είχαμε να χωρίσουμε κάτι μεταξύ μας για αυτό δέχτηκα να βρεθούμε από κοντά. Όλα αυτά ανήκουν στο παρελθόν πολλές φορές όμως δεν παραγράφονται, δεν ξεχνιούνται. Βέβαια, αυτά τα γεγονότα του παρελθόντος δεν καθορίζουν πια το παρόν και το μέλλον της αριστεράς. Με αυτή την έννοια ανταποκρίθηκα θετικά σε αυτή τη πρόσκληση. Ήταν δύσκολη η επικοινωνία μας καθώς ο Σήφης μεγάλωσε στο εξωτερικό και δεν μιλούσε ελληνικά. Μια δήλωση του την έγραψε ένας φίλος. Δεν έγραφε μόνος του. Τον λυπήθηκα, είδα έναν άνθρωπο που βρισκόταν σε πολύ δύσκολη θέση. Αγωνιζόταν να μεταφέρει λίγες λέξεις τις οποίες τις είχε αποστηθίσει, ενώ προσπαθούσε παράλληλα να διατηρήσει μια διαλλακτική στάση για τον πατέρα του Νίκο. Αντίθετα εγώ ένιωθα καλά μέσα μου. Τα παιδιά τόσο μεγάλων προσωπικοτήτων φέρουν πάντα το μεγαλύτερο βάρος».*

Η καταξιωμένη φωτογράφος, κινηματογραφίστρια-μοντέρ και συγγραφέας Κατερίνα Ζωιτοπούλου Μαυροκεφαλίδου (1937-) με ιστορικές οικογενειακές ρίζες, κόρη του Γιώργου Ζωιτόπουλου (Ζιούτος, 1903-1967), εκ των αγαπημένων φίλων και συνεργατών του Καραγιώργη στον παράνομο Τύπο της Αντίστασης, μετέφερε εικόνες μακρινές για τους σταθμούς ζωής του ιδεολόγου αριστερού. Πολυταξιδεμένη σε κάθε γωνιά του πλανήτη, πολυγραφότατη με καλλιτεχνική αισθητική τη γνωρίσαμε ως βιογράφο της οικογένειας Καραγιώργη. Με σεβασμό και τρυφερότητα κρατά φυλαγμένα στην καρδιά της τα όσα πολύτιμα της μετέφερε δακρυσμένη η αγαπημένη επιστήθια φίλη και συνεξόριστη της μητέρας της Περσεφόνης (Φόνης) Ζωιτοπούλου (1900-1982), Μαρία Καραγιώργη²⁶⁴. Το βλέμμα και η προσωπική ιστορία της Μαρίας αποτελούν μέχρι σήμερα τον φάρο και την πηγή της έμπνευσης της στις σελίδες των βιβλίων της. Άλλωστε για την ίδια *«η ζωή είναι ένα ταξίδι».*

Ο Κώστας Καραγιώργης είχε απόλυτη γνώση της δύσκολης κατάστασης στην οποία είχε περιέλθει μέσα στο ΚΚΕ και *«δεν μπορούσε να πράξει διαφορετικά. Δεν μπορούσε να αρνηθεί τον εαυτό του και αυτά που πίστευε από τα νεανικά του*

²⁶³ Βλ. στο Γ. Διακογιάννης, «Πέρασαν χρόνια», ημερομηνία προσπέλασης 24.7.2022, χ. σ.

²⁶⁴ Βλ. λεπτομέρειες για μια ειδικότερη ενημέρωση για την περίοδο και τις συνθήκες πολιτικής κράτησης στο Στρατόπεδο - Σχολείο του Αγίου Θωμά το 1948 της Μαρίας Καραγιώργης και της Φόνης Ζωιτοπούλου, στο Μ. Καραγιώργη, *Περιμένοντας την ειρήνη*, σ. 55-56, 57-58 επ.

χρόνια. Βρισκόταν σε αδιέξοδο και γνώριζε πολύ καλά τι τον περιμένει. Ήταν άριστος γνώστης των εσωκομματικών συνθηκών και παρ' όλα αυτά αποφασίζει να μιλήσει ανοιχτά για τις διαφωνίες του. Ο εκρηκτικός χαρακτήρας του δεν μπορούσε να αντέξει το μέγεθος της καταστροφής που βρήκε τη χώρα μας, τις συνέπειες μετά την ήττα του 1949 και τα λάθη που έγιναν. Η διαφωνία του με τον Ζαχαριάδη ήταν παλιά, από τον καιρό της αποχής από τις εκλογές το 1946 και συνεχίστηκε με τη διατύπωση του προβληματισμού και τις διαφωνίες του Καραγιώργη για τη συνέχιση της πολεμικής δραστηριότητας («το όπλο παρά πόδα» έλεγε ο Ζαχαριάδης) μετά την ήττα του ΔΣΕ, ενώ αυτός είχε ταχθεί υπέρ της συνέχισης του αγώνα με πολιτικά μέσα. Τολμάει να κάνει κριτική στον κραταιό ακόμα Ζαχαριάδη πιστεύοντας ότι θα υπήρχαν κάποια υγιή στελέχη στην Κεντρική Επιτροπή του ΚΚΕ ή της ΕΣΣΔ. Όμως ο πάντα πιστός και ονειροπόλος κομμουνιστής γελάστηκε οικτρά, τέθηκε εκτός κομματικής δραστηριότητας, καθαιρέθηκε από την ΚΕ, διαγράφηκε από το ΚΚΕ και θανατώθηκε από τους «συντρόφους» του».

Συγκινητικά είναι τα όσα διηγείται για τη μυθιστορηματική σχέση του ζευγαριού όπως τα αφουγκράστηκε από την ίδια τη Μαρία και γλαφυρά τα αποτυπώνει στα συγγράμματά της: «'Ένας έρωτας μια ζωή' θα μπορούσε να είναι ο τίτλος ενός βιβλίου για την ζωή της Μαρίας Καραγιώργη. Ήταν ένας έρωτας που τη συντρόφευσε όλη της τη ζωή. Στα 92 χρόνια της θυμάται την άνοιξη του 1941 στη Σύρα, όταν ο λατρεμένος άντρας της έκοψε και της έδωσε ένα κλωνάρι πασχαλιάς. 'Το σύμπαν εκείνη την ημέρα ήταν διαφορετικό, μοναδικό και ανεπανάληπτο', γράφει η Μαρία στο πρώτο της βιβλίο. Και να σκεφτεί κανείς ότι μόλις είχαν αποδράσει από την εξορία στην Κίμωλο. Και είναι βαθιά συγκινητικό όταν η Μαρία στα 92 χρόνια της μιλάει από καρδιάς για εκείνον τον άντρα που δε χόρτασε ποτέ της, για τον μεγάλο έρωτα και το πρόσωπό της να παίρνει την έκφραση μια κοπελούδας, μιας ερωτευμένης γυναίκας. Υπήρξαν στιγμές, στιγμές πολύ δύσκολες, τραγικές που ούτε το μαγνητόφωνο, ούτε και καμιά περιγραφή μπορούσαν να αποδώσουν», παρά μόνο η αστείρευτη πένα της Κατερίνας.

Αθόρυβα με επίπονους κόπους και προσπάθειες ο τέως επιμελητής του Ιστορικού & Λαογραφικού Μουσείου της Λίμνης Ευβοίας, ιστοριοδίφης, λαογράφος και συγγραφέας Δημήτρης Αποστόλου «Ελύμνιος» (1947-), αφουγκραζόταν και κατέγραφε ιστορικές προφορικές μαρτυρίες Λιμνιώτικων οικογενειών για τον Κώστα Καραγιώργη. Ο «Ελύμνιος» αναπολεί ρομαντικές και συνάμα ζοφερές εποχές για ένα παιδί που έμελε να αποτελέσει ίσως, το πιο μοιραίο πρόσωπο της σύγχρονης

πολιτικής μας ιστορίας, ενώ αντηχεί ακόμη η φωνή της Μαρίας Καραγιώργη όταν ακουμπισμένη στη ξύλινη κουπαστή της σκάλας του Δημοτικού Μεγάρου λίγο μετά τα αποκαλυπτήρια της προτομής του συζύγου της φώναξε: «Σας ευχαριστώ όλους, ευχαριστώ. Και εγώ και ο Κώστας σας ευχαριστούμε».

Ο Δημήτρης Αποστόλου «Ελύμνιος» θυμάται: «Από τα μικράτα μου χρόνια και από διηγήσεις βασικά του πατέρα μου, συμμαθητή του Κώστα Γυφτόδημου - που μου φάνταζαν παραμύθια - μάθαινα για ένα καλοσυνάτο άτομο που σπούδασε, μορφώθηκε, ανδραγάθησε, οργάνωσε και ηγήθηκε της Εθνικής μας Αντίστασης, φθάνοντας σε κλιμάκια υψηλόβαθμα του Κομμουνιστικού Κόμματος. Ο πατέρας μου, παλιός ναυτεργάτης δύσκολων για τη θάλασσα εποχών που είχε υποστεί τις συνέπειες καταδίωξης των συνδικαλιστών ναυτεργατών της "ΟΕΝΟ" του Αντώνη Αμπατιέλου και τις σκληρές επιπτώσεις των μέτρων του διαβόητου Μανιαδάκη, παρέμεινε ως το τέλος του αριστερός-ανένταχτος δημοκρατικός. Είχε πολυταξιδέψει στα Μαυροθαλασσίτικα Σοβιέτ και μιλούσε υπέρ της εκεί κατάστασης και για τον Ιωσήφ Στάλιν, όπως συχνά αναφερόταν σε κάποιον για κάποιον άγνωστο για μένα τότε, Νίκο Ζαχαριάδη και τους διασωθέντες αντάρτες μετά τον εμφύλιο σε χώρες του εξωτερικού. Ωστόσο, εκείνο που μπερδευε και τον πατέρα και οποσδήποτε εμένα ήταν ο όρος «Ζαχαριαδισμός» που δεν ανταποκρινόταν ούτε στα αισθήματα του πατέρα για την αριστερά, ούτε ηκούσε σε εμένα ευχάριστα μέσα στα αυτιά μου. Και όταν γύριζε η κουβέντα για το τί απέγινε εκείνος ο διανοούμενος Καραγιώργης, οι πληροφορίες ήταν διάχυτες, διάφορες και ασαφείς, όπως ότι δίδασκε σε σχολή στη Ρουμανία ή προσέφερε κομματική δουλειά ή άλλες ζοφερές και πολλές πληροφορίες πως έπεσε θύμα του «Ζαχαριαδισμού».

Θα έπρεπε να περάσουν πολλά χρόνια μελετώντας όταν το πιστοποίησα διαβάζοντας το κείμενο της αποκατάστασης Καραγιώργη του ΚΚΕ, γράφοντος για την κατηγορία που απέδωσε "η παλιά καθοδήγηση με επικεφαλής τον Ν. Ζαχαριάδη, σαν αστήριχτη και συκοφαντική, προϊόν του ανώμαλου εσωκομματικού καθεστώτος". Ο μακαρίτης ο πατέρας μου ποτέ δεν θυμάμαι να αμφέβαλε για την αθωότητα Καραγιώργη. Αντίθετα, υποστήριζε πως έπεσε θύμα μιας ανάλγητης κομματικής «κλίκας». Μεγάλωσα στην ίδια γειτονιά που γεννήθηκε ο ήρωας μου και παιδάκι έπαιζε με τον καρδιακό φίλο του Κώστα Γαμβέτα. Οι παιδικές μου ευαισθησίες που κρατούσαν στη ψυχή μου από τη μια τον πατέρα μου και από την άλλη τον Καραγιώργη (κάπου «κοσμοπολίτες» έμοιαζαν και οι δυό) είχαν σαν αποτέλεσμα στα ώριμα επαγγελματικά μου χρόνια να ασχοληθώ επισταμένως με τον Κώστα Καραγιώργη, έχοντας το

πορτραίτο του πάντα στην είσοδο του Μουσείου της Λίμνης. Μα και το πλέον σημαντικό να δραστηριοποιηθώ λίγο αργότερα με άλλους φορείς για το στήσιμο της προτομής του αγωνιστή στη γενέτειρα πόλη του.

Η συμμαθητεία του πατέρα μου με τον πρωτότοκο Κώστα, η συμμαθητεία του μικρότερου των Αποστολαίων Γιώργου με το μικρότερο των Γυφτοδημαίων Μίμη, έφερε κοντά τις δύο οικογένειες και κάθε φορά που οι Γυφτοδημαίοι γιόρταζαν γενέθλια έστελναν και από ένα πιάτο λουκουμάδες στο Αποστολαϊκό σπίτι. Και έπειτα οι επαφές που είχε με το «συντροφοναύτη» πατέρα μου όταν λάθρα του κουβαλούσε μαρξιστικά βιβλία από τη Γαλλία, πως να μην άφηναν την αύρα του Καραγιώργη διάχυτη στο σπίτι μας; Στο σπίτι το ίδιο που σήμερα διαμένω υπάρχει και θα υπάρχει ακόμα μια κειμηλιακή ασπρόμαυρη φωτογραφία των Αποστολαίων σε ρετρό - κλασικό κάδρο, ο «κοσμοπολίτης» πατέρας, η σύζυγος και τα τρία παιδιά τους. Την πλάτη στην πίσω μεριά της φωτογραφίας ο κορνιζοποιός εποχής την έχει καλύψει με φύλλο της Καθημερινής (6 Σεπτεμβρίου 1949). Μεταξύ άλλων αναφέρει τη μετάδοση μακροσκελούς άρθρου στον ραδιοσταθμό της Σόφιας του «υπουργού των συμμοριτών Καραγιώργη» με τον τίτλο «Καταγγέλλει και ο Καραγιώργης». Στο άρθρο αυτό ο Κ.Κ. αναφέρεται στην τότε διαφοροποίηση της Γιουγκοσλαβίας του Τίτο. Αλήθεια πώς να μην έχω από μικρός τον Καραγιώργη μέσα στο σπίτι μου».

Δεν θα μπορούσαμε να μην σταθούμε στην ανιδιοτελή φιλία του «Ελύμνιου» με τη γυναίκα που ο πόνος της σφράγισε τον ιστορικό χρόνο μέσα στην αδυσώπητη καρτερική αναμονή μιας απάντησης ζωής και θανάτου. Ο Δημήτρης Αποστόλου βίωσε το δράμα της οικογένειας Καραγιώργη, τον θρήνο ψυχής που μετέφερε με τη δακρυσμένη πένα της η Μαρία στην προσωπική αλληλογραφία που διατηρούσαν μεταξύ τους από το 1996 μέχρι και το 2000: «Τα συναισθήματα για τον Καραγιώργη, τον θαυμασμό και εκτίμηση για τον άνθρωπο και αγωνιστή τον είχα -όπως προείπα- πριν γνωρίσω τη σύζυγό του Μαρία. Απλώς η γνωριμία μαζί της, ο πεισματικός και παράλληλα τρυφερός χαρακτήρας της, ο ορθολογισμός και η στοχαστική - ρομαντική στάση, η αγάπη που κρατούσε για τον άνδρα, τον γιό της, τους δικούς της, μου ενέτειναν την πεποίθηση ότι το «πιστεύω μου» για τον Καραγιώργη ήταν το δίχως άλλο στον σωστό δρόμο. Η αείμνηστη Μαρία με τις συγγραφικές της εκδόσεις και την εμμονική της στάση απέναντι στις «διαβολές» και τις ψευδείς «αβανιές» συνέβαλε τα μέγιστα στην ουσιαστική αποκατάσταση του ανθρωπιστή Καραγιώργη. Σε κάποια επιστολή της μου έγραφε: 'Όι άνθρωποι δεν είναι μόνο ήρωες και αγωνιστές. Είναι πρώτα από όλα καθημερινοί, ζωντανοί άνθρωποι'».

Η ίδρυση του Δημοτικού Ιστορικού & Λαογραφικού Μουσείου της Λίμνης το 1990 και οι πληροφορίες που δίδονταν από αυτό σε επισκέπτες, ερευνητές, φοιτητές και ενδιαφερόμενους, αποτέλεσαν το ζυμάρι ημερίδων και λοιπών εκδηλώσεων που οργανώθηκαν από τον Δήμο, την τοπική Πανελλήνια Ένωση Αγωνιστών Εθνικής Αντίστασης «ΠΕΑΕΑ» κ.α. φορείς για τον Κώστα Καραγιώργη. Ο Δημήτρης Αποστόλου αναφέρει: *«Το στήσιμο του μνημείου πεσόντων αγωνιστών της εθνικής μας αντίστασης (Καραγιάννη, Καραγιώργη, Γαμβέτα, Λάμπρου κ.α.) και τέλος τα «εν επισήμω τελετή» αποκαλυπτήρια της ορειχάλκινης προτομής του Κώστα Καραγιώργη στην Κεντρική Πλατεία Ηρώων της Λίμνης μαζί με του αλησμόνητου Κώστα Γαμβέτα, πλάι στον Εθνικό μας Πολέμαρχο του 1821 Καπετάν Αγγελή Γωβγίνα, ήταν κοσμοϊστορικά γεγονότα για τη μικρή - λιλιπούτεια πόλη της Λίμνης. Η στιγμή που η δακρυσμένη Μαρία τραβούσε το εθνικό μας σύμβολο πάνω από την ασάλευτη προτομή του ηρωϊκού συζύγου της ήταν από τις πιο βαθιές συγκινήσεις που ένιωσα στη ζωή μου. Λίγο μετά ανεβαίνοντας την παλιά στριφτή με τα ατέλειωτα σκαλοπάτια σκάλα του Δημαρχείου ταλανισμένη από τον κόπο και τη συγκίνηση, η λατρευτή γυναίκα του τραγικού Καραγιώργη κοντοστάθηκε στη στροφή, στηρίχθηκε στη χοντρή ξύλινη κουπαστή παίρνοντας κάποιες ανάσες. Πρόφτασα και την πήρα σχεδόν αγκαλιά, περιμένοντας λίγα λεπτά να συνέλθει. Το σώμα της είχε ένα τρέμουλο ριγηλό και οι σφιγμοί της μια μυστική παλμωδία. Μέσα από αυτή τη μυστική γλώσσα του σώματος γνώρισα το δράμα της οικογένειας Καραγιώργη».*

Επίλογος

Ο Κώστας Γυφτόδημος Καραγιώργης (1905-1954) αποτελεί παράδειγμα αφοσίωσης πολιτικού στελέχους στα κελεύσματα της παράταξης και στις επιθυμίες των συντρόφων του. Δίνοντας ατελείωτες μάχες με τον εαυτό του επιχείρησε να ισορροπήσει την ελευθερία της σκέψης του με τις απαιτητικές κομμουνιστικές εντολές και τα παράδοξα μιας αδυσώπητης εποχής για ανθρώπους με ενεργή κομματική - πολιτική ταυτότητα. Ξεπηδώντας ηρωικά από εστίες φωτιάς αφουγκραζόταν εναγωνίως τις κραυγές που αντηχούσαν εκκωφαντικά από τα θεμέλια μιας κοινωνίας που διψούσε για ένα δίκαιο, ειρηνικό και ανθρώπινο αύριο.

Ο χαρισματικός αρθρογράφος του *Ριζοσπάστη* άγγιξε τις καρδιές απλών ανθρώπων, σχολιάζοντας με το νέκταρ της πέννας του κρίσιμες περιόδους της σύγχρονης πολιτικής ιστορίας. Ο Κώστας Καραγιώργης γαλούχησε και χαρακτήρισε μια ολόκληρη γενιά δημοσιογράφων. Η διορατική του ματιά εκπροσώπησε επάξια τη φωνή ενημέρωσης όλων των Ελλήνων, παραμένοντας επίκαιρη στα όσα ιμπεριαλιστικά επιβάλλει ακόμη και σήμερα η μετανεωτερική τάξη πραγμάτων. Δεν είναι τυχαίο το γεγονός πως σχεδόν όλοι οι κομματικοί του αντίπαλοι μιλούσαν κολακευτικά για έναν θαρραλέο επαναστάτη κομμουνιστή με χαμογελαστό πρόσωπο. Η μοίρα του ήταν τραγική και άδοξη, ο χαμός του ήρθε πρόωρα πάνω στα δημιουργικότερα χρόνια της ηλικιακής του ωρίμασης. Έφυγε ως ο ιδεαλιστής κομμουνιστής που δεν πρόλαβε να αφιερωθεί ολοκληρωτικά στο κόμμα του.

Κατά τον αντισυμβατικό Βικτόρ Σερζ (1890-1947), όλες οι μεγάλες επαναστάσεις στην ιστορία της ανθρωπότητας είναι βαθιά συνυφασμένες με ρομαντικούς και ιδεολόγους αγωνιστές²⁶⁵. Ο Κώστας Καραγιώργης ανήκει σε αυτή τη κατηγορία, ακολούθησε το όραμα του, αφιέρωσε τη ζωή του στα κομματικά του πιστεύω αλλά την κρίσιμη στιγμή δεν υπολόγισε την αντίδραση των συντρόφων του στην «πλατφόρμα Καραγιώργη». Υποτίμησε τον Νίκο Ζαχαριάδη και τους συνεργάτες του θεωρώντας λανθασμένα ότι τα υπόλοιπα μέλη της ΚΕ του ΚΚΕ θα υποστήριζαν τις θέσεις τους. Μέσα σε αυτό το σκοτεινό κλίμα εκτυλίχθηκε όλη η τραγωδία του βυθίζοντας στην αιωνιότητα τη ψυχή του και όπως θρηνωδούν οι παράλληλοι στίχοι του ποιητή των «Παραγραφών» Γιώργου Παπαστάμου (1930-2006):

²⁶⁵ Βλ. το εξώφυλλο στο Β. Σερζ, *Μεσάνυχτα στον αιώνα*, Αθήνα 2020, χ. σ.

*«Κανείς δεν μας είδε, τους αφανείς αδικαίωτους,
γι' αυτό δεν μας ξέρει κανείς, μας λησμόνησαν όλοι,
και μας ζέζεψε απ' τ' άρμα της τραγωδίας της,
η σκληρή, αδυσώπητη κι' απάνθρωπη μνήμη.
Μας ξέγραψε (ακόμη) κι' η Ιστορία»²⁶⁶.*

²⁶⁶ Γ. Παπαστάμος, *Η Παραγραφή των εποχών*, Χαλκίδα 1992, σ. 101.

Πηγές και Βιβλιογραφία

A. Πηγές

1. Αδημοσίευτες Πηγές

Αθήνα

Αρχείο Δημοκρατικού Στρατού Ελλάδας (ΔΣΕ):

α. ΚΕ ΚΚΕ, «Διακήρυξη της ΚΕ για τα 70 χρόνια του Δημοκρατικού Στρατού Ελλάδας (ΔΣΕ) 1946-1949», στην ιστοσελίδα: *Δημοκρατικός Στρατός Ελλάδας*, 10.2016, διαθέσιμο στο: <https://dse.kke.gr/diakiryksi/>, ημερομηνία προσπέλασης 19.5.2022.

Ιστορικό Αρχείο Εθνικής Αντίστασης - ΔΣΕ:

α. Εθνική Αντίσταση - ΔΣΕ, «Στο Γράμμο και στο Βίτσι: Όταν ο Πωλ Ελνάρ συνάντησε τους ήρωες του πιο δίκαιου ιδανικού'», στην ιστοσελίδα: *Εθνική Αντίσταση - ΔΣΕ. Ιστορικό Αρχείο*, χ. χ., διαθέσιμο στο: <https://ethniki-antistasi-dse.gr/eluard-paul.html>, ημερομηνία προσπέλασης 20.8.2022.

Εταιρεία Μελέτης Ιστορίας Αριστερής Νεολαίας:

α. ΕΜΙΑΝ, «Μαρία Καραγιώργη - Γυφτοδήμου, 1918-2012», στην ιστοσελίδα: *ΕΜΙΑΝ*, 13.6.2012, διαθέσιμο στο: <http://www.emian.gr/2012/06/mariakaragiorgi/>, ημερομηνία προσπέλασης 21.5.2022.

Αρχεία Σύγχρονης Κοινωνικής Ιστορίας (ΑΣΚΙ):

α. ΑΣΚΙ, χωρίς τίτλο, στην ιστοσελίδα: *Αρχεία Σύγχρονης Κοινωνικής Ιστορίας*, 11.1960, διαθέσιμο στο: https://askiarchives.eu/WebImages/Politismos_kai_aristera/, ημερομηνία προσπέλασης 25.5.2022, σ. 1-4.

β. ΑΣΚΙ, «Εκθεση», στην ιστοσελίδα: *Αρχεία Σύγχρονης Κοινωνικής Ιστορίας*, 1962, διαθέσιμο στο: https://askiarchives.eu/WebImages/Politismos_kai_aristera/, σ. 1-3.

γ. ΑΣΚΙ, *ΚΚΕ Αρχείο*, ΔΣΕ, φάκ. 41267, αρ.116.

ε. Ολομέλειες ΚΕ ΚΚΕ (Ομιλίες):

ΑΣΚΙ, «Λόγος του Κ. Καραγιώργη στο Β. Θέμα της 5ης Ολομέλειας της Κ.Ε. του Κ.Κ.Ε», στην ιστοσελίδα: *Αρχεία Σύγχρονης Κοινωνικής Ιστορίας*, 1.2.1949, διαθέσιμο στο: <https://askiarchives.eu/askijpg1/984/001.02.01.00036-3.JPG>, ημερομηνία προσπέλασης 4.5.2022, σ. 1-4.

ΑΣΚΙ, «Σύντροφου», στην ιστοσελίδα: *Αρχεία Σύγχρονης Κοινωνικής Ιστορίας*, 14-18.5.1950, διαθέσιμο στο: <https://askiarchives.eu/>, <https://askiarchives.eu/askijpg1/984/001.02.01.00053-14.JPG>, ημερομηνία προσπέλασης 7.6.2022, σ. 1-9.

ΑΣΚΙ, «Του σ. Δημήτρη Βλαντά», στην ιστοσελίδα: *Αρχεία Σύγχρονης Κοινωνικής Ιστορίας*, 9.10.1949, διαθέσιμο στο: <https://askiarchives.eu/>, <https://askiarchives.eu/askijpg1/984/001.02.01.00041-8.JPG>, ημερομηνία προσπέλασης 4.6.2022, σ. 2-4.

στ. Φωνή της Αλήθειας (1947-1968), «Εδώ Ρ.Σ η Φ. της Α. Συνεχίζουμε την εκπομπή μας», στην ιστοσελίδα: *Αρχεία Σύγχρονης Κοινωνικής Ιστορίας*, Ρουμανία - Βουκουρέστι 23.12.1966, διαθέσιμο στο: <https://askiarchives.eu/rec.aspx?id=48854>, ημερομηνία προσπέλασης 15.4.2022.

ζ. Χριστοφορίδου Δ., «Τρεις μήνες του Κώστα Καραγιώργη στην Αμερική», στην ιστοσελίδα: *Αρχεία Σύγχρονης Κοινωνικής Ιστορίας*, 1945, διαθέσιμο στο: <https://askiarchives.eu/rec.aspx?id=46757>, ημερομηνία προσπέλασης 24.8.2022.

Εύβοια

Αρχείο Ληξιαρχείου Δήμου Μαντουδίου - Λίμνης - Αγίας Άννας.

Αρχείο Υποθηκοφυλακείου Λίμνης, *Συμβόλαιο 1917-1918, Μεταγραφαί Δήμου Αιγαίων*, τ. 6.

Γενικά Αρχεία του Κράτους (ΓΑΚ):

α. Τοπικό Αρχείο Λίμνης (ΤΑΛ), *Δημοτολόγια, Μητρώα, Ληξιαρχικά, Απογραφικά, Πιστοποιητικά, Ιθαγένειες*, φάκ. 4, 12, 14, 18 κ.α.

β. Τοπικό Αρχείο Λίμνης (ΤΑΛ), *Πρόσκοποι*, φάκ. 1 (1859-1958).

Ιδιωτικό Αρχείο Δημήτρη Αποστόλου «Ελύμνιου»:

α. *Προσωπικό Αρχείο Κώστας Γαμβέτας (1908-1944)*.

β. *Προσωπικό Αρχείο Νίκος Καλλιτίσης (1922-2006)*.

γ. *Προσωπικό Αρχείο Κώστας Καραγιώργης (1905-1954)*.

Ιστορικό & Λαογραφικό Μουσείο (Λίμνης) Μαντουδίου - Λίμνης - Αγίας Άννας:

α. Αρχείο (αντιγράφων), *Παλαιόν Μαθητολόγιον του Δημοτικού Σχολείου των Αρρένων Λίμνης*, Λίμνη (σχολικά έτη) 1909-1916. Το Μαθητολόγιο εναπόκειται στο Αρχείο του Δημοτικού Σχολείου Λίμνης.

β. Αρχείο (αντιγράφων), *Παλαιόν Μαθητολόγιον του Δημοτικού Σχολείου των Αρρένων Λίμνης*, Λίμνη (σχολικό έτος) 1915-1916. Το Μαθητολόγιο εναπόκειται στο Αρχείο του Δημοτικού Σχολείου Λίμνης.

γ. Αρχείο, *Αγγελής Φλώκος (1901-1992)*, φάκ. Εθνικής Αντίστασης.

δ. Αρχείο, *Γιώργης Βλαχούτσικος (1916-1949)*, φάκ. Εθνικής Αντίστασης.

ε. Αρχείο, *Λεμονής Αργυρόπαιδος (1906-1987)*, φάκ. Προσωπικότητες.

2. Δημοσιευμένες Πηγές

Ιστορικό Αρχείο ΚΕ - ΚΚΕ, *Δοκίμιο Ιστορίας του ΚΚΕ 1918-1949*, Αθήνα 2008 (5^η έκδοση), τ. 1.

Ιστορικό Αρχείο ΚΕ - ΚΚΕ, *Δοκίμιο Ιστορίας του ΚΚΕ 1948-1968*, Αθήνα 2011, τ. 2.

Ιστορικό Αρχείο ΚΕ - ΚΚΕ, *Δοκίμιο Ιστορίας του ΚΚΕ 1949-1967*, Αθήνα 2021, τ. 3 (1).

Ιστορικό Αρχείο ΚΕ - ΚΚΕ, *Δοκίμιο Ιστορίας του ΚΚΕ 1949-1968*, Αθήνα 2012, τ. 2.

Κομμουνιστικό Κόμμα Ελλάδας (ΚΚΕ), *Το ΚΚΕ - Επίσημα κείμενα*, Αθήνα 1995, τ. 3.

ΚΕ - ΚΚΕ, *Η 3η Συνδιάσκεψη του ΚΚΕ. 10-14 Οκτώβρη 1950, πρακτικά*, Αθήνα 2011.

ΚΕ - ΚΚΕ, *Η 9η Ολομέλεια του ΚΚΕ*, Αθήνα 1967.

Μπαρτζιώτας Β., *Προς την 3^η Συνδιάσκεψη του ΚΚΕ*, Αθήνα 1950.

Πολιτική Επιτροπή Απελευθέρωσης (ΠΕΕΑ), *Δελτίο Πράξεων και Αποφάσεων*, αρ. φ. 1, 12.3.1944.

Ροδάκης Π. - Γραμμένος Μπ., *Η τρίτη συνδιάσκεψη του ΚΚΕ 10-14 Οκτώβρη 1950. Πρακτικά*, Αθήνα 2010.

Τοπική Ένωση Δήμων και Κοινοτήτων (ΤΕΔΚ), *Οδηγός Νομού Λάρισας*, Λάρισα 2002.

3. Απομνημονεύματα, Ημερολόγια και Εκθέσεις Συγχρόνων

Γруντάκης Γ. - Δάλκος Γ., κ.α., *Σαν Σήμερα, στη νεότερη και σύγχρονη ελληνική ιστορία*, Αθήνα 2018.

Δημητρίου Π., *Η διάσπαση του ΚΚΕ μέσα από τα κείμενα της περιόδου 1950-1975*, Αθήνα 1975, τ. 1.

Ζαχαρόπουλος Α., *Το φιλόξενο σπίτι. Αναφορά στα έγγραφα και στα γεγονότα 1942-1949*, Αθήνα 2022.

Ζαχαρόπουλος Α., *Τα ταραγμένα χρόνια 1940-1950. Άγραφα. Εφηβικές μαρτυρίες και αναμνήσεις*, Αθήνα 2008.

Ζωιτόπουλου Μαυροκεφαλίδου Κ., *Μαρία Καραγιώργη: Το όνειρο δεν έσβησε*, Αθήνα 2013.

Καλλίτσης Ν., *Από το θρίαμβο στον όλεθρο μιας γενιάς*, Λίμνη 2002.

Καραγιώργης Κ., *Γύρω από το Δεκέμβρη*, Αθήνα 2000.

Καραγιώργη Μ., *Από μια σπίθα ξεκίνησε*, Αθήνα 2001.

Καραγιώργη Μ., *Περιμένοντας την ειρήνη*, Αθήνα 2005.

Καραγιώργη Μ., *Και περιμένοντας τη Δημοκρατία*, Αθήνα 2007.

Καραγιώργη Μ. - Ζωιτοπούλου Μαυροκεφαλίδου Κ., *Κώστας Καραγιώργης (1905-1955), ο άνθρωπος, ο κομμουνιστής, ο δημοσιογράφος, ο αγωνιστής, το εξιλαστήριο θύμα*, Αθήνα 2011.

Καραγιώργης Κ. - Καρτερός Θ. (Επιμ.), *Δημοκράτες χωρίς Δημοκρατία. Τα μοιραία χρόνια (1946-47)*, Αθήνα 2005.

Κουτσοπούλου Κ., «Η Μαρία Καραγιώργη μέσα από την προφορική της μαρτυρία προσεγγίζει στιγμές της Αντίστασης και του Εμφυλίου», στο: *Αριστερά και Αστικός Πολιτισμός 1940-1950 (Επιμ. Λυμπεράτος Μ. - Παπαστράτης Π.)*, Αθήνα, 2014, σ. 211-219.

Μανισαράς Γ., *Περιστατικά από την αγωνιστική μου ζωή*, Ν. Ανδρινόπουλος (Επιμ.), Αθήνα 1981.

Μαυροειδής Λ., *Φάκελος Καραγιώργη. Οι ανακρίσεις, το μαρτύριο, το τέλος*, Αθήνα 1990 (2^η έκδοση).

Παπαλοΐζος Κ., *Ιστοριογραφικά σημειώματα Κύπρος - Αίγυπτος - Ελλάδα*, Αθήνα 1977.

Τσιροδημήτρης Κ., *Το Προσκοπικό Κυνήγι Στη Λίμνη Ευβοίας 1920-2001*, Αθήνα 2012.

Φούντας Π., *Στην Εύβοια Σταυρώσανε τη Λευτεριά, Αναμνήσεις από τη δράση του Δ.Σ. Εύβοιας*, Αθήνα 1986.

Χαριτόπουλος Δ., *Άρης, ο αρχηγός των ατάκτων*, Αθήνα 2009.

Χρήστου Θ., *Ο ρόλος των νέων στο μέτωπο, την κατοχή και την αντίσταση (1940-1944)*, Αθήνα 2016, τ. 1.

4. Προφορικές Μαρτυρίες

Προφορική μαρτυρία από τους:

Αποστόλου Δημήτρη «Ελύμνιο».

Γυφτοδήμο Αλέξανδρο.

Ζωιτοπούλου Μαυροκεφαλίδου Κατερίνα.

5. Εφημερίδες

Ανυπόγραφο άρθρο, «Κοινωνική Ηχώ», στην: *Εύριπος*, αρ. φ. 1848, 8.5.1904, σ. 2.

Αρχείο ΚΚΕ, Ανυπόγραφο άρθρο, «Ο χαιρετισμός του Πωλ Ελυάρ στους μαχητές του ΔΣΕ», στην: *Προς τη νίκη*, αρ. φ. 106, 2.6.1949, χ. σ.

ΑΣΚΙ, Μπούμη Παπά Ρ., «Ο γιός του Καραγιώργη», στην: *Αυγή, καθημερινή δημοκρατική εφημερίδα του λαού*, χ. αρ. φ., 21.5.1961, σ. 1-2, διαθέσιμο στο: https://askiarchives.eu/WebImages/Politismos_kai_aristera, ημερομηνία προσπέλασης 25.5.2022.

Καλλίτσης Ν., «Ιστορικές αναμνήσεις και πολιτική κουβέντα», στη: *Λιμνιώτικη Φωνή*, αρ. φ. 146, 9/10.2008, σ. 10.

Τσούτσικας Γ., «Ομιλία Γιώργου Τσούτσικα για τον Κώστα Γαμβέτα», στη: *Λιμνιώτικη Φωνή*, αρ. φ. 71, 3/4.1996, σ. 4-5.

Τσούτσικας Γ., «Για Κώστα Γαμβέτα», στη: *Λιμνιώτικη Φωνή*, αρ. φ. 72, 5/6.1996, σ. 7.

6. Περιοδικά

Καραγιώργης Κ., για τον Δημήτρη Γληνό (χωρίς τίτλο), στο: *Κομμουνιστική επιθεώρηση*, χ. α. τχ. (1945), σ. 1-5.

Καραγιώργης Κ., «Τα δημοσιογραφικά μας στελέχη», στο: *Κομμουνιστική επιθεώρηση*, τχ. 11 (1947), σ. 514.

Καρτερός Θ., «Κώστας Γυφτοδήμος. Η ζωή και ο θάνατος του Καραγιώργη», στο: *Hot History Doc.*, τχ. 8 (2017), σ. 31-35.

Λάζου Β., «Ζαχαριάδης, Βαφειάδης, Καραγιώργης. Οι κορυφαίοι της ελληνικής τραγωδίας», στο: *Hot History Doc.*, τχ. 08 (2017), σ. 3.

7. Εγκυκλοπαίδειες - Λεξικά

Γεωργίου Β. (Επιμ.), *Ιστορία της Αντίστασης 1940-45*, τ. 1, Αθήνα 1979.

Δρούλια Λ. - Κουτσοπανάγου Γ. (Επιμ.), «Αρχείον Μαρξισμού», στην: *Εγκυκλοπαίδεια του Ελληνικού Τύπου 1784-1974* (Εκδ. Ινστιτούτο Νεοελληνικών Ερευνών 103 - Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών), τ. 1 Α-Δ (2008).

Κατάλογος, «Ιστορικά ονόματα της Επανάστασης του 1821», στην ιστοσελίδα: *Εταιρεία για τον ελληνισμό και τον φιλελληνισμό*, χ. χ., διαθέσιμο στο: <https://www.eefshp.org/archeio/istorika-onomata-epanastasis-tou-1821>, ημερομηνία προσπέλασης 18.8.2022.

8. Οπτικοακουστικά Μέσα - Ντοκμανταίρ

Θεοδοσίου Ν., «Μαρία Καραγιώργη - Κατάθεση», στην ιστοσελίδα: *Nikos Theodosiou*, 19.3.2008, διαθέσιμο στο: <https://theodosiou.wordpress.com/films/>, ημερομηνία προσπέλασης 25.5.2022, 26.5.2022.

9. Διαδικτυακές Πηγές

κ.ά.

Αθανασόπουλος Γ., «Το αντάρτικο στη Θεσσαλία: ΕΣΑΠ, η Εθνική Αντιστασιακή οργάνωση του ταγματάρχη Κωστόπουλου», στην ιστοσελίδα: *Σημειώσεις για τον Εμφύλιο*, 25.2.2017, διαθέσιμο στο: <https://greekcivilwar.wordpress.com/2017/02/25/gcw-970/>, ημερομηνία προσπέλασης 7.5.2022.

Ανυπόγραφο άρθρο, «Κώστας Καραγιώργης, της Μ. Καραγιώργη (1988)», στην ιστοσελίδα: *21aristera*, 19.8.2019, διαθέσιμο στο: <https://21aristera.wordpress.com/2019/08/19/>, ημερομηνία προσπέλασης 25.3.2022, 2.4.2022, 29.6.2022.

Ανυπόγραφο άρθρο, «100 χρόνια ΚΚΕ μέσα από 16 γενικούς γραμματείς», στην ιστοσελίδα: *Reader*, 25.11.2018, διαθέσιμο στο: <https://www.reader.gr/epikairobita/274168/100-hronia-kke-mesa-apo-16-genikoys-grammateis>, ημερομηνία προσπέλασης 2.4.2022.

Ανυπόγραφο άρθρο, «7^ο Συνέδριο της Κομμουνιστικής Διεθνούς», στην ιστοσελίδα: *Ριζοσπάστης*, 30.7.1997, διαθέσιμο στο: <https://www.rizospastis.gr/story.do?id=3618232>, ημερομηνία προσπέλασης 6.4.2022.

Ανυπόγραφο άρθρο, «Βιογραφία του Τζόζεφ Στάλιν, δικτάτορας της Σοβιετικής Ένωσης», στην ιστοσελίδα: *Greelane*, 22.8.2019, διαθέσιμο στο: <https://www.greelane.com>, ημερομηνία προσπέλασης 7.4.2022.

Ανυπόγραφο άρθρο, «Λένιν, ο ηγέτης της επανάστασης», στην ιστοσελίδα: *Tvxs*, 21.1.2021, διαθέσιμο στο: <https://tvxs.gr/news>, ημερομηνία προσπέλασης 12.4.2022.

Ανυπόγραφο άρθρο, «Ογδόντα χρόνια από την ίδρυση του ΕΑΜ», στην ιστοσελίδα: *Ατέχνως*, 27.9.2021, διαθέσιμο στο: <https://atexnos.gr/>, ημερομηνία προσπέλασης 28.4.2022.

Ανυπόγραφο άρθρο, «Γυφτοδήμος Κώστας ή Καραγιώργης», στην ιστοσελίδα: *Ψηφιακή Πολιτιστική Πύλη Δήμου Λαρισαίων*, 27.11.2008, διαθέσιμο στο: <http://culture.larissa-dimos.gr>, ημερομηνία προσπέλασης 29.4.2022.

Ανυπόγραφο άρθρο, «Το εξαιρετικό σχέδιο του Κώστα Καραγιώργη για την ανάπτυξη του θεσσαλικού ΕΛΑΣ», στην ιστοσελίδα: *Κόκκινος Φάκελος*, 27.7.2019, διαθέσιμο στο: http://kokkinosfakelos.blogspot.com/2019/07/blog-post_27.html, ημερομηνία προσπέλασης 7.5.2022.

Ανυπόγραφο άρθρο, «Ο Ριζοσπάστης στην τελευταία του περίοδο πριν την απαγόρευση», στην ιστοσελίδα: *Red Fly Planet (κομμουνιστικό ιστολόγιο ενημέρωσης)*, 30.11.2013, διαθέσιμο στο: https://redflyplanet.blogspot.com/2013/11/blog-post_6890.html, ημερομηνία προσπέλασης 15.5.2022.

Ανυπόγραφο άρθρο, «Τα Δεκεμβριανά (1944)», στην ιστοσελίδα: *Σαν σήμερα*, χ. χ., διαθέσιμο στο: <https://www.sansimera.gr/articles/357>, ημερομηνία προσπέλασης 15.5.2022.

Ανυπόγραφο άρθρο, «Αυτός ήταν ο Καραγιώργης», στην ιστοσελίδα: *Το κουτί της Πανδώρας*, 29.3.2011, διαθέσιμο στο: <https://www.koutipandoras.gr/article/aytos-itan-o-karagiorgis>, ημερομηνία προσπέλασης 24.5.2022, 13.9.2022.

Ανυπόγραφο άρθρο, «Αρχειομαρξιστές, Τρότσκι, σοσιαλδημοκρατία», στην ιστοσελίδα: *Η Καθημερινή*, 19.7.2002, διαθέσιμο στο: <https://www.kathimerini.gr/society/124615/archeiomarxistes-trotski-sosialdimokratia/>, ημερομηνία προσπέλασης 31.5.2022.

Ανυπόγραφο άρθρο, «Δευτερολογία Μ. Παρτσαλίδη στην 7^η Ολομέλεια της ΚΕ του ΚΚΕ (14-18/5/1950)», στην ιστοσελίδα: *21aristera*, 31.7.2019, διαθέσιμο στο: <https://21aristera.wordpress.com/>, ημερομηνία προσπέλασης 7.6.2022.

Ανυπόγραφο άρθρο, «Η πλατφόρμα του Κώστα Καραγιώργη (6.6.1950)», στην ιστοσελίδα: *21aristera*, 10.8.2019, διαθέσιμο στο: <https://21aristera.wordpress.com/2019/08/10>, ημερομηνία προσπέλασης 9.6.2022.

Ανυπόγραφο άρθρο, «Απόφαση του ΠΓ της ΚΕ του ΚΚΕ για τον Κώστα Γυφτοδήμο (Καραγιώργη), 8.6.1950», στην ιστοσελίδα: *21aristera*, 10.8.2019, διαθέσιμο στο: <https://21aristera.wordpress.com/2019/08/11/>, ημερομηνία προσπέλασης 17.6.2022.

Ανυπόγραφο άρθρο, «Από το 1^ο Πανθεσσαλικό Συνέδριο της ΕΠΟΝ», στην ιστοσελίδα: *Κόκκινος Φάκελος*, 29.12.2017, διαθέσιμο στο: <https://kokkinosfakelos.blogspot.com/2017/>, ημερομηνία προσπέλασης 23.6.2022.

Ανυπόγραφο ρεπορτάζ, «Σύντομα βιογραφικά», στην ιστοσελίδα: *Ριζοσπάστης*, 29.12.1998, διαθέσιμο στο: <https://www.rizospastis.gr/story.do?id=3752982>, ημερομηνία προσπέλασης 18.8.2022.

Ανυπόγραφο άρθρο, «Πώλ Ελύάρ: Ο επαναστάτης ποιητής», στην ιστοσελίδα: *Ημεροδρόμος*, 18.11.2021, διαθέσιμο στο: <https://www.imerodromos.gr/pol-el-yar-o-epanastatis-roiitis/>, ημερομηνία προσπέλασης 20.8.2022.

Αρώνης Π., «Εξόριστοι στην Κίμωλο», στην ιστοσελίδα: *Ριζοσπάστης*, 31.5.1996, διαθέσιμο στο: <https://www.rizospastis.gr/story.do?id=3661616>, ημερομηνία προσπέλασης 17.4.2022.

Γκίκα Α., «Αρχειομαρξισμός - Το κύριο ρεύμα του τροτσκισμού στην Ελλάδα του μεσοπόλεμου», στο: *Κομμουνιστική Επιθεώρηση (ΚΟΜΕΠ)*, χ. χ., διαθέσιμο στο: <https://www.komep.gr/m-article/cd01b10c-ff2a-11e9-95d7-3ed1504937da/>, ημερομηνία προσπέλασης 31.5.2022.

Γρίβας Κ., «Η δολοφονία του Κώστα Καραγιώργη (Γυφτοδήμου). Μια πτυχή των ανελέητων εσωτερικών συγκρούσεων στο ΚΚΕ», στην ιστοσελίδα: *Grivas.info*, 13.5.2011, διαθέσιμο στο: <https://www.grivas.info/politikes-dolofonies/156-2011-05-12-22-05-43>, ημερομηνία προσπέλασης 17.4.2022, 24.5.2022, 26.5.2022, 28.5.2022, 31.5.2022, 8.6.2022, 17.6.2002, 29.6.2022, 14.9.2022.

Διακογιάννης Γ., «Μαρία Καραγιώργη: Γιατί μας έσπρωξαν στον Εμφύλιο», στην ιστοσελίδα: *Τα Νέα*, 4.9.1999, διαθέσιμο στο: <https://www.tanea.gr/1999/09/04/greece/maria-karagiwrgi-giati-mas-esprwksan-ston-emfylio/>, ημερομηνία προσπέλασης 25.5.2022.

Διακογιάννης Γ., «Πέρασαν χρόνια, τώρα πια δεν μας χωρίζει τίποτα», στην ιστοσελίδα: *Τα Νέα*, 17.4.2000, διαθέσιμο στο: <https://www.tanea.gr/2000/04/17/greece/perasan-xronia-twra-pia-den-mas-xwrizei-tipota/>, ημερομηνία προσπέλασης, 25.5.2022, 24.7.2022.

Δουατζής Γ., «Λεωνίδας Κύρκος», στην ιστοσελίδα: *Fractal*, 20.07.2016, διαθέσιμο στο: <https://www.fractalart.gr/leonidas-kyrkos/>, ημερομηνία προσπέλασης 14.8.2022.

Ιστορικό εκδόσεων Κομμουνιστικής Επιθεώρησης (ΚΟΜΕΠ), στην ιστοσελίδα: *ΚΟΜΕΠ*, χ. χ., διαθέσιμο στο: <https://www.komep.gr/istoriko-ekdoseon/>, ημερομηνία προσπέλασης 18.5.2022.

Καλτάκη Μ., «Η ζωή του Κώστα Γεωργουσόπουλου όπως την αφηγήθηκε στη Lifo», στην ιστοσελίδα: *Lifo*, 21.9. 2016, διαθέσιμο στο: <https://www.lifo.gr/proswpa/athenians/i-zoi-toy-kosta-georgoysopoyloy-opos-tin-afigithike-sti-lifo>, ημερομηνία προσπέλασης 4.9.2022.

Καραγιώργης Κ., «Καισαριανή: Το ελληνικό Στάλινγκραντ», στην ιστοσελίδα: *Liberation Popular*, 6.12.2017, διαθέσιμο στο: <https://liberationpopular.wordpress.com>, ημερομηνία προσπέλασης 15.5.2022.

Κατσιώλη Ε., «Η Κούτβα, οι Κούτβηδες και ο Στάλιν», στην ιστοσελίδα: *Diastixo*, 25.10.2017, διαθέσιμο στο: <https://diastixo.gr/epikaira/apopseis/8165-koutva-koutvhdes>, ημερομηνία προσπέλασης 28.5.2022.

Κεφαλής Χ., «Άκρως Απόρρητο: Ένα πολύτιμο βιβλίο για τη δεκαετία της σταλινικής ανωμαλίας στο ΚΚΕ, 1944-1953», στην ιστοσελίδα: *Ela Liberta.gr*, 25.6.2021, διαθέσιμο στο: <https://www.elaliberta.gr/>, ημερομηνία προσπέλασης 2.6.2022, 10.6.2022, 22.6.2022, 23.6.2022.

Κολυτάς Ν., «Η ξεχασμένη ιστορία του ελληνικού τροτσκισμού», στην ιστοσελίδα: *Project*, 30.11.2016, διαθέσιμο στο: <https://rproject.gr/article/i-xehasmeni-istoria-toy-ellinikoy-trotskismoy>, ημερομηνία προσπέλασης 31.5.2022.

Κοντοφάκας Θ., «ΟΚΝΕ: Ομοσπονδία Κομμουνιστικών Νεολαίων Ελλάδας 1922-1943», στην ιστοσελίδα: *Prologos.gr*, 11.7.2020, διαθέσιμο στο: <https://www.e-prologos.gr/>, ημερομηνία προσπέλασης 19.4.2022.

Κραβαρίτης Θ., «Στο Γράμμο και στο Βίτσι: Όταν ο Πωλ Ελνάρ συνάντησε τους "ήρωες του πιο δίκαιου ιδανικού"», στην ιστοσελίδα: *Κώστας Πουρναράς (Μπόσης), ο δάσκαλος, ο λογοτέχνης, ο αγωνιστής*, 14.12.2016, διαθέσιμο στο: <http://kostasbasis.blogspot.com/2016/12/blog-post.html>, ημερομηνία προσπέλασης 20.8.2022.

Μαΐλης Μ., «Η 6η και η 7η Ολομέλεια της ΚΕ του ΚΚΕ (Μάρτης 1956 και Φλεβάρης 1957)», στην ιστοσελίδα: *Ριζοσπάστης*, 11-12.1.2020, διαθέσιμο στο: <https://www.rizospastis.gr/story.do?id=10630855>, ημερομηνία προσπέλασης 2.7.2022.

Μαΐλης Μ., «Ψέματα και αλήθειες για τον Κ. Καραγιώργη», στην ιστοσελίδα: *Ριζοσπάστης*, 30.4.2011, διαθέσιμο στο: <https://www.rizospastis.gr/story.do?id=6220031>, ημερομηνία προσπέλασης 2.7.2022

Μόσχοβου Α., «Βινιάνη Ευρυτανίας: Εδώ "γεννήθηκε" η Κυβέρνηση του Βουνού», στην ιστοσελίδα: *Ριζοσπάστης*, 15.8.2014, διαθέσιμο στο: <https://www.rizospastis.gr/story.do?id=2442503>, ημερομηνία προσπέλασης 9.5.2022, 11.5.2022.

Παλαιολογόπουλος Δ., «Ένας έρωτας, μια ζωή: Κώστας Καραγιώργης (1905-1955)», στην ιστοσελίδα: *Η Αυγή*, 12.8.2011, διαθέσιμο στο:

https://www.avgi.gr/arheio/7363_enas-erotas-mia-zoi-kostas-karagiorgis-1905-1955, ημερομηνία προσπέλασης 24.5.2022.

Πανάγου Β., «Οι προτομές των Κώστα Βιδάλη και Κώστα Καραγιώργη. Τα γλυπτά του Φρουρίου», στην ιστοσελίδα: *Larissanet.gr*, 26.6.2021, διαθέσιμο στο: <https://www.larissanet.gr/2021/06/26/oi-protomes-ton-kosta-vidali-kai-kosta-karagiorgi/>, ημερομηνία προσπέλασης 7.7.2022.

Παπαγιανόπουλος Α., «Τα παιχνίδια που παίχθηκαν στην Κατοχή», στην ιστοσελίδα: *Απόστολος Παπαγιανόπουλος*, 9.6.2018, διαθέσιμο στο: <http://apapagianopoulos.blogspot.com/2018/06/1943.html>, ημερομηνία προσπέλασης 29.4.2022.

Πασαλάρης Χ., «Ο δημοσιογράφος Κώστας Καραγιώργης», στην ιστοσελίδα: *Το Βήμα*, 26.4.2011, διαθέσιμο στο: <https://www.tovima.gr/2011/04/26/opinions/o-dimosiografos-kwstas-karagiwrgis/>, ημερομηνία προσπέλασης 15.5.2022, 3.6.2022.

Πετρόπουλος Γ., «Το 5^ο Συνέδριο του ΚΚΕ» στην ιστοσελίδα: *Ριζοσπάστης*, 12.12.2004, διαθέσιμο στο: <https://www.rizospastis.gr/story.do?id=2623762>, ημερομηνία προσπέλασης 2.4.2022.

Πετρόπουλος Γ., «Το όχι του λαού, η δικτατορία του Μεταξά και οι κομμουνιστές», στην ιστοσελίδα: *Εργατικός Αγώνας*, χ.χ., διαθέσιμο στο: <https://ergatikosagwnas.gr/arthra/history/2510-to-oxi-tou-laoy-i-diktatoria-tou-metaksa-kai-oi-kommounistes>, ημερομηνία προσπέλασης 17.4.2022

Πετρόπουλος Γ., «4 Αυγούστου 1936. Η μεταξική δικτατορία και ο πολιτικός κόσμος της εποχής», στην ιστοσελίδα: *Ριζοσπάστης*, 6.8.2020, διαθέσιμο στο: <https://www.rizospastis.gr/story.do?id=386612>, ημερομηνία προσπέλασης 17.4.2022.

Πετρόπουλος Γ., «Η πρώτη λαϊκή βουλή στην ελληνική ιστορία», στην ιστοσελίδα: *Η εφημερίδα των συντακτών (efsyn)*, 27.5.2016, διαθέσιμο στο: https://www.efsyn.gr/themata/istorika/70454_i-proti-laiki-boyli-stin-elliniki-istoria, ημερομηνία προσπέλασης 9.5.2022.

Πετρόπουλος Γ., «18 Οκτώβρη 1947: Ο “Ριζοσπάστης” στην παρανομία», στην ιστοσελίδα: *Ριζοσπάστης*, 20.10.2002, διαθέσιμο στο: <https://www.rizospastis.gr/story.do?id=1473826>, ημερομηνία προσπέλασης 18.5.2022.

Πετρόπουλος Γ., «Ποιος ήταν ο Δημήτρης Γιωτόπουλος», στην ιστοσελίδα: *Ριζοσπάστης*, 20.7.2002, διαθέσιμο στο: <https://www.rizospastis.gr/story.do?id=1356347>, ημερομηνία προσπέλασης 31.5.2022.

Πετρόπουλος Γ., «Ο Πωλ Ελύάρ στην Ελεύθερη Ελλάδα», στην ιστοσελίδα: *Ριζοσπάστης*, 24.9.2006, διαθέσιμο στο: <https://www.rizospastis.gr/story.do?id=3543800>, ημερομηνία προσπέλασης 20.8.2022.

Πορφυρογένη Κ., «Ο κομμουνιστής ηγέτης για τις δύσκολες αποστολές», στην ιστοσελίδα: *Η εφημερίδα των συντακτών (efsyn)*, 10.5.2018, διαθέσιμο στο:

https://www.efsyn.gr/nisides/143088_o-kommoynistis-igetis-gia-tis-dyskoles-apostoles, ημερομηνία προσπέλασης 17.4.2022.

Σκολαρίκος Κ., «Η διαστρέβλωση της ιστορικής πορείας του ΚΚΕ στην υπηρεσία της αστικής εξουσίας», στην ιστοσελίδα: *Ριζοσπάστης*, 12.3.2017, διαθέσιμο στο: <https://www.rizospastis.gr/story.do?id=9271441>, ημερομηνία προσπέλασης 7.6.2022.

Σκούρτης Γ., «Ανοικτή επιστολή του συγγραφέα Γιώργου Σκούρτη προς το ελληνικό θέατρο, στην ιστοσελίδα: *Only Theater*, 24.4.2015, διαθέσιμο στο: <https://www.onlytheater.gr/buzz/arthro/item/anoixti-epistoli-tou-syggrafea-giorgou-skourti-sto-elliniko-theatro>, ημερομηνία προσπέλασης 4.9.2022.

Σταυρόπουλος Λ., «Ο Περισσός θα βασάνιζε χειρότερα τον Καραγιώργη απ' ό,τι ο Ζαχαριάδης», στην ιστοσελίδα: *Το Βήμα*, 23.4.2011, διαθέσιμο στο: <https://www.tovima.gr/2011/04/23/politics/o-perissos-tha-basanize-xeirotera-ton-karagiorgi-ap-o-ti-o-zaxariadis/>, ημερομηνία προσπέλασης 24.5.2022, 9.6.2022.

Τσακίρογλου Β., «Αρχεία της ΕΣΣΔ: Η σχέση μίσους Ζαχαριάδη - Βαφειάδη και ο εμφύλιος μέσα στον Εμφύλιο», στην ιστοσελίδα: *Πρώτο Θέμα*, 9.2.2022, διαθέσιμο στο: <https://www.protothema.gr/greece/article/1210072/>, ημερομηνία προσπέλασης 28.5.2022.

Β. Βιβλιογραφία

Αβδούλος Σ., *Νίκος Ζαχαριάδης - Μύθος και πραγματικότητα*, Αθήνα 2009.

Ανταίος Π., *Ν. Ζαχαριάδης θύτης και θύμα*, Αθήνα 1991.

Αρβανίτης Α., *Νίκος Ζαχαριάδης: Τα χρόνια της νιότης (1903-1932), ντοκουμέντα και μαρτυρίες*, Αθήνα 2012.

Αρκαδινός Π., *Η εσωτερική κρίσις του Κ.Κ.Ε. (1946-1955). Γ' Κώστας Καραγιώργης ή «Λιάσκοβας» (Γυφτόδημος)*, Αθήνα 1955, τ. 3.

Βερβενιώτη Τ., *Το διπλό βιβλίο*, Αθήνα 2017.

Βοντίτσος - Γούσιας Γ., *Οι αιτίες για τις ήττες, τη διάσπαση του ΚΚΕ και της ελληνικής αριστεράς*, Αθήνα 1977, τ. 1.

Βοντίτσος - Γούσιας Γ., *Οι αιτίες για τις ήττες, τη διάσπαση του ΚΚΕ και της ελληνικής αριστεράς*, Αθήνα χ. χ., τ. 2

Βουρνάς Τ., *Ιστορία της νεώτερης και σύγχρονης Ελλάδας. Ο Εμφύλιος*, Αθήνα 2013, τ. 4.

Γερμανός Φ., *Το αντικείμενο (Νίκος Ζαχαριάδης)*, Αθήνα 2000.

Γεωργίου Β. (Επιμ.), *Ιστορία της Αντίστασης 1940-45*, Αθήνα 1979, τ. 1.

- Γληνός Δ., *Τι είναι και τι θέλει το εθνικό απελευθερωτικό μέτωπο*, Αθήνα 1944.
1. Γρηγοριάδης Σ. Ν., *Ιστορία της σύγχρονης Ελλάδας 1941-1974*, Αθήνα 2011, τ. 1.
- Γρηγοριάδης Φ., *Ιστορία της σύγχρονης Ελλάδας, 1909-1940*, Αθήνα 1971, τ. 4.
- Δημητρίου Π., *Η διάσπαση του ΚΚΕ μέσα από τα κείμενα της περιόδου 1950-1975*, Αθήνα 1975, τ. 1.
- Δρίτσιος Θ., *Γιατί με σκοτώνεις σύντροφε;*, Αθήνα 1983.
- Εκδοτικό Ελεύθερης Ελλάδας, *Οι αγώνες του Δημοκρατικού Στρατού της Ελλάδας*, Αθήνα 1947.
- Ζωΐδης Γ. - Κάλας Δ., κ.ά. (Επιμ.), *Στ' άρματα! Στ' άρματα! Χρονικό της εθνικής αντίστασης 1940-1945*, Αθήνα 1986.
- Κασιμάτης Σ., *Οι παράνομοι. Άνθρωποι και ντοκουμέντα*, Αθήνα 1997.
- Λεονταρίτης Γ., *Δημοσιογραφία και Λογοτεχνία της Αριστεράς. Αναζητώντας τη χαμένη Αριστερά*, Αθήνα 2014.
- Λιναρδάτος Σ., *Πώς εφτάσαμε στην 4η Αυγούστου*, Αθήνα 1965.
- Ματθαίου Α. - Πολέμη Π., *Η εκδοτική περιπέτεια των Ελλήνων κομμουνιστών από το βουνό στην υπερορία, 1947-1968*, Αθήνα 2003.
- Μαραντζίδης Ν., «Το κράτος του Γράμμου. Όψεις της κομμουνιστικής εξουσίας στην Ελλάδα, 1943-1949», στο: *Ο Ελληνικός Εμφύλιος Πόλεμος. Μια αποτίμηση. Πολιτικές, ιδεολογικές, ιστοριογραφικές προεκτάσεις*, (Επιμ. Μουρέλος Ι.-Μιχαηλίδης Ι. Δ.), Αθήνα 2007, σ. 77-95.
- Μαυροειδής Λ., *Από τον σταλινισμό στην Περεστρόικα*, Αθήνα 1988.
- Μπαρτζιώτας Β., *Προβλήματα του ιδεολογικού μας μετώπου*, Αθήνα 1952.
- Παπασπύρου Καραδημητρίου Ε., *Νίκος Τσιφόρος: Ο Όμηρος του υπόκοσμου*, Αθήνα 1982.
- Παπαστάμος Γ., *Η παραγραφή των εποχών*, Χαλκίδα 1992.
- Ράπτης Κ., *Γενική Ιστορία της Ευρώπης κατά τον 19^ο και τον 20^ο αιώνα*, Πάτρα 2000, τ. 2
- Ρωμανός Β., «Η μαρξική κριτική της νεωτερικότητας και το πρόβλημα της ορθολογικότητας της ιστορίας», στο: *Κοινωνική σκέψη και νεωτερικότητα* (Επιμ. Κονιόρδος Σ.), Αθήνα 2010, σ. 59-92.
- Στίνας Α., *Αναμνήσεις: 60 χρόνια κάτω από τη σημαία της σοσιαλιστικής επανάστασης*, Αθήνα 1977, τ. 1.

Στρογγύλης Α., *Τρεις μορφές της Αντίστασης, Σαράφης - Καρτάλης - Καραγιώργης*, Αθήνα 1997.

Τσιφόρος Ν., *Ο Γκιούλιβερ στη Χώρα των Γιγάντων*, Αθήνα 1982.

Χαραλαμπίδης Μ., *Δεκεμβριανά 1944, η μάχη της Αθήνας*, Αθήνα 2014.

Χρήστου Θ., *Πέτρος Σωκράτους Κόκκαλης (1896-1962). Ο αστός επαναστάτης ιατρός από τον αντιβενιζελισμό στο λενινισμό*, Αθήνα 2019.

Balibar É. *Η φιλοσοφία του Μαρξ*, Αθήνα 1999.

Craib I., *Κλασική Κοινωνική Θεωρία. Μια εισαγωγή στη σκέψη των Μαρξ, Βέμπερ, Ντυρκέμ και Ζιμμέλ*, Αθήνα 2009 (1^η έκδοση), σ. 393.

Fleischer H., *Στέμμα και Σβάστικα: Η Ελλάδα της Κατοχής και της Αντίστασης*, Αθήνα 1988, τ. 1.

Μάγερ Κ., *Ιστορία του ελληνικού τύπου 1901-1959*, Αθήνα 1959, τ. 2.

Mazower M., *Στην Ελλάδα του Χίτλερ*, Αθήνα 1994.

Μπαλτίσκου Ν., *Ο πατριωτισμός*, Αθήνα 1945.

Rayfield D., *Οι δήμιοι του Στάλιν. Τα εκτελεστικά όργανα του κόκκινου τσάρου*, Αθήνα 2011.

Σερζ Β., *Μεσάνυχτα στον αιώνα*, Αθήνα 2020.

Παράρτημα

Ο Κώστας Καραγιώργης (1905-1954)
στον Άγιο Φραγκίσκο των ΗΠΑ, Μάιος του 1945

Βλ. στο Π. Αρκαδινός, *Η εσωτερική κρίσις του Κ.Κ.Ε. (1946-1955). Γ' Κώστας Καραγιώργης ή «Λιάσκοβας» (Γυφτόδημος)*, Αθήνα 1955, τ. 3, σ. 21.

Λίμνη: Το σπίτι που γεννήθηκε ο Κώστας Καραγιώργης (1905-1954)

Βλ. στο *Προσωπικό Αρχείο του Κώστα Καραγιώργη (1905-1954)*, που έχει συγκροτήσει ο Δ. Αποστόλου «Ελύμνιος».

Οικογένεια Γεωργίου Γυφτοδήμου. Με τη ναυτική στολή ο μετέπειτα Κώστας Καραγιώργης (1905-1954)

Βλ. στο Μ. Καραγιώργη, *Περιμένοντας την ειρήνη*, Αθήνα 2005, σ. 12.

Λίμνη: Οικία Κώστα Γαμβέτα (1908-1944), όπου και το συμβολαιογραφείο του Γεωργίου Γυφτοδήμου

Βλ. στο *Προσωπικό Αρχείο του Κώστα Γαμβέτα (1908-1944)*, που έχει συγκροτήσει ο Δ. Αποστόλου «Ελύμνιος».

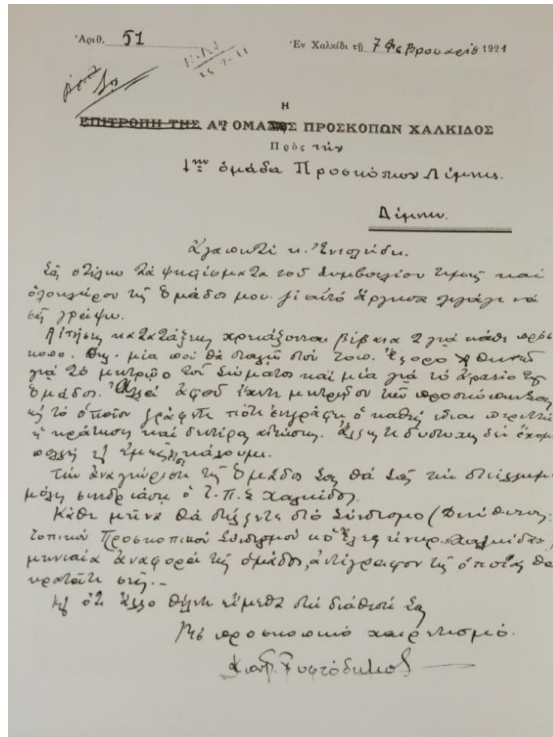
Λίμνη (1914): Ο Κώστας Γυφτόδημος (1905-1954), απαγγέλει την 25^η Μαρτίου ποίημα στον ήρωα της πατρίδας του Αγγελή Γωβιό (1780-1822)

Βλ. στο Ιστορικό & Λαογραφικό Μουσείο (Λίμνης) Μαντουδίου - Λίμνης - Αγίας Άννας.

ΔΗΜΟΤΙΚΟΝ ΣΧΟΛΕΙΟΝ ΤΩΝ ΑΡΡΕΝΩΝ ΛΙΜΝΗΣ										ΣΧΟΛ. ΕΤΟΣ 1912-1913			
Αριθμ. μαθητ.	Όνομα και επίθετον	Ηλικία	Πατρική	Επαγγελματική κατάσταση πατρός	Θρησκεία	Τάξος ες το οποίον εστάθη				Χρ. δ. κ. α. ε. ε. ε.		Υπογραφή πατρός ή κλητήρος	ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ
						Α.	Β.	Γ.	Δ.	Εργασίας	Αποφασιστικού		
						Έτος	Μην.	Έτος	Μην.				
715	Κωσ. Π. Γυφτόδημος	9	Α. Γ. Γωβιός	Π	Α								
716	Ανδρέας Α. Αγγελής	7	Α. Αγγελής	Α									
717	Ανδρέας Α. Αγγελής	7	Α. Αγγελής	Α									
718	Ανδρέας Α. Αγγελής	7	Α. Αγγελής	Α									
719	Ανδρέας Α. Αγγελής	7	Α. Αγγελής	Α									
720	Ανδρέας Α. Αγγελής	7	Α. Αγγελής	Α									
721	Ανδρέας Α. Αγγελής	7	Α. Αγγελής	Α									
722	Ανδρέας Α. Αγγελής	7	Α. Αγγελής	Α									
723	Ανδρέας Α. Αγγελής	7	Α. Αγγελής	Α									
724	Ανδρέας Α. Αγγελής	7	Α. Αγγελής	Α									
725	Ανδρέας Α. Αγγελής	7	Α. Αγγελής	Α									
726	Ανδρέας Α. Αγγελής	7	Α. Αγγελής	Α									
727	Ανδρέας Α. Αγγελής	7	Α. Αγγελής	Α									
728	Ανδρέας Α. Αγγελής	7	Α. Αγγελής	Α									
729	Ανδρέας Α. Αγγελής	7	Α. Αγγελής	Α									
730	Ανδρέας Α. Αγγελής	7	Α. Αγγελής	Α									
731	Ανδρέας Α. Αγγελής	7	Α. Αγγελής	Α									
732	Ανδρέας Α. Αγγελής	7	Α. Αγγελής	Α									

Σελίδα από το παλαιόν «Μαθητολόγιον Αρρένων του Δημοτικού Σχολείου Λίμνης» (σχολικά έτη) 1912-1913

Βλ. στο Αρχείο (αντιγράφων), Παλαιόν Μαθητολόγιον του Δημοτικού Σχολείου των Αρρένων Λίμνης, Λίμνη (σχολικά έτη) 1912-1913. Το Μαθητολόγιο εναπόκειται στο Αρχείο του Δημοτικού Σχολείου Λίμνης.

Επιστολή του υπαρχηγού Κώστα Γ. Γυφτόδημου (1905-1954)
προς την προσκοπική ομάδα Λίμνης

Βλ. στο Κ. Τσιροδημήτρης, *Το Προσκοπικό Κυνήγι Στη Λίμνη Ευβοίας 1920-2001*,
Αθήνα 2012, σ. 15.

Νίκος Ζαχαριάδης (1903-1973) και Κώστας Καραγιώργης (1905-1954)

Βλ. στο Κ. Ζωιτοπούλου Μαυροκεφαλίδου, *Μαρία Καραγιώργη: Το όνειρο δεν έσβησε*, Αθήνα 2011, σ. 17.

Κώστας Καραγιώργης (1905-1954): Μιλώντας στην Αθήνα

Βλ. στο Κ. Καραγιώργης, *Γύρω από το Δεκέμβρη*, Αθήνα 2000, σ. 162.

Ριζοσπάστης: Το περίφημο τρίο των δημοσιογράφων Χρήστου Καβαφάκη, Δημήτρη Καραντόνη. Στη μέση ο Κώστας Καραγιώργης (1905-1954)

Βλ. στο Κ. Καραγιώργης, *Γύρω από το Δεκέμβρη*, Αθήνα 2000, σ. 4., ομοίως και στο Γ. Λεονταρίτης, *Δημοσιογραφία και Λογοτεχνία της Αριστεράς. Αναζητώντας τη χαμένη Αριστερά*, Αθήνα 2014, σ. 133 επ.

Κώστας Καραγιώργης (1905-1954), Κώστας Βάρναλης (1884-1974), Βασίλης Ρώτας (1889-1977) και η Μαρία Καραγιώργη (1918-2012)

Βλ. στο Κ. Καραγιώργης, *Γύρω από το Δεκέμβρη*, Αθήνα 2000, σ. 3

Ο Καραγιώργης (1905-1954) μιλάει σε αντάρτες του ΕΛΑΣ

Βλ. στο Κ. Ζωιτοπούλου Μαυροκεφαλίδου, *Μαρία Καραγιώργη: Το όνειρο δεν έσβησε*, Αθήνα 2011, σ. 18.

Ο Καραγιώργης (1905-1954) ξεναγώντας τον Πάολ Ελυάρ (1895-1952) και τη γαλλική αντιπροσωπεία στο Βίτσι. Μαζί τους με τη λευκή ενδυμασία και ο Πέτρος Κόκκαλης (1896-1962)

Βλ. στο Αρχείο ΚΚΕ, «Φωτογραφικό αφιέρωμα, 70 χρόνια από την υποχώρηση του ΔΣΕ, Αύγουστος 1949», στην ιστοσελίδα: *Αρχείο ΚΚΕ, χ. χ.*, διαθέσιμο στο: <http://arxeio.kke.gr/document/317>, ημερομηνία προσπέλασης 8.9.2022.

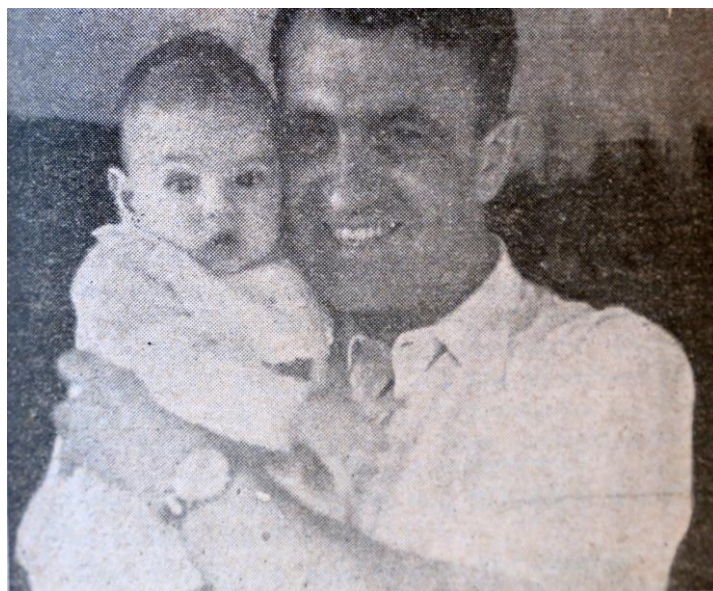
Από τις όμορφες στιγμές του ζευγαριού

Βλ. στο Μ. Καραγιώργη, *Και περιμένοντας τη Δημοκρατία*, Αθήνα 2007, σ. 427.

Οικογένεια Καραγιώργη. Πάσχα 1946.

Βλ. στο Π. Αρκαδινός, *Η εσωτερική κρίσις του Κ.Κ.Ε. (1946-1955)*. Γ' Κώστας Καραγιώργης ή «Λιάσκοβας» (Γυφτόδημος), Αθήνα 1955, τ. 3, σ. 152.

Οικογένεια Καραγιώργη: Πατέρας και γιός

Βλ. στο Π. Αρκαδινός, *Η εσωτερική κρίσις του Κ.Κ.Ε. (1946-1955)*. Γ' Κώστας Καραγιώργης ή «Λιάσκοβας» (Γυφτόδημος), Αθήνα 1955, τ. 3, σ. 149.

Η Μαρία Καραγιώρη (1918-2012) με τον Μίκη Θεοδωράκη (1925-2021) στον Βόλο

Βλ. στο Κ. Ζωιτοπούλου Μαυροκεφαλίδου, *Μαρία Καραγιώρη: Το όνειρο δεν έσβησε*, Αθήνα 2011, σ. 13.

Η Μαρία Καραγιώρη (1918-2012) με τον πρώτο αστροναύτη Γιούρι Γκαγκάριν (1934-1968)

Βλ. στο Μ. Καραγιώρη, *Και περιμένοντας τη Δημοκρατία*, Αθήνα 2007, σ. 31.

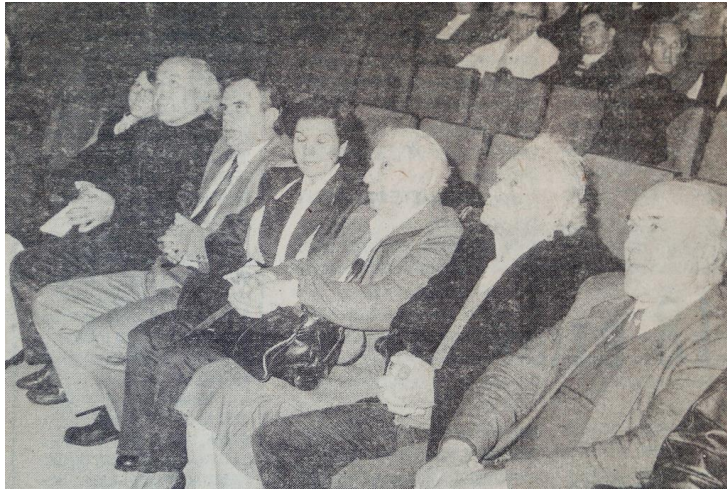
Κώστας Καραγιώργης (1905-1954) σε σκίτσο εποχής του Αντώνη Πρωτοπάτση (1897-1947)

Βλ. στο Λ. Μαυροειδής, *Φάκελος Καραγιώργη. Οι ανακρίσεις, το μαρτύριο, το τέλος*, Αθήνα 1990 (2^η έκδοση), εξώφυλλο.

Λίμνη: Η Μαρία Καραγιώργη (1918-2012) αποκαλύπτει την προτομή του συζύγου της

Βλ. στο Ανυπόγραφο άρθρο, «Πολέμησαν και έγραψαν για τον αγώνα», στο: *Ριζοσπάστη*, χ. αρ. φ., 29.12.1996, σ. 15.

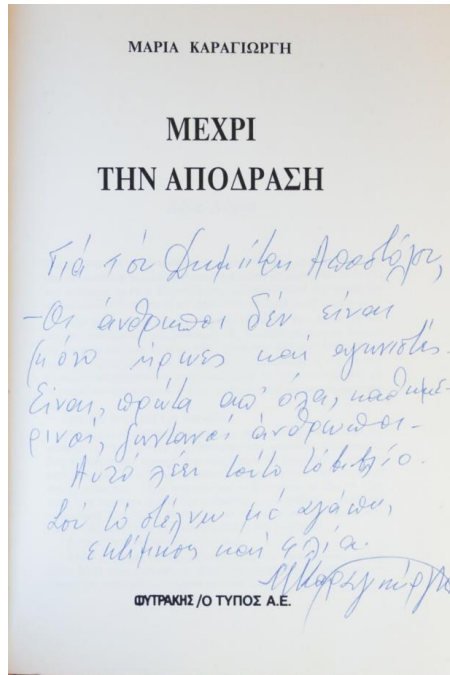

Λίμνη: Ημερίδα για τον Κώστα Καραγιώργη (1905-1954).
 Σε πρώτο πλάνο Γρηγόρης Μαναρίτσας Δήμαρχος Λίμνης, Μανώλης Γλέζος (1922-2020), Μαρία Καραγιώργη (1918-2012), Βαγγέλης Αποστόλου (1949-) βουλευτής του «ΣΥΝ» και Λευτέρης Βουτσάς (1918-2002) εκδότης της *Αυγής*

Βλ. στο Ανυπόγραφο άρθρο, «Φόρος τιμής», στην: *Αυγή*, χ. αρ. φ., 12.12.1996, σ. 12.

Λίμνη: Η προτομή του Κώστα Καραγιώργη (1905-1954) την ημέρα των αποκαλυπτηρίων της
 Βλ. στο *Προσωπικό Αρχείο του Κώστα Καραγιώργη (1905-1954)*, που έχει συγκροτήσει ο Δ. Αποστόλου «Ελύμνιος».

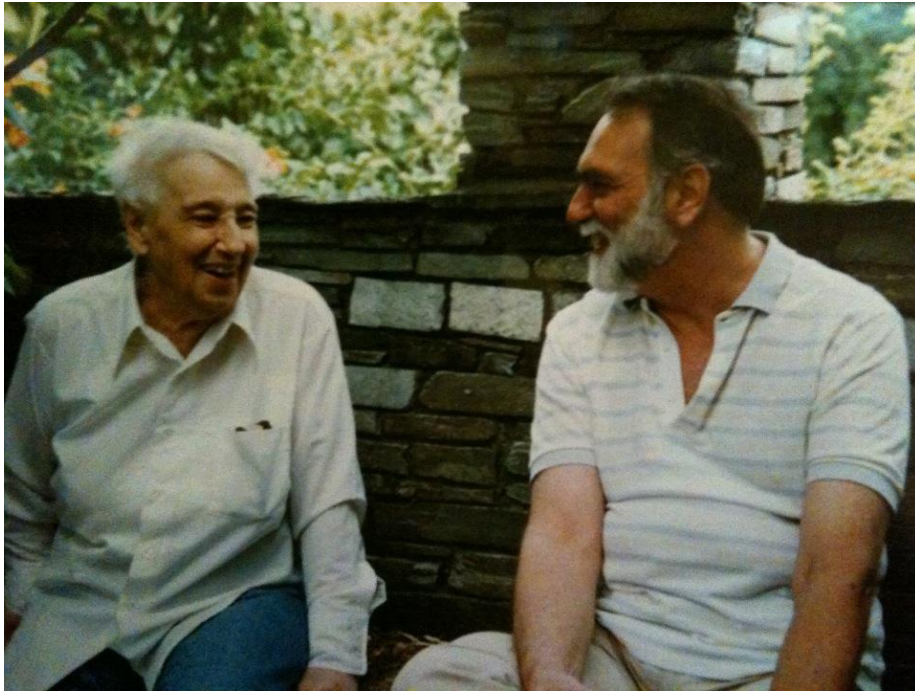
Χειρόγραφη αφιέρωση Μαρίας Καραγιώργη (1918-2012) στον Δημήτρη Αποστόλου «Ελύμνιο» (1947-)

Βλ. στο Μ. Καραγιώργη, *Μέχρι την απόδραση*, Αθήνα 1989, σ. 5.

Λίμνη: Ημερίδα για τον Κώστα Καραγιώργη, 27 Οκτωβρίου 1996. Ο Δημήτρης Αποστόλου «Ελύμνιος» (1947-) στο βήμα

Βλ. στο *Προσωπικό Αρχείο του Κώστα Καραγιώργη (1905-1954)*, που έχει συγκροτήσει ο Δ. Αποστόλου «Ελύμνιος».

Η Μαρία Καραγιώργη (1918-2012) με τον γιο της Αλέξη (1944-)

Βλ. στο Ιδιωτικό Αρχείο του Α. Γυφτόδημου

Η Κατερίνα Ζωιτοπούλου Μαυροκεφαλίδου (1937-), φίλη και βιογράφος της οικογένειας Καραγιώργη

Βλ. στο Ιδιωτικό Αρχείο της Κ. Ζωιτοπούλου Μαυροκεφαλίδου

Περίληψη

Ο Κώστας Καραγιώργης (1905-1954) υπήρξε μια σημαντική μορφή του ΚΚΕ και της σύγχρονης πολιτικής ιστορίας. Ακολουθήσαμε γραμμικά την πορεία της ζωής του από τα μαθητικά του χρόνια, την αγωνιστική του δράση στη διάρκεια της κατοχής και του εμφυλίου, φθάνοντας στο τραγικό τέλος. Γιατρός, δημοσιογράφος, πολιτικός και διανοούμενος άφησε το στίγμα της ανθρωπιστικής και κομματικής του προσφοράς. Το θάρρος της γνώμης του, η ελευθερία του πνεύματος του και η πληθωρικότητα της προσωπικότητας του τον ανέδειξαν στα υψηλά κλιμάκια του κόμματος και στη μαρτυρική πτώση του. Σήμερα παραμένει ένας ακόμη αδικαίωτος αριστερός ιδεαλιστής που τόλμησε να ονειρευτεί μια καλύτερη και δικαιότερη Ελλάδα.